

nr 1
PL

październik 2009

Przegląd Obszarów Wiejskich UE

Magazyn Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Komisja Europejska

Redaktor naczelny: John Loughheed, kierownik działu Sieć Europejska i Monitorowanie Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich w Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich Komisji Europejskiej. **Autorzy i osoby zaangażowane w powstanie publikacji:** Tim Hudson, Carlo Andrea Pelagallo, Michel Petit, Clunie Keenleyside, Hans-Olof Stålgren, David Jepson, Bernd Schuh, Xavier Delmon, Michael Dower, Marili Parissaki, Jesús Barreiro Hurlé, Jean-Paul Pellissier, Wiktor Szmulewicz, Amanda Bryan, Samuel Houdemon, Omar Bessaoud i Philippe Perrier-Cornet. **Zdjęcia:** Tim Hudson, Cécile Schalenbourg, Pierre Arragon, Lennart Jönsson, Agnieszka Morzyk, Hannele Piippo-Fair, Wojciech Petera, Leszek Ślipki, Amanda Bryan, István Fehér, Koen de Rijk, Kate Eagar, Miro Demko, Rada Obszarów Wiejskich Walii (Countryside Council for Wales), „Leader +” na wyspie Wight, Eugenija Špralja, Pierre Fleurant, Marie Julie Filippini, Czesław Drzazga, David Jepson, Nemus, Michael Dower, John Powell, Inmaculada Mora, IRD Duhallow, Yavuz Tekelioglu, Francis Lerin, © Wspólnoty Europejskie, 1995–2009. © EAŚ, Kopenhaga, 2007

Zapraszamy do zaprenumerowania publikacji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW) pod następującym adresem:

<http://enrd.ec.europa.eu>

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie księgarni UE:

<http://bookshop.europa.eu>

Treść publikacji „Przegląd Obszarów Wiejskich UE” nie zawsze odzwierciedla poglądy instytucji Unii Europejskiej.

„Przegląd Obszarów Wiejskich UE” publikowany jest w sześciu językach urzędowych (angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, włoskim i polskim).
Rękopis złożono w sierpniu 2009 r.

© Wspólnoty Europejskie, 2009
Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Dodatkowe informacje dotyczące Unii Europejskiej można znaleźć pod adresem: <http://europa.eu>

Printed in Luxembourg

Wydrukowano na papierze z recyklingu, wyróżnionym odznaką ekologiczną UE dla papieru graficznego (<http://ec.europa.eu/ecolabel>)

Spis treści

„Co w trawie piszczy”

- SŁOWO WSTĘPNE KOMISARZ MARIANN FISCHER BOEL 4

Informacje o ESROW

- EUROPEJSKA SIEĆ NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH –
NOWA ERA W POLITYCE ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH UE 6

Rozwój obszarów wiejskich

- ZINTEGROWANY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH –
WPROWADZENIE CZTERECH OSI POLITYKI ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH 12
- OŚ 1 – POPRAWA KONKURENCYJNOŚCI SEKTORA ROLNEGO I LEŚNEGO W UE 16
- OŚ 2 – POPRAWA ŚRODOWISKA NATURALNEGO I TERENÓW WIEJSKICH UE 22
- OŚ 3 – POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA NA OBSZARACH WIEJSKICH I WSPIERANIE
ZRÓŻNICOWANIA GOSPODARCZEGO 28
- OŚ 4 – WŁĄCZENIE PODEJŚCIA „LEADER” DO INNYCH OSI 34
- PROGRAMOWANIE EFRROW – WYNIKI SYNTEZY OCENY EX ANTE PROW 40

Mieszkańcy wsi

- BUDOWANIE POTENCJAŁU POLSKIEGO SEKTORA ROLNICTWA 45
- RODZAJE WSPÓLNEGO PODEJŚCIA DO REALIZACJI DZIAŁAŃ FINANSOWANYCH Z EFRROW W SZKOCJI 48
- OCHRONA KULTURY WIEJSKIEJ WE FRANCUSKIM REGIONIE OWERNIA 52

Obszary wiejskie w centrum uwagi

- OCENA FUNKCJONOWANIA WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ –
W KONTEKŚCIE WYZWAŃ DOTYCZĄCYCH ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH 56

Kwestie dotyczące obszarów wiejskich

- ROZSZERZENIE UE – NOWA MAPA OBSZARÓW WIEJSKICH EUROPY 62
- PRODUKCJA ROLNA CAŁKOWICIE LUB CZĘŚCIOWO NA WŁASNE POTRZEBY –
PRIORYTET POLITYKI ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH UE 64

Badania nad obszarami wiejskimi

- BADANIA NAUKOWE NAD OBSZARAMI WIEJSKIMI –
NIEZBĘDNY ELEMENT W POLITYCE ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH UE 70

Podsumowanie informacji na temat obszarów wiejskich

- SĄSIEDZI UE – ŻYCIE NA OBSZARACH WIEJSKICH W KRAJACH KANDYDUJĄCYCH 78
- SĄSIEDZI UE – ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH W KRAJACH KANDYDUJĄCYCH 82

„Co w trawie piszczy”

Czy wiecie, że...

... ponad 230 mld euro zostanie zainwestowanych w projekty oraz inicjatywy z dziedziny rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej (UE) w latach 2007–2013 i że środki te zostaną wykorzystane w ramach ogółem 94 różnych programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW), które są realizowane obecnie na obszarach wiejskich Europy.

Około 90,8 mld euro ze środków na rozwój obszarów wiejskich przeznaczono na Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), zaś kolejne 70,1 mld euro pochodzić będzie od krajowych organów ds. rozwoju obszarów wiejskich. Przewiduje się, że beneficjenci projektów przekażą kolejne 64,8 mld euro z własnych środków prywatnych do ogólnego budżetu rozwoju obszarów wiejskich UE. Dodatkowa suma 4,6 mld euro zostanie udostępniona do wykorzystania w rozwoju obszarów wiejskich w wyniku reform pierwszego filara i oceny funkcjonowania reformy wspólnej polityki rolnej (WPR). Europejski plan naprawy gospodarczej dodał kolejne 1,02 mld euro, zwiększając ogólną kwotę przeznaczoną na Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich do wysokości 96,4 mld euro na okres 2007–2013.

Te zobowiązania finansowe stanowią łącznie znaczną sumę. Odzwierciedla to zasadniczą rolę, jaką pełni polityka rozwoju obszarów wiejskich UE we wspieraniu długotrwałego dobrobytu obszarów wiejskich we wszystkich 27 państwach członkowskich.

Nasza unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich oparta jest na starannie przygotowanym podejściu strategicznym, które łączy działania lokalne w społecznościach wiejskich z ważnymi celami priorytetowymi na szczeblu krajowym i na szczeblu UE. Istotną część planowania polegała na zaprogramowaniu 94 PROW, tak by zagwarantować, że zapewnią one zintegrowany pakiet środków wsparcia dla zainteresowanych stron, które działają na obszarach wiejskich na rzecz zatrudnienia, wzrostu, ochrony środowiska naturalnego i włączenia społecznego.

EFRROW jest głównym narzędziem realizacji naszej polityki rozwoju obszarów wiejskich, a wynikające z niego korzyści praktyczne już zaczynają być odczuwalne. Działania finansowane ze środków EFRROW to: zwiększenie konkurencyjności systemów gospodarowania w rolnictwie i leśnictwie, wspieranie praktyk gospodarki leśnej i rolnej, które pomagają chronić i wzbogacać środowisko i krajobraz wiejski, podnoszenie jakości życia i zwiększanie szans mieszkańców wsi na zróżnicowanie działalności gospodarczej. Państwa członkowskie zajmują się obecnie także rozszerzaniem stosowania podejścia typu „Leader” w ramach głównego nurtu swojej polityki rozwoju obszarów wiejskich, w polityce gospodarczej, społecznej i ochrony środowiska, będącej jej częścią.

W miarę jak w całej Europie na obszarach wiejskich coraz więcej nowych projektów będzie otrzymywać wsparcie z EFFROW, korzyści te będą rosnąć. Wszystkie te projekty będą odgrywać coraz ważniejszą rolę w radzeniu sobie z najważniejszymi wyzwaniami określonymi podczas niedawnej oceny funkcjonowania reformy wspólnej polityki rolnej, przeprowadzonej przez Komisję Europejską. Łagodzenie wpływu zmiany klimatu, ochrona różnorodności biologicznej, poprawa gospodarki wodnej i wykorzystanie energii odnawialnej to wyzwania, z którymi już teraz trzeba się zmierzyć w poważny sposób, gdyż w przeciwnym razie w nie tak odległej przyszłości będziemy zmuszeni podjąć je z jeszcze większą powagą.

Na szczęście państwa członkowskie stworzyły solidny pakiet programów rozwoju obszarów wiejskich, który jest w stanie sprostać wielu różnym wyzwaniom związanym z rozwojem obszarów wiejskich Europy. Tym samym państwa te wspierają zrównoważony rozwój i wzrost gospodarczy na tych obszarach.

Informowanie o rozwoju sytuacji na obszarach wiejskich

Będę nadal dokładać starań, abyśmy przekazywali sobie informacje o naszych wspólnych dokonaniach na tych obszarach, jako że strony zainteresowane obszarami wiejskimi mają prawo wiedzieć, co dzieje się z 230 mld euro i jakie rezultaty przynoszą programy rozwoju obszarów wiejskich. Mają także prawo wiedzieć, co można zdziałać w ramach EFFROW. W związku z tym jestem świadoma, jak ważne jest dzielenie się doświadczeniami, które wynosimy z realizacji poszczególnych PROW.

Komunikacja stanowi rdzeń naszej polityki rozwoju obszarów wiejskich. Strategiczne myślenie Komisji w tej dziedzinie zaowocowało ustanowieniem Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW). Sieć została uruchomiona w październiku 2008 r. i ma służyć generowaniu dobrych pomysłów i wymianie doświadczeń między zainteresowanymi stronami na obszarach wiejskich.

Uzgodniono ambitny program prac sieci ESROW, łączący doradztwo – na szczeblu politycznym – podmiotom uczestniczącym w rozwoju obszarów wiejskich w kwestiach ogólnounijnych z udzielaniem ukierunkowanego wsparcia na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym każdemu państwu członkowskiemu. Przykłada się także szczególną wagę do tego, by mierzyć i oceniać powodzenie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, ponieważ trzeba dowiedzieć się, co funkcjonuje dobrze, a co należy zmienić, aby mieć pewność, że da się osiągnąć maksymalną wartość, jaką można uzyskać z 230 mld euro.

Niniejsza, nowa publikacja dotycząca rozwoju obszarów wiejskich – „Przegląd Obszarów Wiejskich UE”, odgrywa ważną rolę w przekazywaniu informacji na temat korzyści, które przynoszą obecnie działania EFFROW. Magazyn ten to wyjątkowa szansa, by przedstawić dobre pomysły i przekazać doświadczenia w rozwoju obszarów wiejskich z całej Unii i spoza jej terytorium.

Magazyn zawiera ciekawy zbiór pomocnych artykułów i aktualnych analiz, a jego celem jest przekazanie każdemu, kto jest zaangażowany

w rozwój obszarów wiejskich, czegoś ciekawego. Najlepsi eksperci w swoich dziedzinach przedstawiają i wyjaśniają aktualne zagadnienia polityczne, zaś seria ilustrowanych artykułów szczegółowo pokazuje postępy w realizacji działań rozwoju obszarów wiejskich.

W innych, ukazujących się cyklicznie częściach przedstawione będą wnioski wyciągnięte z niedawno przeprowadzonych projektów badawczych w dziedzinie obszarów wiejskich oraz przegląd zagadnień międzynarodowych, które mają wpływ na obszary wiejskie w Europie. Szczególną przyjemność sprawiło mi opublikowanie wywiadów z mieszkańcami obszarów wiejskich, bo wiem, jak wiele sama się dowiedziałam, kiedy słuchałam, jak inni ludzie opowiadali o swoich doświadczeniach związanych ze wspomaganie rozwoju obszarów wiejskich i dbaniem o to, aby wieś mogła żyć.

Chciałabym więc wyrazić uznanie dla pierwszego numeru „Przeglądu Obszarów Wiejskich UE” i mam nadzieję, że dla czytelników będzie on tak samo przydatny jak dla mnie jako cenne źródło informacji i wiedzy. Ukazanie się pierwszego numeru stanowi dobrą okazję do pogłębiania wiedzy na temat możliwości, które są dostępne w ramach EFFROW. Jego publikacja zbiega się również z niektórymi istotnymi wynikami oceny funkcjonowania reformy wspólnej polityki rolnej.

Z zainteresowaniem czekam na kolejny numer magazynu, w którym, jak sądzę, również znajdą się różnorodne ważne tematy i który pomoże czytelnikom interesującym się rozwojem obszarów wiejskich w Europie w zdobyciu aktualnych i istotnych informacji.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995-2009

Mariann Fischer Boel

Komisarz ds. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – nowa era w polityce rozwoju obszarów wiejskich UE

Komisja Europejska wprowadziła nowe ramy dla usług wsparcia obszarów wiejskich. Ta innowacyjna sieć obejmuje wszystkie aspekty życia na obszarach wiejskich w 27 państwach członkowskich i już zaczęła udowadniać swoją wartość, pomagając w zwiększeniu skuteczności unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ESROW) została utworzona w październiku 2008 r. Jej uruchomienie otworzyło nową erę w unijnej polityce rozwoju obszarów wiejskich. Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich czerpie z wieloletniej historii pozytywnych doświadczeń, by ułatwić funkcjonowanie zintegrowanego systemu korzyści gospodarczych, społecznych i środowiskowych skierowanych do wszystkich obszarów wiejskich w UE.

Nowe skoordynowane podejście Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich do rozwoju wsi odzwierciedla kierunki unijnej polityki określone w strategicznych wytycznych Wspólnoty dotyczących polityki rozwoju obszarów wiejskich (2006/144/WE). Działalność sieci opisana jest bardziej szczegółowo w art. 67 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Opisane działania definiują rolę sieci jako platformy wymiany najlepszych praktyk i wiedzy fachowej, którą mogą prowadzić zainteresowane strony w dziedzinie kształtowania polityki, wdrażania działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i zarządzania nimi.

Wiele działań Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich wywodzi się z metodologii stosowanych skutecznie w poprzednich okresach realizacji programu

„Leader”, w szczególności zaś z działań w zakresie tworzenia sieci kontaktów. Podejście to okazało się zarówno produktywne, jak i popularne na obszarach wiejskich w całej UE, a nowa Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich będzie w przyszłości korzystać z tych osiągnięć.

Zakres prac nowej Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich jest znacznie szerszy niż poprzednich systemów tworzenia sieci kontaktów w ramach programu „Leader”. Obejmuje ona wsparciem realizację całej unijnej polityki rozwoju wsi. Oczekiwania związane z siecią są zatem olbrzymie, gdyż cztery osie polityki rozwoju obszarów wiejskich stwarzają większą niż dotychczas potrzebę wymiany doświadczeń, informacji i tworzenia powiązań pomiędzy zainteresowanymi stronami na obszarach wiejskich. Co więcej, rozszerzona UE obejmuje nie tylko więcej obszarów wiejskich niż kiedykolwiek, ale są one również bardziej zróżnicowane. Skuteczne tworzenie sieci kontaktów nigdy przedtem nie było tak istotne jak teraz.

Zachowanie adekwatności

Działania Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich nadzorowane są przez komitet koordynujący. Komitet, któremu przewodniczy Komisja Europejska, odpowiada za dopilnowanie, aby działania Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów

Wiejskich pozostały adekwatne do zmieniających się potrzeb zainteresowanych stron na obszarach wiejskich. Członkami komitetu są m.in. przedstawiciele krajowych sieci obszarów wiejskich, organów państw członkowskich oraz innych organizacji działających w dziedzinie rozwoju wsi w Unii Europejskiej. Utworzono również specjalny podkomitet ds. osi „Leader”.

Komitet koordynujący Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich jest silnie związany z Europejską Siecią Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich. Pomaga to wzmocnić powiązania pomiędzy wdrażaniem a oceną unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich. Europejska Sieć Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich odgrywa istotną rolę we wspieraniu osób odpowiedzialnych za ocenę i zarządzanie EFRROW w ich zadaniach ewaluacyjnych.

Wartość Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Osiąganie wartości dodanej stanowi dla sieci priorytet. Dlatego też jej codzienne funkcjonowanie obejmuje szeroką gamę działań dostosowanych w taki sposób, by spełniały indywidualne wymogi różnych obszarów wiejskich i zainteresowanych stron. Przykłady działań Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich tworzących wartość dodaną to np. organizacja różnych eksperckich grup roboczych, które badają wspólne problemy

obszarów wiejskich w celu znalezienia wspólnych rozwiązań rozwojowych, a także tworzenie synergii z innymi funduszami europejskimi dostępnymi na obszarach wiejskich.

Działania takie wynikają z bieżących potrzeb określonych jako istotne przez organizacje szczebla unijnego i krajowego. Obejmują one zarówno organizacje administracji publicznej, jak i inne podmioty związane z obszarami wiejskimi, które są zainteresowane realizacją działań i polityki rozwoju wsi. Prace koncentrują się na osiągnięciu wyników, których nie dałoby się uzyskać, jeśli poszczególne państwa członkowskie działałyby osobno, a rezultaty te stanowią realną wartość dodaną Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Cele przyświecające sieci odzwierciedlają skalę wyzwań, przed jakimi stoi. Dlatego

też w Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich pracuje doświadczony zespół specjalistów ds. rozwoju wsi wspierających ją w realizacji jej misji. Eksperti ci dostarczają sieci wysoce wykwalifikowanych pracowników, którzy wdrażają szeroką gamę kluczowych usług i narzędzi komunikacyjnych. Zespół pracuje pod nazwą Punktu Kontaktowego Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Zadania Punktu Kontaktowego – stworzonego przez wykonawcę zewnętrznego i nadzorowanego przez komitet koordynujący Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – obejmują wiele usług na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, w tym wspieranie krajowych sieci obszarów wiejskich oraz popularyzowanie dobrych praktyk.

Dostarczanie informacji to najważniejsze zadanie Punktu Kontaktowego, dlatego też wykorzystuje się szerokie spektrum narzędzi komunikacji w celu ożywienia wymiany doświadczeń i idei pomiędzy obszarami wiejskimi całej Europy. Narzędzia te, poza niniejszą publikacją, obejmują regularnie

wydawany biuletyn, warsztaty, seminaria i konferencje, usługi świadczone za pośrednictwem Internetu, tematyczne dokumenty robocze zawierające informacje praktyczne i wytyczne oraz wiedzę na temat kwestii istotnych dla stron zainteresowanych EFRROW, konieczną w debacie politycznej.

Punkt Kontaktowy współpracuje ściśle z centrum informacyjnym Europejskiej Sieci Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich. Jak dotąd rezultaty prac centrum obejmowały szczegółowe oszacowanie potrzeb w zakresie oceny w poszczególnych państwach członkowskich. Stanowi ono podstawę planowania działań oraz prac nad poprawą metodologii oceny programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW).

Dopełnieniem współpracy prowadzonej przez Punkt Kontaktowy z ekspertami ds. oceny oraz innymi specjalistami w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich jest wsparcie udzielane krajowym sieciom obszarów wiejskich. Wyznaczony personel Punktu Kontaktowego odpowiada za utrzymanie regularnych bezpośrednich kontaktów i prowadzenie konsultacji

Zadania Punktu Kontaktowego Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich obejmują:

- koordynację z krajowymi sieciami obszarów wiejskich,
- zapewnienie bazy danych dobrych praktyk w dziedzinie unijnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich,
- wspieranie prac tematycznych dotyczących odpowiednich kwestii politycznych,
- prowadzenie analizy różnych wskaźników monitoringu rozwoju obszarów wiejskich,
- wspieranie międzynarodowej współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania (LGD),
- zapewnianie obsługi sekretariatu dla wszystkich struktur i grup tematycznych Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- reprezentowanie Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na imprezach związanych z rozwojem obszarów wiejskich,
- promowanie działań Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i EFRROW w całej UE-27.

z krajowymi sieciami obszarów wiejskich, aby dostosować działania Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich do potrzeb państw członkowskich.

Wczesne wsparcie dla krajowych sieci obszarów wiejskich uznano za jeden z priorytetów, w związku z czym między listopadem 2008 r. a wrześniem 2009 r. zorganizowano pierwsze sześć oficjalnych spotkań tych grup. Spotkania te dają różnym krajom możliwość przedstawienia zebranych dotąd doświadczeń, określenia kluczowych obszarów budowania potencjału, na których punkty kontaktowe powinny skoncentrować swe prace, jak również szansę nawiązania użytecznych relacji pomiędzy przedstawicielami wszystkich państw członkowskich.

Program prac

Spotkania krajowych sieci obszarów wiejskich stanowią element programu prac Punktu Kontaktowego, aktualizowanego co roku w lipcu. Działania zgodne z programem prac uzgadniane są z wyprzedzeniem przez Komisję Europejską i komitet koordynujący

Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, w tym również podkomitet ds. osi „Leader”. Punktowemu Kontaktowemu wyznaczono na kilka nadchodzących miesięcy wiele różnych zadań, w tym wspieranie tematycznych grup roboczych.

Zagadnienia podejmowane przez tematyczne grupy robocze zostały bardzo starannie wybrane, aby umożliwić wspólną i wielosektorową analizę. Nie ograniczają się bowiem do pojedynczych osi unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich, ale zostały świadomie zaprojektowane, tak by umożliwić bardziej horyzontalne spojrzenie. Zakres prac jest wystarczająco szeroki, by objąć zarówno wkład krajowych sieci obszarów wiejskich, jak i doświadczenia lokalnych grup działania.

Starannie wybrani eksperci z całej UE-27 prowadzą badania i analizy, aby przedstawić potrzebne informacje członkom tematycznych grup roboczych – a za ich pośrednictwem również komitetowi koordynującemu Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Początkowo bada się trzy główne obszary tematyczne:

„*Dostosowanie programów rozwoju obszarów wiejskich do szczególnych warunków i potrzeb terytorialnych* – w jaki sposób polityka rozwoju obszarów wiejskich może możliwie najskuteczniej rozwiązywać problemy terytorialne i przyczyniać się do zrównoważonego rozwoju uniijnych obszarów wiejskich;

„*Rolnictwo i szerzej pojmowana gospodarka wiejska* – czyli identyfikacja i analiza powiązań i synergii pomiędzy rolnictwem a szeroko pojętą gospodarką obszarów wiejskich. Zmierza także do identyfikacji strategii realizowania polityki, które w pełni uwzględniają potencjał tych powiązań.

„*Dobra publiczne i interwencje publiczne* – czyli przyczynianie się, poprzez odpowiednią analizę i upowszechnianie wyników, do dopilnowania, aby interwencje w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich sprzyjały dostarczaniu dóbr publicznych z korzyścią dla społeczeństwa.

Tematy te ulegać będą zmianom i należy spodziewać się, że z różnych źródeł – w tym od zainteresowanych stron w państwach członkowskich oraz, w późniejszym czasie, ze środków okresowych ocen PROW – wyłonią

się nowe zagadnienia. Ustalenia tematycznych grup roboczych komunikowane będą za pośrednictwem dokumentów roboczych, być może publikacji oraz seminariów tematycznych.

Poza wspieraniem tematycznych prac Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Punkt Kontaktowy zaangażowany jest we wspieranie różnych innych działań informacyjnych skierowanych do stron zainteresowanych rozwojem obszarów wiejskich w UE. Pierwsze seminarium Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich odbyło się w Brukseli w dniach 30–31 marca 2009 r.

pod hasłem „Budowanie potencjału krajowych sieci obszarów wiejskich”. Uczestnicy badali wyzwania stawiane przed krajowymi sieciami obszarów wiejskich, by móc efektywnie wspierać realizację unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich. Seminarium okazało się również użyteczną platformą do dyskusji między organizacjami a instytucjami zarządzającymi oraz do tworzenia sieci kontaktów na szczeblu unijnym, krajowym, i regionalnym.

Kolejne seminarium planowane jest przez Europejską Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na wiosnę 2010 r. – aby określić

możliwości dla rolnictwa niskotowarowego. Temat ten pozostaje szczególnie aktualny w krajach śródziemnomorskich i w nowych państwach członkowskich, a delegaci analizować będą rolę, jaką systemy rolnictwa niskotowarowego odgrywają w gospodarce obszarów wiejskich, jak również rozważać zagadnienia łączące się z korzyściami dla społeczeństwa, często wiążącymi się z tym niezwykle istotnym sektorem gospodarki.

© T. HUDSON

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w Internecie

Informacje na temat seminariów organizowanych przez Punkt Kontaktowy, jak również pozostałych działań, uzyskać można za pośrednictwem strony internetowej Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Strona ta umieszczona jest w portalu Komisji Europejskiej „Europa” i zawiera bogaty zestaw narzędzi do wykorzystania na potrzeby rozwoju obszarów wiejskich. Narzędzia te są wielojęzyczne i mogą być zastosowane do wielu celów.

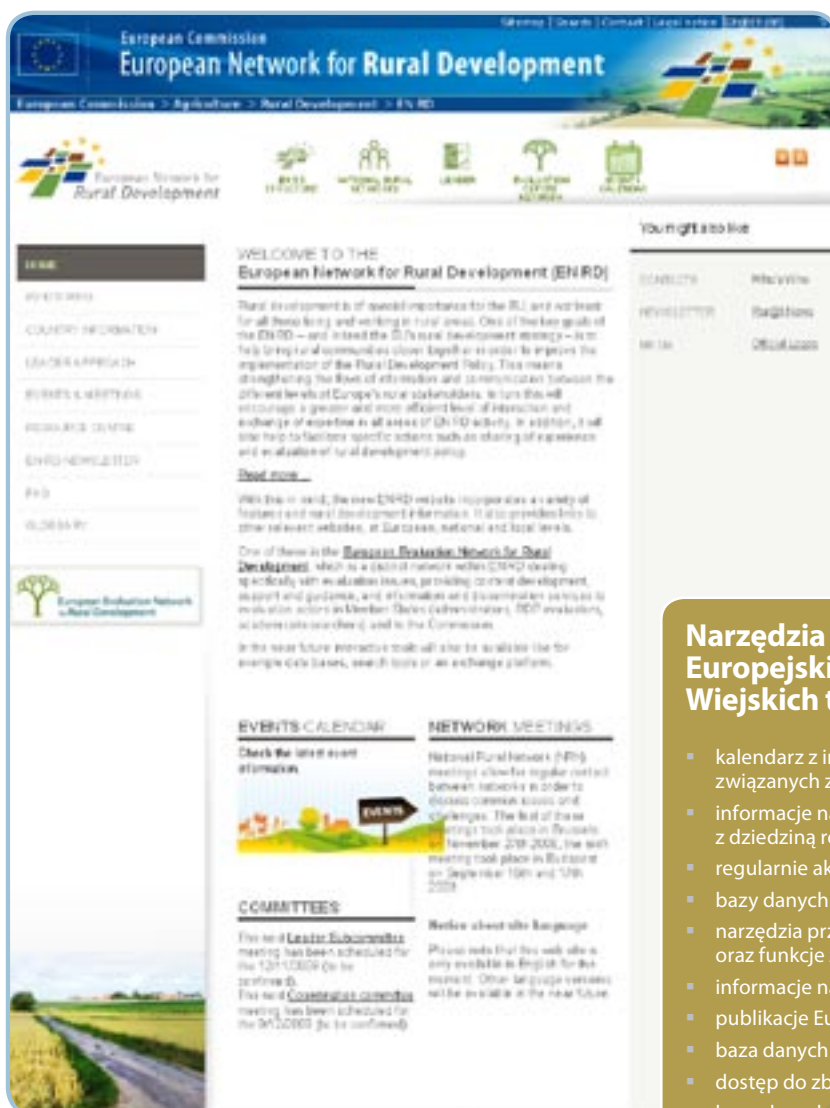
Strona internetowa zawiera także zbiór przydatnych narzędzi do wyszukiwania, zaprojektowanych pod kątem szerokiej gamy tematów będących przedmiotem zainteresowania rozwoju obszarów wiejskich. Sukcesywnie rozbudowywane są funkcje interaktywne. Obejmować będą możliwość wyszukiwania: dobrych i najlepszych praktyk w różnych osiach rozwoju obszarów wiejskich (w następstwie identyfikacji tych praktyk w sposób systemowy na poziomie państw członkowskich), działań projektowych i programowych realizowanych w różnych państwach członkowskich, postępów w odniesieniu do głównych wskaźników

monitorowania i realizacji przekazanych przez Komisję, partnerów ponadnarodowych do współpracy oraz specjalistycznych informacji branżowych.

Kierunki rozwoju na przyszłość

Strona internetowa i inne usługi Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich są regularnie monitorowane, a wyniki oceniane w celu dopilnowania, aby działania Punktu Kontaktowego pozostały celowe, odpowiednio ukierunkowane i skuteczne. Ta trwająca obecnie ewolucja strategicznych narzędzi Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w zakresie komunikacji i budowania potencjału będzie odzwierciedlać dynamiczny charakter unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich, w miarę jak będzie ona odpowiadać na wyzwania i możliwości pojawiające się w nadchodzących latach.

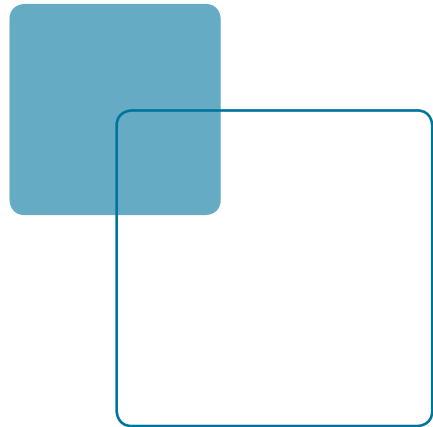
Położono solidne podwaliny pod przyszłą łatwiejszą wymianę pomiędzy różnymi podmiotami na obszarach wiejskich, a większość funkcji Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich już jest dostępna. Nowe usługi wsparcia zostaną przygotowane przez Punkt Kontaktowy w ramach przyszłych programów prac, a niniejsza część magazynu „Przegląd Obszarów Wiejskich UE” będzie kontynuowana, by dalej prezentować najnowsze zmiany w tych usługach, w miarę ich udostępniania.

Narzędzia dostępne na stronie internetowej Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich to m.in.:

- kalendarz z informacjami na temat aktualności i wydarzeń związanych z Punktem Kontaktowym
- informacje na temat zainteresowanych stron związanych z dziedziną rozwoju obszarów wiejskich (Who is who – Kto jest kim)
- regularnie aktualizowana baza odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania
- bazy danych dobrych praktyk z funkcją wyszukiwania
- narzędzia przydatne przy współpracy ponadnarodowej oraz funkcje związane z wytycznymi
- informacje na temat państw członkowskich
- publikacje Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
- baza danych lokalnych grup działania
- dostęp do zbioru dokumentów elektronicznej sieci tematycznej
- baza danych o dokumentach administracyjnych EFRROW
- oficjalne dokumenty Komisji Europejskiej
- zarchiwizowane materiały o programie „Leader”
- baza danych adresów e-mail.

<http://enrd.ec.europa.eu>

Zintegrowany rozwój obszarów wiejskich – wprowadzenie czterech osi polityki rozwoju obszarów wiejskich

Polityka rozwoju obszarów wiejskich UE na lata 2007–2013 została oparta na ramach strategicznych, które łączą cztery zasadnicze cele priorytetowe znane pod nazwą „osi”. Każda z osi ma własny zestaw podpriorytetów – „środków” – które z kolei wspierają konkretne rodzaje działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w państwach członkowskich.

W ciągu ostatnich kilku lat nastąpiła zdecydowana poprawa skuteczności działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich dzięki zastosowaniu skoordynowanego procesu, który służy nadal dostosowywaniu elementów polityki rozwoju obszarów wiejskich do głównych cech obszarów wiejskich w Europie. Obecnie stosowany proces opiera się na rozporządzeniu (WE) nr 1698/2005, będącym urzędową podstawą unijnego wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Przyjęcie tego rozporządzenia dało początek nowemu podejściu do programowania polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. Zastosowano podejście etapowe, którego wstępny etap planowania obejmował przygotowanie strategicznych wytycznych Wspólnoty na szczeblu UE. Wyżej wspomniane wytyczne stanowiły zbiór ogólnych priorytetów polityki rozwoju obszarów wiejskich UE oraz uwzględniały tematy podejmowane w trakcie obrad Rady Europejskiej w Göteborgu i Lizbonie, na których poruszano takie istotne kwestie, jak trwałość środowiska naturalnego i wzrost gospodarczy.

Przygotowanie strategicznych wytycznych Wspólnoty stworzyło tło makropolityczne ułatwiające państwom członkowskim opracowanie krajowych planów strategicznych. Ten drugi etap planowania polityki angażował organy krajowe, których zadaniem było przeprowadzenie analizy sytuacji na obszarach wiejskich oraz określenie odpowiednich priorytetów na rzecz ich rozwoju, jednocześnie wspierających cele zawarte w strategicznych wytycznych Wspólnoty.

Krajowe plany strategiczne wykorzystano następnie jako ramy odniesienia dla państw członkowskich w celu przygotowania szczegółowych programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Programy te stanowią główny mechanizm działania polityki rozwoju obszarów wiejskich UE w krajach UE-27 oraz są ukierunkowane na konkretne priorytety krajowe lub regionalne.

Systemy monitorowania i oceny zostały ustanowione jako integralna część podejścia opartego na programowaniu polityki strategicznej, a ich celem jest śledzenie wyników PROW. Wyżej wspomniane systemy śledzenia opierają się na wspólnych ramach monitorowania i oceny, które obejmują określone

wskaźniki nakładu, produktu, rezultatu i oddziaływania. Spójną strukturę wspólnych ram monitorowania i oceny wprowadzono, aby wspomóc obsługę spójnych procedur monitorowania i oceny we wszystkich PROW.

Takie etapowe i strategiczne podejście do programowania polityki rozwoju obszarów wiejskich zapewnia spójność na wszystkich poziomach, poczynając od ustalonych na wysokim szczeblu unijnych celów rozwoju, a skończywszy na lokalnych działaniach na rzecz obszarów wiejskich. Te pierwsze zaktualizowano ostatnio, uwzględniając nowe wyzwania, wynikające z oceny funkcjonowania wspólnej polityki rolnej.

Wyzwania i możliwości

Nowe wyzwania stojące przed polityką rozwoju obszarów wiejskich UE dotyczą głównie problemów związanych z przeciwdziałaniem zmianie klimatu, ochroną różnorodności biologicznej, zarządzaniem jakością wody, optymalizacją odnawialnych źródeł energii oraz restrukturyzacją sektora mleczarskiego. Ostatnio dodatkowy nacisk strategiczny położono również na zabezpieczenie szerokopasmowego dostępu do Internetu dla wszystkich obszarów wiejskich w całej UE.

Pozostałe zasadnicze wyzwania stojące przed polityką rozwoju obszarów wiejskich obejmują: ochronę zanikających zawodów, w szczególności w sektorze rolnym; zmniejszenie dysproporcji w dochodach w stosunku do obszarów miejskich; zapewnienie zróżnicowania działalności oraz utrzymanie lokalnych usług na słabo zaludnionych obszarach.

Poza tym nowe państwa członkowskie z Europy Wschodniej muszą jeszcze stawić czoło szczególnym wyzwaniom w zakresie modernizacji. W tych państwach rozwój obszarów wiejskich trzeba osiągnąć w zupełnie innym rolniczym kontekście, w którym gospodarstwa rodzinne są normą, a pracownicy gospodarstw mają ograniczone możliwości znalezienia zatrudnienia poza sektorem rolnym.

Na szczęście istnieje wiele możliwości reagowania na wyżej wymienione wyzwania, a EFRROW jest bardzo elastycznym narzędziem, które mogą wykorzystywać strony zainteresowane rozwojem obszarów wiejskich we wszystkich 27 państwach członkowskich.

Osie EFRROW

EFRROW współfinansuje operacje państw członkowskich związane z PROW, a do otrzymania współfinansowania kwalifikuje się prawie 40 różnych środków rozwoju obszarów wiejskich. Zastosowanie tego wspólnego zestawu środków wspiera koordynację wszystkich PROW. Wspólny zestaw środków wspomaga również elastyczność, ponieważ każdy PROW ma obejmować środki rozwoju, które pasują do konkretnych warunków krajowych lub regionalnych.

Środki PROW zorganizowane są wokół celów priorytetowych, czyli tzw. osi. Są trzy osie tematyczne oraz jedna horyzontalna oś metodologiczna. Nazwy trzech głównych osi tematycznych wskazują rodzaje wspieranych przez nie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Są to:

- Oś 1 – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego w UE,
- Oś 2 – Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich UE,
- Oś 3 – Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich i wspieranie różnicowania działalności gospodarczej.

Te trzy osie tematyczne uzupełnia czwarta oś – metodologiczna – która koncentruje się na podejściu „Leader” i zachęca do działań partnerskich podejmowanych za pośrednictwem lokalnych grup działania (LGD), które realizują zintegrowane strategie rozwoju obszarów wiejskich. Relacje pomiędzy tymi osiami a ogólną polityką rozwoju obszarów wiejskich przedstawiono na rysunku 1 na następnej stronie.

Rola rozwoju obszarów wiejskich

EFROW współfinansuje wszystkie osie polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. Wszystkie cztery osie mają do odegrania szczególną rolę w rozwoju obszarów wiejskich w ramach krajowych i regionalnych PROW.

Aby zapewnić zrównoważoną strategię, dla każdej osi ustalono minimalny poziom finansowania. Ustalono, że na oś 1 ma przypaść nie mniej niż 10% całkowitego planowanego finansowania PROW. Na oś 2 należy przeznaczyć w budżetach co najmniej 25% całkowitego planowanego finansowania PROW. Poziom finansowania osi 3 odpowiadał minimalnemu poziomowi środków przydzielonych na oś 1, czyli 10%. Działania w ramach

programu „Leader” miały łącznie otrzymać minimum 5% planowanego finansowania każdego PROW.

Powyższe wymogi przedstawiono w wytycznych Komisji Europejskiej skierowanych do państw członkowskich. Rysunek 2 ilustruje, w jaki sposób owe wartości podstawowe przełożono na rzeczywistą całkowitą kwotę środków przydzielonych z EFROW dla każdej osi w krajach UE-27.

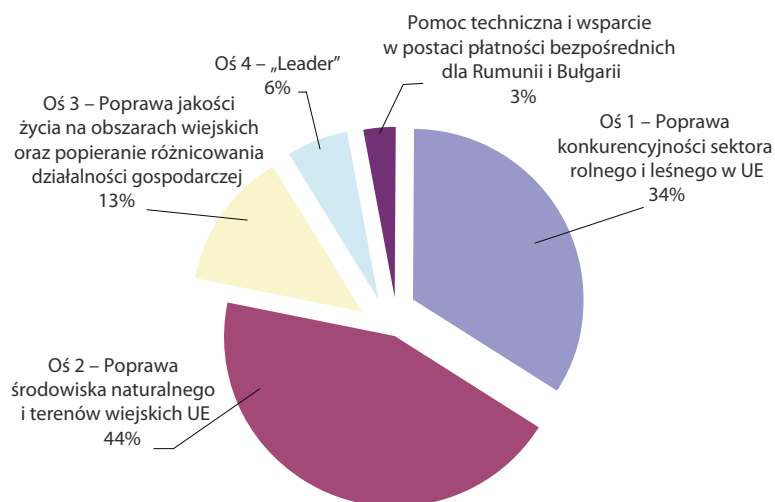
Dalsze analizy budżetów i działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich dla każdej osi przedstawiono w artykułach tematycznych, które zawarto na następnych stronach. W ramach wprowadzenia do tych artykułów tabela obok zawiera krótkie podsumowanie głównych priorytetów i zagadnień ujętych w każdej osi

polityki rozwoju obszarów wiejskich. Tabela ta wyszczególnia najważniejsze cele dla poszczególnych osi i zwraca uwagę na typowe rodzaje działalności, które będą finansowane w ramach środków każdej osi. Wskazuje również kluczowe zagadnienia związane z różnymi rolami, jakie osie odgrywają w polityce rozwoju obszarów wiejskich UE.

Rysunek 1: Cztery osie polityki rozwoju obszarów wiejskich UE

Rysunek 2: Całkowite środki UE przydzielone z EFROW na każdą z osi

	Oś 1	Oś 2	Oś 3	Oś 4
Cele priorytetowe	Silne i dynamiczne sektory rolne i leśne w UE Zmodernizowane i innowacyjne łańcuchy produkcji i sprzedaży towarów rolnych i leśnych Główne sektory ukierunkowane na inwestycje w kapitał rzeczowy i ludzki Procesy aktywnego transferu wiedzy	Promocja zrównoważonych ekologicznie metod użytkowania gruntów Łagodzenie przyczyn zmiany klimatu oraz przystosowywanie się do jej skutków Ochrona zasobów naturalnych, takich jak woda i gleba, oraz krajobrazu rolniczego i lasów Ochrona i rozwijanie systemów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej	Tworzenie nowych możliwości w zakresie zatrudnienia Poprawa standardów i jakości życia na obszarach wiejskich Dostępność równych szans dla znajdujących się w niekorzystnej sytuacji członków społeczności wiejskich Zwiększenie dostępu do odpowiednich usług na wsi	Znaczne lokalne możliwości w zakresie rozwoju obszarów wiejskich i sprawowania rządów Aktywne, pewne siebie i kompetentne społeczności wiejskie Powszechne i przejrzyste działania na rzecz rozwoju podejmowane przez LGD Mobilizacja endogenicznego potencjału rozwoju obszarów wiejskich
Najważniejsze cele	Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego w UE Ułatwianie restrukturyzacji, rozwoju i innowacji	Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich w UE Wsparcie dla gospodarowania gruntami wrażliwymi z punktu widzenia ochrony środowiska	Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich Zachęcanie do różnicowania nierolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich	Włączenie podejścia „Leader” do głównego nurtu programowania rozwoju obszarów wiejskich Rozszerzenie zakresu interwencji podejmowanych przez LGD
Kwalifikujące się rodzaje działalności	Inwestycje w kapitał rzeczowy i ludzki Rozwijanie umiejętności zasobów ludzkich Poprawa jakości rolnych i leśnych procesów produkcji i produktów	Zrównoważone metody użytkowania gruntów na obszarach rolnych i leśnych Zalesianie Inwestycje nieprodukcyjne Gospodarowanie gruntami charakteryzującymi się naturalnymi utrudnieniami	Różnicowanie gospodarki wiejskiej Poprawa usług dla mieszkańców obszarów wiejskich Rozwijanie umiejętności, budowanie potencjału oraz mobilizacja społeczności	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju Projekty współpracy pomiędzy LGD Zarządzanie LGD oraz ich rozwój
Powiązane zagadnienia	Główne czynniki sukcesu to: przedsiębiorczość, zdolności kierownicze i kultura innowacyjności Produkty rolne i leśne powinny być coraz lepszej jakości, coraz zdrowsze i ekologiczne	Zmiana klimatu, energia odnawialna, gospodarka wodna, różnorodność biologiczna oraz systemy rolne o wysokiej wartości przyrodniczej stopniowo zyskują coraz większe znaczenie w działaniach na rzecz rozwoju obszarów wiejskich UE Innowacje w tych dziedzinach oferują wiele możliwości	Znaczenie nierolniczej działalności gospodarczej w zróżnicowanej gospodarce wiejskiej będzie stale wzrastać Tendencje demograficzne oraz inne czynniki społeczne mają silny wpływ na żywotność obszarów wiejskich w przyszłości	Metody rozwoju o charakterze integracyjnym i kolektywnym umożliwiając osiągnięcie długotrwałych wyników Nowe rodzaje podejścia wymagają czasu i staranności Współpraca pozwala osiągnąć znaczną wartość dodaną dla obszarów wiejskich

Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego w UE

Rolnictwo i leśnictwo pozostają głównymi elementami europejskiej gospodarki wiejskiej, a oś 1 polityki rozwoju obszarów wiejskich UE oferuje wiele nowych możliwości wspomagania tych ważnych sektorów wiejskich we wprowadzaniu innowacji, zwiększaniu konkurencyjności i przeprowadzaniu modernizacji.

Rolnictwo i leśnictwo nadal odgrywają ważną rolę w kształtowaniu obszarów wiejskich UE poprzez ich bezpośredni i pośredni wpływ na łańcuch produkcji towarów, usługi lub działalność gospodarczą. Ponadto większość małych i średnich przedsiębiorstw, a także mikroprzedsiębiorstw w przemyśle rolno-spożywczym i leśnym jest zlokalizowana na obszarach wiejskich, a popyt na lokalne usługi generowany przez te przedsiębiorstwa wyraźnie sprzyja zachowaniu i rozwojowi działalności rolniczej i leśnej. Zarówno rolnictwo, jak i leśnictwo mają również znaczny wpływ na użytkowanie gruntów rolnych oraz stanowią główne źródło dóbr publicznych w zakresie środowiska naturalnego.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) daje ogromne możliwości europejskim gospodarkom wiejskim ze wszystkimi ich cechami, a w ramach osi 1 polityki rozwoju obszarów wiejskich określono szczególne przepisy mające na celu wykorzystanie EFRROW do wsparcia działań z zakresu konkurencyjności sektora rolnego i leśnego.

Koncepcja polityczna leżąca u podstaw osi 1 uznaje zasadniczą rolę, jaką odgrywa modernizacja tego sektora w rozwoju gospodarki wiejskiej jako całości we wszystkich krajach

UE-27. Wsparcie modernizacji gospodarstw rolnych jest często stosowane z myślą o racjonalizacji wykorzystania zasobów, np. zastąpieniu starych systemów nawadniających skuteczniejszym sprzętem. Państwa członkowskie mają różne potrzeby, jednak można osiągnąć wspólne korzyści dzięki rozsądnemu ukierunkowaniu inwestycji w wielofunkcyjnych systemach rolnych i leśnych w UE.

Środki przydzielone w ramach osi 1

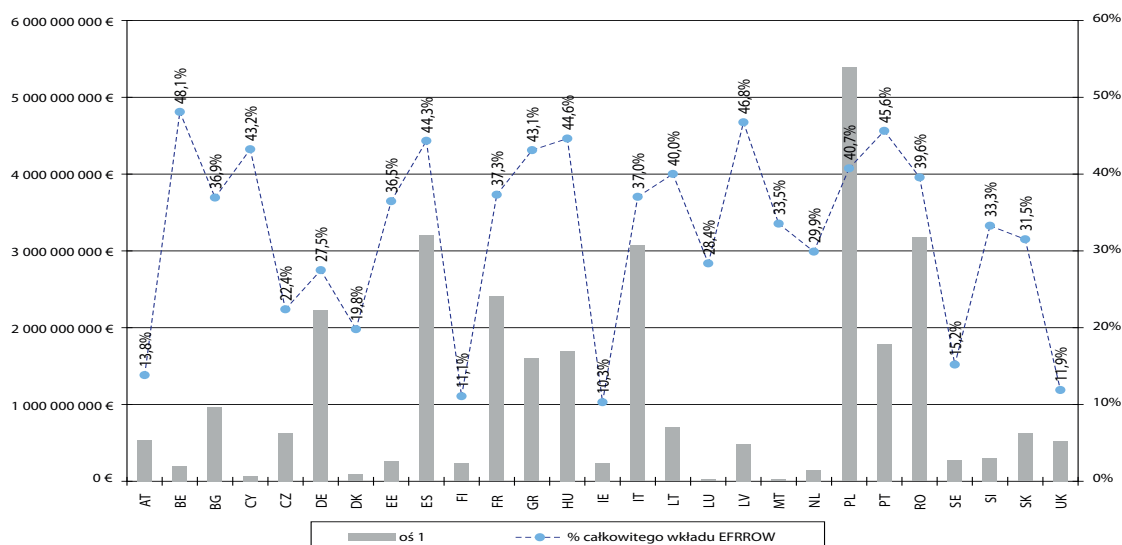
Wagę, jaką państwa członkowskie przywiązują do modernizacji sektora rolnego i leśnego, odzwierciedlają stosunkowo wysokie kwoty przydzielone w EFRROW na środki osi 1. W sumie około 35% wszystkich środków EFRROW jest przekazywanych za pośrednictwem osi 1 (w tym działania „Leader” z osi 4 przyczyniające się do realizacji tego celu). Rysunek 1 poniżej przedstawia rozkład finansowania w ramach osi 1 w różnych państwach członkowskich.

Dane zamieszczone na rys. 1 wskazują na różnice w rozkładzie środków przydzielonych w ramach osi 1, co z kolei pokazuje mocne strony różnych gospodarek wiejskich i znaczenie pozostałych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Środki na rzecz rozwoju

W ramach osi 1 dostępny jest przydatny „koszyk” środków na rzecz rozwoju. Środki te obejmują kilka tradycyjnych instrumentów polityki strukturalnej w zakresie rolnictwa, takich jak: inwestycje w gospodarstwa rolne i leśne, rozwój kapitału ludzkiego poprzez programy pomocowe na rzecz wcześniejszej emerytury, pomoc dla młodych rolników rozpoczynających działalność, usługi z zakresu szkolenia zawodowego i doradztwa rolniczego. Ponadto dostępne są również bardziej innowacyjne środki, których celem jest zwiększanie wartości w łańcuchu rolno-spożywczym lub wspieranie innowacji, rozpowszechnianie nowych technologii, przedsiębiorczość oraz promowanie produktów wysokiej jakości.

Preferencje państw członkowskich co do tych różnych środków rozwoju przedstawiono na rys. 2, który ukazuje modernizację gospodarstw, zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych oraz ulepszanie i rozwijanie infrastruktury jako trzy istotne narzędzia osi 1 w całej UE.

Rysunek 1: Całkowity wkład EFRROW przydzielony na osi 1 przez państwa członkowskie (wartość bezwzględna i udział w wydatkach)

Analiza przydziałów finansowych na te środki osi 1 na poziomie indywidualnych państw członkowskich pokazuje duże różnice w priorytetach krajowych. Na przykład Irlandia oraz – w mniejszym stopniu – Finlandia wykorzystują fundusze z EFRROW na poprawę sytuacji demograficznej na obszarach wiejskich poprzez zapewnienie ważnych zachęt dla młodych rolników i uwalnianie potencjału dzięki programom wcześniejszych emerytur. Szczególnie aktywna na polu podejmowania działalności przez młodych rolników jest również Francja, jednak tutaj narzędzie dotyczące wcześniejszych emerytur nie jest na ogół stosowane.

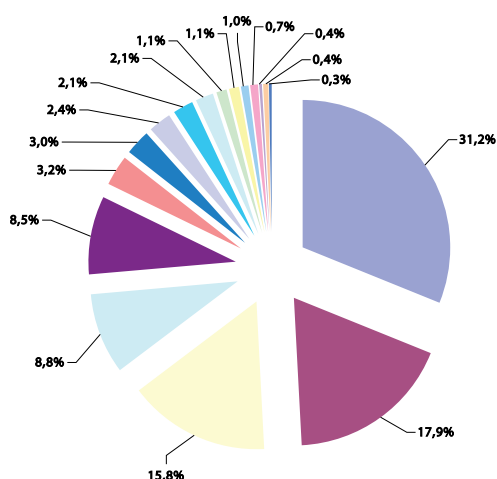
Programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW) w Niemczech, Niemczech i Luksemburgu zwykle kładą nacisk na modernizację gospodarstw i infrastruktury w ramach osi 1. To podejście jest również promowane w Europie Południowej oraz w wielu nowych państwach członkowskich, w których środki reorganizacji i modernizacji odnoszące się do kapitału rzeczowego są łączone ze środkami wspierającymi produkcję o wyższej wartości dodanej. Szczególną uwagę zwrócono na małe i średnie gospodarstwa w Europie Wschodniej, aby zapewnić rolnikom możliwości sprostania normom UE w zakresie konkurencyjności, środowiska i bezpieczeństwa żywności.

Te tradycyjne instrumenty wsparcia rozwoju gospodarstw rolnych odgrywają dominującą rolę w większości PROW, jednak niektóre państwa członkowskie, takie jak Zjednoczone Królestwo i Dania, priorytetowo traktują kapitał ludzki, kładąc większy nacisk na szkolenia, działania informacyjne i zwiększanie ekonomicznej wartości dodanej.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995-2009

W wielu PROW uwzględnia się zasadniczą rolę, jaką odgrywa kapitał ludzki i wiedza w maksymalizacji zrównoważonych korzyści uzyskiwanych z systemów rolniczych i leśnych UE za pośrednictwem osi 1. Dostrzega się, że wsparcie innowacji na obszarach wiejskich oferuje mnóstwo możliwości wzmocnienia potencjału przedsiębiorczego lub jego budowy.

Rysunek 2: Środki osi 1 w ramach EFRROW

121	Modernizacja gospodarstw rolnych
123	Zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych
125	Infrastruktura związana z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa
112	Podejmowanie działalności przez młodych rolników
113	Wcześniejsza emerytura
111	Kształcenie zawodowe i działania informacyjne
141	Rolnictwo niskotowarowe
126	Przywracanie potencjału produkcji rolnej
114	Korzystanie z usług doradczych
122	Podwyższanie wartości gospodarczej lasów
124	Współpraca na rzecz rozwoju nowych produktów
142	Grupy producentów
132	Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności
133	Działania informacyjne i promocyjne
115	Tworzenie usług z zakresu zarządzania, pomocy i doradztwa
143	Płatności bezpośrednie (Bułgaria i Rumunia)
131	Spełnianie norm opartych na prawodawstwie wspólnotowym

Wsparcie innowacji na obszarach wiejskich

Wszystkie podmioty działające w sektorach rolnych i leśnych UE, niezależnie od kraju czy prowadzonej działalności, stają w obliczu coraz bardziej dynamicznych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, które ulegają ciągłym zmianom pod wpływem międzynarodowej konkurencji, postępu technologicznego oraz zmieniających się społecznych wzorców zachowań. Bezruch na tak dynamicznie zmieniającym się rynku oznacza faktycznie cofanie się. W dzisiejszych czasach żaden producent nie może sobie pozwolić na ignorowanie istotnej potrzeby wprowadzania innowacji.

Innowacyjność jest obecnie podstawowym narzędziem w zapewnianiu długotrwałej żywotności obszarów wiejskich w Europie i, podczas gdy w niektórych państwach członkowskich praktyki innowacyjne są coraz powszechniej stosowane na obszarach wiejskich, inne obszary są nadal zapóźnione. EFRROW udostępnia organom krajowym zasoby osi 1 mające na celu zmniejszenie tych istotnych różnic w wynikach osiągniętych w rozwoju obszarów wiejskich.

Tendencje modernizacyjne mogą wiązać się z innowacjami i lepszą efektywnością przedsiębiorstw rolnych i leśnych. Świadczone na obszarach wiejskich usługi w zakresie zwiększania wiedzy również stanowią ważne narzędzie na rzecz rozwoju, a okazały się one najbardziej skuteczne, gdy były dostosowane do specyficznych uwarunkowań regionalnych. Wymaga to przyjęcia zintegrowanego podejścia, w którym inwestycje w kapitał rzeczowy iść będą w parze z aktywnym promowaniem rozwoju zasobów ludzkich.

Oś 1 udostępnia takie środki, aby pomóc w stymulowaniu i wspieraniu innowacyjnych, kreatywnych i alternatywnych sposobów myślenia wśród rolników i leśników w UE. Zmiana nastawienia z tradycyjnego, a czasami nawet ograniczonego, na bardziej otwarte, nastawione na wiele rynków i elastyczne podejście stanowi wyzwanie na niektórych obszarach. Niemniej jednak osiągnięcie sukcesu na tym polu doprowadzi do znaczących i trwałych wyników, co uzasadnia odpowiednie ustalenie priorytetów w państwach członkowskich.

Istnieje wiele programów rozwoju obszarów wiejskich, które mogą ułatwić wprowadzanie praktyk innowacyjnych na obszarach wiejskich. Poniżej opisano kilka z nich.

Wspieranie ambicji młodych rolników we Francji

Francja dostrzega ważną rolę, jaką odgrywają młode pokolenia w rozwoju terenów wiejskich, i dlatego w swoim PROW przeznaczyła prawie 30% wszystkich środków w ramach osi 1 na wsparcie młodych rolników. Stanowi to prawie 10% całkowitej kwoty przydzielonej EFRROW dla Francji. Udostępnia się pakiet pomocowy, który łączy rozwijanie umiejętności z dotacją na rozpoczęcie działalności i na koszty jej rozwinięcia.

Nacisk na kapitał ludzki na obszarach wiejskich we Francji ukierunkowano w taki sposób, aby zaspokoić różnorodne potrzeby młodych rolników. Kursy doskonalenia umiejętności są elastyczne i umożliwiają studentom kontynuowanie studiów rolniczych dłużej niż przedtem. Jest to istotne, ponieważ zwiększa szanse młodych rolników na zdobycie minimalnego poziomu wykształcenia wymaganego do korzystania z pakietów dostępnych w ramach EFRROW. Poziom ten obecnie podniesiono – konieczne jest uzyskanie licencjatu na kierunku rolniczym.

Inne rodzaje pomocy ukierunkowane na wiedzę są oferowane za pośrednictwem sześciomiesięcznych kursów początkowych, które obejmują pomoc mentora oraz wyposażają nowych rolników w praktyczny zestaw umiejętności technicznych, środowiskowych i biznesowych. Kursy te obejmują szkolenia w dziedzinach dotyczących własnych zainteresowań rolników, ale również dotyczą innych tematów, które mają na celu poszerzenie horyzontów i zwiększenie ambicji młodych rolników.

Realizowana w ramach EFRROW francuska polityka na rzecz podejmowania działalności przez młodych rolników doprowadzi do stworzenia lepiej wykwalifikowanej i bardziej świadomej oraz kreatywnej i konkurencyjnej siły roboczej na obszarach wiejskich. Główne zagadnienia w ramach tej polityki obejmują mechanizmy zwiększające wykorzystanie programów, tak aby dotrzeć do około 30% młodych rolników, którzy podejmują działalność gospodarczą na obszarach wiejskich bez korzystania z finansowanych przez EFRROW szkoleń z zakresu budowania potencjału.

© P. ARRAGON

Gospodarka leśna w Rumunii

Rumuńskie leśnictwo i przemysł drzewny tradycyjnie mają bardzo duże znaczenia dla gospodarki wiejskiej tego kraju, przyczyniając się w znaczny sposób do zatrudnienia i eksportu. Pod tym względem (oraz mając na uwadze znaczenie nieдрzewnych produktów leśnych, takich jak grzyby, jagody, rośliny lecznicze itp.) rumuńskie leśnictwo oferuje wiele możliwości zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Sektor ten jest jednak dotknięty głęboko zakorzenionymi problemami, takimi jak ogólny brak dobrze wyposażonych zakładów pozyskiwania i wstępnej obróbki drewna oraz zakładów wytwarzania produktów o wartości dodanej; leśna sieć drogowa jest słabo rozwinięta, przez co ponad 2 mln ha pozostaje praktycznie poza zasięgiem technicznym

i gospodarczym; rozdrobnienie własności prowadzi do niskiej wydajności; leśnicy nadal są zbyt słabo poinformowani o wielofunkcyjności współczesnych lasów lub nie posiadają odpowiedniego przeszkolenia w tym zakresie; pomimo ostatnich działań rządowych istotne są również problemy związane z nielegalnym wyrębem lasów.

Rumuńska polityka leśna wspiera działania mające na celu sprostanie tym wyzwaniom. Główne inicjatywy obejmują prywatyzację lasów publicznych oraz utworzenie prywatnych nadleśnictw jako nowych struktur zarządzania. Innym głównym celem politycznym jest zwiększenie powierzchni terenów leśnych do szacowanego poziomu optymalnego, wynoszącego od 32% do 35% obszaru kraju.

© P. ARRAGON

Współpraca ekologiczna we Włoszech

Włoska polityka rozwoju obszarów wiejskich kładzie nacisk na działania innowacyjne, które wykorzystują znaczne zróżnicowanie rolnicze kraju oraz wyjątkowość produktów regionalnych i lokalnych. Rolnictwo ekologiczne odgrywa istotną rolę w tej polityce, gdyż Włochy to największy w Europie producent wyrobów ekologicznych – certyfikowany obszar upraw wynosi w tym kraju ponad 1 mln ha. Znajduje to odzwierciedlenie w krajowych PROW opartych na regionach i np. PROW obejmujący Dolinę Aosty, Apulię, Sycylię i Bazylikatę podaje, że rolnictwo ekologiczne obejmuje 16% wszystkich użytków rolnych w niektórych regionach.

Powyższa zaleta wiążąca się ze skalą rolnictwa ekologicznego we Włoszech musi zostać właściwie połączona ze współpracą ze stronami zainteresowanymi rolnictwem ekologicznym. Działania takie są promowane na różne sposoby. Na przykład, biorąc pod uwagę szczególnie możliwości dostępne w ramach osi 1, grupy producentów ekologicznych mogą korzystać z narzędzi oferowanych przez EFRROW, które obejmują: innowacyjne inwestycje oparte na zwiększaniu wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej, zachęty do zachowania zgodności z normami wspólnotowymi, pomoc na rozpoczęcie działalności

w zakresie zarządzania działalnością oficjalnie uznanych grup producentów, szkolenie zawodowe, usługi z zakresu doradztwa rolniczego oraz upowszechnianie wiedzy naukowej i praktyk innowacyjnych.

Wsparcie w ramach EFRROW jest ukierunkowane na małe i średnie przedsiębiorstwa oraz mikroprzedsiębiorstwa, a celem pomocy udzielanej w ramach osi 1 jest wspomaganie rolników prowadzących taką działalność w poprawianiu jakości systemów produkcji ekologicznej i produktów. Zachęca się również do wprowadzania innowacyjnego podejścia, które może przyjąć różne formy. Na przykład wsparcie w ramach osi 1 można wykorzystać do pomagania rolnikom w przyjmowaniu nowego podejścia do prowadzenia działalności gospodarczej, np. poprzez uczestnictwo w systemach jakości żywności. Kampanie informacyjne i reklamowe również stanowią część zorganizowanych działań marketingowych na rzecz produktów ekologicznych lub objętych ochroną nazw pochodzenia, w ramach których można finansować akcje promocyjne szerokiej gamy produktów rolnych, w tym innowacyjnych.

Wszystkie programy rolnictwa ekologicznego udostępnione w ramach osi 1 mają na celu uzupełnienie środków osi 2, które pomagają poprawić warunki dla tego rodzaju rolnictwa.

W związku z powyższą reorganizacją kilka środków dostępnych w ramach osi 1 rumuńskiego PROW promuje silne przedsiębiorstwa związane z leśnictwem prowadzone zgodnie z wymogami ochrony środowiska i sprzyjające włączeniu społecznemu. Na przykład środek 122 koncentruje się na poprawie struktury lasów oraz odnowie lasów niskoprodukcyjnych i zdegradowanych. Środek 125 wspiera szerszy dostęp do lasów, działania w zakresie ochrony przeciwpowodziowej oraz gospodarki wodnej. Środek 123 jest poświęcony mikroprzedsiębiorstwom i ukierunkowuje pomoc na restrukturyzację i modernizację

procesów przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów leśnych (drzewnych i niedrzewnych). Oprócz tych trzech podstawowych środków sektor leśny może również odnieść korzyści ze środków 111 i 142, które dotyczą szkolenia zawodowego, działań informacyjnych, rozpowszechniania wiedzy oraz tworzenia grup producentów.

Zauważono, że innowacyjne i zintegrowane podejście łączące działania dostępne w ramach wszystkich tych środków oferuje szczególnie duże korzyści w zakresie rozwoju obszarów wiejskich płynące z zasobów leśnych Rumunii.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995-2009

Promocja produktów wysokiej jakości na Malcie

Ponieważ zasoby naturalne na Malcie są ograniczone i kruche, kraj ten przyjął strategię rozwoju obszarów wiejskich, która aktywnie wspiera innowacje związane z jakością produktów. Polegając na tradycyjnych systemach produkcji, które są zarówno częścią lokalnego dziedzictwa, jak i potencjalnym źródłem rozwoju gospodarczego, wspierane w PROW podejście opierające się na jakości ma na celu zagwarantowanie solidnej struktury łańcucha towarowego w sektorze rolnym. Podejście to dąży również do wspierania innowacji i poprawy konkurencyjności poprzez różnicowanie i rozwój produktów niszowych, takich jak te pochodzące ze źródeł ekologicznych.

Oprócz oczekiwań związanych ze środowiskiem podejście to ma również na celu utrzymanie entuzjazmu Maltańczyków dla produktów krajowych oraz właściwe ukierunkowanie premii dostępnych za zaopatrywanie na wyspach przedsiębiorstw związanych z turystyką.

Produkty tradycyjne, takie jak ser gbejna, suszone na słońcu pomidory, oliwa z oliwek, wino, miód, suszone figi i inne produkty wysokiej jakości nie przestają przyczyniać się do ochrony kulinarnego dziedzictwa, które bardzo wysoko cenią konsumenci. Środki dostępne w ramach osi 1 pomogą maltańskim przedsiębiorstwom rolnym ulepszyć podejście do obsługi klienta poprzez udostępnienie nowoczesnych i innowacyjnych zastosowań dla tradycyjnych metod hodowli zwierząt i technik ogrodniczych związanych z tymi produktami.

W związku z powyższym na rozwój wysokiej jakości produktów rolnych przydzielono około 12% całkowitego budżetu osi 1. W tym obszarze priorytetowo traktuje się środki związane z kapitałem rzeczowym i innowacjami. Inne środki wspierające organizacje producentów oraz współpracę także kwalifikują się do współfinansowania ze środków EFRROW projektów, które wspierają rozwój wysokiej jakości produktów rolnych z krajowego sektora rolnego i leśnego.

© F. LERIN

Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich UE

Uderzająco piękny krajobraz wiejski Europy kształtowały wieki działalności człowieka. Państwa członkowskie są zobowiązane do utrzymywania wysokiej jakości środowiska naturalnego wsi, a oś 2 Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich zapewnia znaczne wsparcie dla zrównoważonego zarządzania naturalnymi zasobami obszarów wiejskich Europy.

Podstawę wszystkich działań wspieranych w ramach osi 2 Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) stanowią cele środowiskowe. Ten zasadniczy czynnik napędzający działania w ramach osi 2 jest określony w strategicznych wytycznych Wspólnoty, które jasno wskazują na wyraźny związek pomiędzy osią 2 a poniższymi priorytetami politycznymi UE:

- odwrócenie tendencji spadkowej różnorodności biologicznej Europy do 2010 r.;
- ochrona i rozwijanie systemów rolnych i leśnych o wysokiej wartości przyrodniczej oraz tradycyjnych krajobrazów rolniczych;
- wspieranie zarządzania siecią obszarów chronionych „Natura 2000”;
- zrównoważone zarządzanie wodami powierzchniowymi i gruntowymi poprzez ramową dyrektywę wodną;
- przeciwdziałanie zmianie klimatu.

Znaczenie osi 2 podkreślają dwa wymogi UE, zgodnie z którymi w każdym programie rozwoju obszarów wiejskich należy przydzielić na os 2 przynajmniej 25% wkładu EFRROW (przeznaczonego na wszystkie cztery osie i pomoc techniczną), a środki rolno-środowiskowe finansowane przez EFRROW muszą być dostępne na całym terytorium, stosownie do konkretnych potrzeb państw członkowskich.

Ogółem na os 2 przeznaczono 44% całkowitego budżetu EFRROW w UE-27, ale na poziomie krajowym odsetek ten waha się od prawie 80% w niektórych państwach członkowskich

do 25%, tj. ustanowionego minimum, w innych, jak przedstawiono na rys. 1.

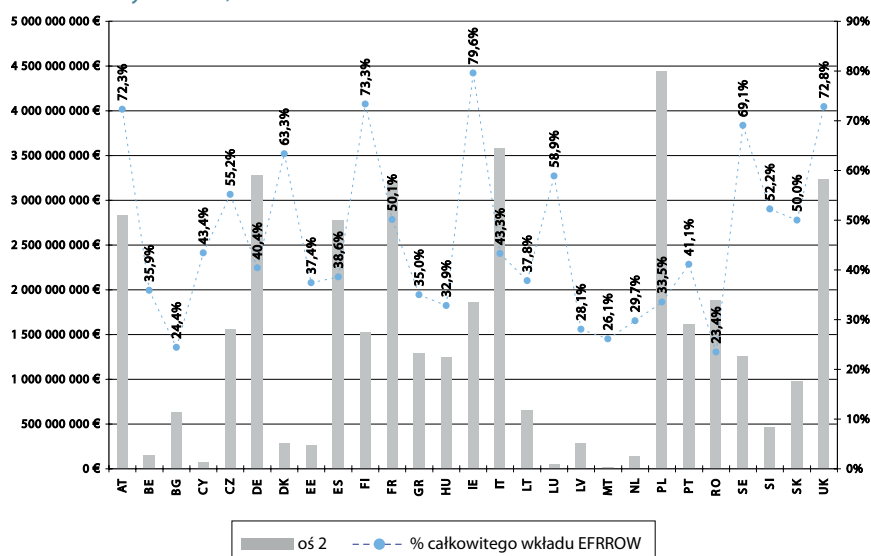
Szeroki wybór środków środowiskowych

Szeroki zakres środków w ramach osi 2 oraz elastyczność pozwalająca państwom członkowskim na wykorzystanie nawet 80% dofinansowania przydzielonego im z EFRROW na te środki daje państwom członkowskim i regionom swobodę w zajmowaniu się priorytetami lokalnymi. Ze względu na

różnorodny charakter zagadnień środowiskowych na obszarze całej UE jest to ważna i cenna możliwość.

Największym wyzwaniem będzie dopilnowanie, aby regiony, których problemy ekologiczne są najbardziej palące, a udział w różnorodności biologicznej Europy największy, odpowiednio uwzględniały te priorytety przy wybieraniu środków oraz przydzielaniu zasobów finansowych w ramach swoich programów rozwoju obszarów wiejskich.

Rysunek 1: Całkowity wkład EFRROW przeznaczony na os 2 przez państwo członkowskie (wartość bezwzględna i udział wydatków)

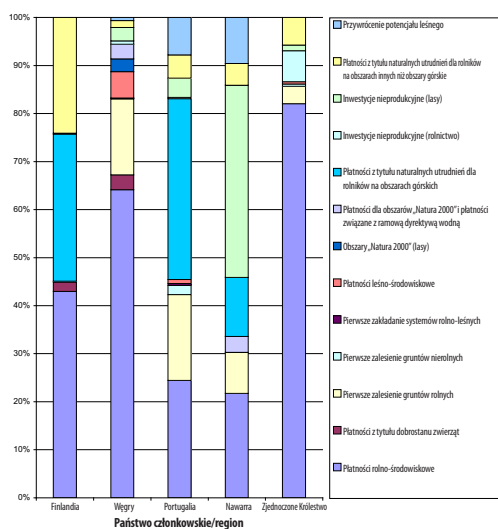
W ramach osi 2 istnieje 13 różnych rodzajów środków rozwoju obszarów wiejskich, które kwalifikują się do wsparcia EFRROW, w tym:

- płatności rolno-środowiskowe i leśno-środowiskowe na zarządzanie ekosystemami i krajobrazami oraz na ochronę zasobów naturalnych. Te roczne płatności na hektar realizowane są na podstawie od pięcio- do siedmioletnich umów
- płatności o charakterze rekompensaty dla obszarów „Natura 2000” z tytułu prawnych ograniczeń użytkowania gruntów rolnych i lasów. Płatności dokonuje się corocznie na hektar; mogą one także być przyznawane gruntom rolnym, na które ma wpływ ramowa dyrektywa wodna UE
- inwestycje nieprodukcyjne mające na celu wsparcie innych systemów zarządzania środowiskowego
- płatności o charakterze rekompensaty przyznawane na hektar z tytułu utrudnień w działalności rolniczej na obszarach górskich i na pozostałych obszarach. Są one zwane także płatnościami dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)
- inwestycje rolno-leśne mające na celu łączenie uprawy drzew z nieintensywną uprawą rolną i hodowlą zwierząt gospodarskich
- pomoc na zalesianie gruntów rolnych lub innych obszarów otwartych, tam gdzie przyniesie to korzyści środowisku
- ochrona lasów w celu zapobiegania pożarom oraz odtwarzania lasów zniszczonych przez pożary lub klęski żywiołowe
- płatności z tytułu dobrostanu zwierząt na podstawie od pięcio- do siedmioletnich umów w celu przyjęcia norm wykraczających poza obowiązkowe wymogi.

Niektóre środki w ramach osi 2, np. wsparcie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW), które zainicjowano w 1975 r., wywodzą się z wcześniejszych działań politycznych. Pozostałe priorytety osi 2, np. szczególny nacisk na pomoc dla rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej oraz tradycyjnych krajobrazów rolniczych, są stosunkowo nowe.

Regionalne różnice w stosowaniu środków rozwoju obszarów wiejskich w ramach osi 2 mogą być znaczne. Przedstawia to rys. 2 poniżej, w którym zwraca się uwagę na różne kombinacje wsparcia w programach rozwoju obszarów wiejskich, stosowane w działaniach ochrony środowiska w Finlandii, na Węgrzech, w Portugalii kontynentalnej, Nawarze (Hiszpania) i Anglii (Zjednoczone Królestwo).

Rysunek 2: Stosunek całkowitych wydatków publicznych w ramach osi 2 przeznaczonych na dany środek w pięciu regionach UE

Ten podział zobowiązań w ramach osi 2 w pięciu obszarach UE ukazuje uderzające różnice pod względem wyboru i stosowania środków. Różnice te odzwierciedlają sytuację regionalną i priorytety programów rozwoju obszarów wiejskich, a także wskazują na zróżnicowany sposób udzielania wsparcia dla środków rolniczo-środowiskowych, działań leśno-środowiskowych, inwestycji nieprodukcyjnych, obszarów „Natura 2000” oraz dla rolników na obszarach z naturalnymi utrudnieniami.

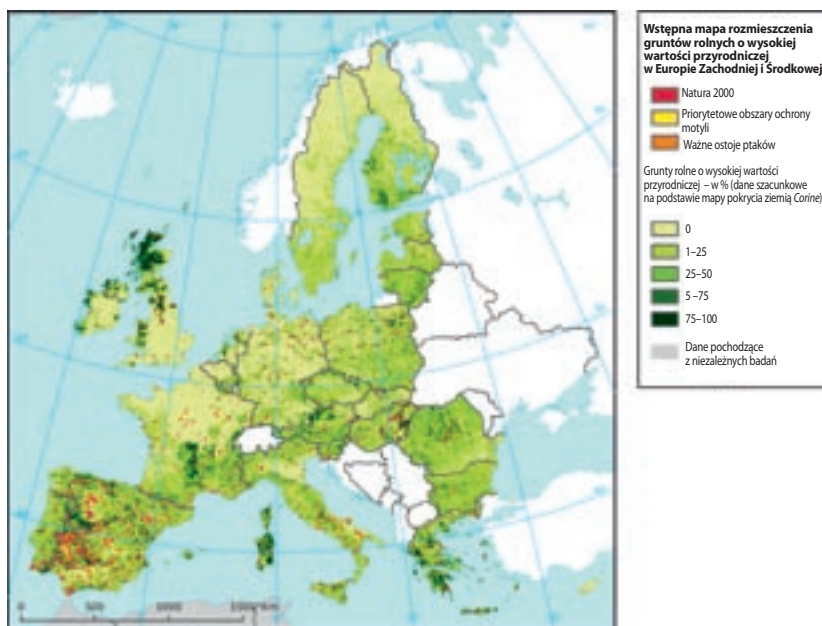
Rolnictwo o wysokiej wartości przyrodniczej

Pojęcie rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej określa te rodzaje działalności rolniczej i rodzaje gruntów rolnych, co do których można oczekiwać, że sprzyjają wysokiemu poziomowi różnorodności biologicznej oraz chronionym gatunkom i siedliskom. Zwykle najwyższy poziom różnorodności gatunków wiąże się z siedliskami półnaturalnymi, na których prowadzona jest działalność rolnicza o niskiej intensywności. Istnieje kilka rodzajów gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej, ale na ogół mają one trzy podstawowe cechy wspólne: rolnictwo o niskiej intensywności, duży udział roślinności półnaturalnej oraz dużą różnorodność pokrycia terenu.

Szacuje się, że ponad 30% gruntów rolnych w UE-27 może zaliczać się do jednego z tych rodzajów gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej. Poniższa mapa przedstawia możliwe rozmieszczenie gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej na poziomie UE.

Rysunek 3: Prawdopodobieństwo występowania gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej na szczęblu UE

© EAS, KOPENHAGA, 2007. WWW.EEA.EUROPA.EU

Rodzaje gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej

Grunt rolny o dużym udziale roślinności półnaturalnej – często na terenach peryferyjnych z systemami chowu, w których owce, bydło opasowe, konie i kozy wypasane są na niepielęgnowanych lub półnaturalnych użytkach zielonych, torfowiskach, wrzosowiskach, śródziemnomorskich zaroślach przy bardzo niewielkim zagęszczeniu (np. 5–10 ha na krowę).

Mozaiki gruntów rolnych o niskiej intensywności – niewielkie sąsiadujące ze sobą powierzchnie upraw, łąk i gruntów ugorowanych, na których nawozy lub chemikalia są stosowane w niskim stopniu, przedzielone terenami zalesionymi, zaroślami, drzewami, żywopłotami i małymi ciekami wodnymi.

Grunt rolny, na którym występują rzadkie i chronione rośliny oraz zwierzęta lub populacje o znaczeniu europejskim lub światowym – które można napotkać w wielu różnych sytuacjach, np. zimujące dzikie ptactwo występujące na intensywnie uprawianych, podmokłych użytkach zielonych w Niderlandach.

Wpływ na rozmieszczenie gruntów rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej w całej UE wywiera strukturalny rozwój sektora rolnictwa, w tym jego intensyfikacja, utrata drobnych charakterystycznych cech krajobrazu i zmiana sposobu użytkowania gruntów ornych. Może to powodować utratę różnorodności biologicznej, co zagraża wielu systemom rolnym o wysokiej wartości przyrodniczej, ponieważ zmiany techniczne i gospodarcze mogą wywrzeć silny wpływ, wskutek którego rolnicy zaprzestaną tradycyjnych praktyk rolniczych.

W strategicznych wytycznych UE dostrzeżono ten problem, nadając wysoki priorytet wykorzystywaniu środków w ramach osi 2 na systemy rolne i leśne o wysokiej wartości przyrodniczej oraz na tradycyjne krajobrazy rolnicze. Osiągnięcie tego celu osi 2 będzie zależało od kilku czynników, takich jak: wystarczający wysiłek włożony w zidentyfikowanie terenów o wysokiej wartości przyrodniczej, programy, które są odpowiednio ukierunkowane na systemy rolne o wysokiej wartości przyrodniczej i związaną z nimi różnorodność biologiczną, dostateczne zapotrzebowanie ze strony zainteresowanych rolników, wystarczające środki finansowe zarówno na płatności dla rolników, jak i na specjalistyczny personel agencji realizujących i wspierających działania, oraz stosowanie spójnych metodologii monitorowania i oceny.

Nacisk na monitorowanie i ocenę

Wspólne ramy monitorowania i oceny polityki rozwoju obszarów wiejskich UE zawierają trzy wskaźniki dotyczące wysokiej wartości przyrodniczej, z czego jeden ocenia wpływ całego programu (nie tylko osi 2) na zasoby o wysokiej wartości przyrodniczej w państwach członkowskich.

Monitorowanie i ocena tych wskaźników we wspólnych ramach monitorowania i oceny pozwala osobom odpowiedzialnym za zarządzanie programami rozwoju obszarów wiejskich uzyskać niezbędne informacje i śledzić zmiany w zasięgu i stanie gruntów rolnych i lasów o wysokiej wartości przyrodniczej. Proces ten jest jednak złożony i wymaga posiadania wiarygodnych informacji wyjściowych na temat zasięgu i stanu istniejących zasobów o wysokiej wartości przyrodniczej, w odniesieniu do których można następnie zmierzyć wpływ EFRROW.

Ciągłe monitorowanie i ocena są niezbędne do określenia tendencji w praktykach rolniczych i leśnych oraz w związanej z nimi różnorodności biologicznej. Z tego względu do 2013 r.

konieczne będą znaczne inwestycje, jeśli chcemy ocenić skuteczność finansowania w ramach osi 2 w utrzymywaniu i rozwijaniu zasobów o wysokiej wartości przyrodniczej w UE.

Wynikiem prac przeprowadzonych przez Europejską sieć oceny rozwoju obszarów wiejskich był zmieniony dokument z wytycznymi dla państw członkowskich w sprawie „Stosowania wskaźnika wpływu wysokiej wartości przyrodniczej”. Wytyczne te opracowano, aby pomóc osobom odpowiedzialnym za zarządzanie programami rozwoju obszarów wiejskich i za ocenę w wypracowywaniu właściwych metodologii stosowania wskaźników wysokiej wartości przyrodniczej we wspólnych ramach monitorowania i oceny. Zmienione wytyczne dostępne są w Internecie pod adresem: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/eval/hnv/guidance_en.pdf

Patrząc w przyszłość

Podkreślanie znaczenia rolnictwa i leśnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej powinno stać się dla państw członkowskich, a także rolników prowadzących taką działalność, bodźcem do dostrzeżenia i wspierania tego niezastąpionego źródła różnorodności biologicznej.

Poniższe studia przypadku przedstawiają niektóre programy w ramach osi 2, które opracowano specjalnie w celu wspierania aktywnego zarządzania środowiskowego gruntami rolnymi i lasami o wysokiej wartości przyrodniczej.

Ochrona derkaczy w Republice Czeskiej

Derkacze spędzają miesiące zimowe w Afryce, a wiosną przylatują na północ, aby budować gniazda w wysokiej trawie spokojnych łąk Europy i Rosji. Te zagrożone na całym świecie ptaki są płochliwe i rzadko widywane, ale samce wydają charakterystyczny terkoczący odgłos, przypominający łacińską nazwę tych ptaków (*Crex crex*).

Populacja derkaczy w Europie Zachodniej zmalała, gdy użytki zielone zaczęto pielęgnować do celów rolnictwa, a kosy zastąpiono kosiarkami. Koszenie trawy na kisonkę na początku sezonu niszczy gniazda, a później pisklęta mogą zgubić się, gdy próbują uciec przed mechanicznymi kosiarkami, kryjąc się w wysokiej trawie na środku pola.

Każdej wiosny ponad 1500 samców derkaczy i ich partnerek szuka miejsc lęgowych w Republice Czeskiej. Czeski rząd wspólnie z ekspertami z dziedziny ornitologii opracował specjalny środek

© M. DEMKO

rolno-środowiskowy w ramach osi 2. EFRROW współfinansuje roczne dopłaty dostępne w związku z użytkowaniem obszarów odpowiednich dla derkaczy jako obszary lęgowe – głównie użytki zielonych, które można kosić.

Użytki zielone muszą być uprawiane bez stosowania nawozów sztucznych i naturalnych oraz koszone później w sezonie, przy czym kosić należy od środka na zewnątrz lub z jednej strony na drugą, aby umożliwić pisklętom ucieczkę. Koszenie nie może być wykonywane przez grupę kosiarek, a skoszoną trawę należy usunąć z pola.

Wynikiem powinno być zapewnienie bezpiecznych obszarów lęgowych i pomoc w długofalowej poprawie stanu ochrony tego rzadkiego i cennego europejskiego gatunku.

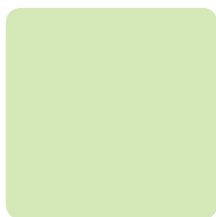
Priorytetowe traktowanie pomocy dla systemów rolnictwa o wysokiej wartości przyrodniczej w Bułgarii

Bułgaria jest bardzo bogata pod względem różnorodności biologicznej użytków rolnych i – wraz z sąsiadującą Rumunią – ma największą powierzchnię ciągłą użytków rolnych o wysokiej wartości przyrodniczej w UE. Wiele tych terenów jest obecnie zagrożonych porzuceniem lub intensyfikacją działalności rolniczej.

Bułgarski program rozwoju obszarów wiejskich nadaje wysoki priorytet rolnictwu o wysokiej wartości przyrodniczej w ramach osi 2. Dostępne są konkretne pakiety rolno-środowiskowe na przywracanie i utrzymanie wysokiej wartości przyrodniczej użytków zielonych poddanych niewystarczającemu lub nadmiernemu wypasaniu. Wsparcie to

promuje tradycyjne metody koszenia i ustala określoną obsadę zwierząt gospodarskich, aby chronić i utrzymywać użytki rolne o wysokiej wartości przyrodniczej i związane z nimi gatunki poprzez kontynuację lub ponowne wprowadzanie tradycyjnych praktyk gospodarowania. Wprowadzono także tymczasowy pakiet mający na celu ochronę siedlisk i populacji ptaków na obszarach o wysokiej wartości przyrodniczej. Będzie on obowiązywał do chwili wejścia w życie równoważnych, podstawowych wymogów w zakresie zarządzania w obszarach specjalnej ochrony wyznaczonych na mocy dyrektywy ptasiej.

Przykładem tego typu pomocy w ramach osi 2 jest pilotażowy program rolno-środowiskowy, który wprowadzono w Parku Narodowym Pirin i w Centralnym Bałkańskim Parku Narodowym. Ma on na celu

Zintegrowana interwencja terytorialna w Portugalii

W Portugalii główny program rolno-środowiskowy promuje ekologiczne i zintegrowane rolnictwo oraz wspiera rzadkie rasy zwierząt gospodarskich i odmiany roślin uprawnych. Bardziej szczegółowe środki w zakresie różnorodności biologicznej są ograniczone do ośmiu programów strefowych ukierunkowanych na sieć „Natura 2000” i region Duoro. W środkach tych stosowane jest innowacyjne podejście opisywane jako zintegrowana interwencja terytorialna. Łączy ono bardzo szczegółowe środki rolno- i leśno-środowiskowe z inwestycjami nieprodukcyjnymi.

Zintegrowana interwencja terytorialna w Montesinho-Nogueira oferuje w ramach osi 2 płatności z tytułu prac, w tym na: utrzymanie użytków zielonych o wysokiej wartości przyrodniczej i lasów

nadrzecznych (dla dobra populacji wydry, bociana czarnego i siwerniaka); nienawadnianą uprawę zbóż na zmianę z odłogowaniem (dla dobra błotniaka łąkowego, błotniaka zbożowego i skowronka); ochronę starych gajów kasztana jadalnego (siedlisk kuny i pleszki zwyczajnej) oraz ochronę lub odnowę lokalnych terenów zalesionych i krzewów rosnących na dużych wysokościach.

Płatności w ramach tej interwencji wypłacane są za pośrednictwem lokalnych struktur wsparcia finansowanych z osi 3. Jest nadzieja, że lepsze zarządzanie wysoką wartością przyrodniczą doprowadzi do powstania nowych możliwości sprzedaży lokalnych towarów i usług oraz ich promowania poprzez lokalną grupę działania programu „Leader” w ramach osi 4.

© NEMUS

© K. DE RIJK

wspieranie tradycyjnego pasterstwa górskiego na obszarach zagrożonych porzuceniem gruntów. Program zachęca rolników do stosowania tradycyjnych modeli sezonowego wypasania, w których w letnie miesiące pasterze opiekują się tradycyjnymi lokalnymi rasami na wysokogórskich pastwiskach. Program ten promuje także używanie psów pasterskich rasy karakachan do ochrony wypasanych zwierząt przed wilkami lub niedźwiedziami.

Wspólne pastwiska o wysokiej wartości przyrodniczej w Walii (Zjednoczone Królestwo)

Zajmujący 800 ha wspólny teren Cefn Bryn w południowej Walii był wykorzystywany przez wspólnoty lokalne przez tysiące lat, a obecnie stanowi obszar sieci „Natura 2000”, ceniony za różnorodność biologiczną wrzosowisk i otwarty krajobraz, a także za budowle po mieszkańcach z epoki neolitu i brązu. Jest pięciu właścicieli gruntów i około 100 zarejestrowanych użytkowników wspólnego terenu, chociaż tylko 16 prowadzi na tym terenie aktywny wypas, głównie owiec.

Wprowadzenie wspólnego terenu do programu rolno-środowiskowego jest złożonym zadaniem, ale w maju 2008 r. użytkownicy wspólnych terenów Cefn Bryn zawarli nową, pięcioletnią umowę rolno-środowiskową. Płatności roczne sięgające średnio 62 funtów (ok. 72 euro) na hektar są dostępne dla rolników na zwiększenie poziomu wypasu bydła wiosną i latem. Mają one na celu wyplenienie orlicy

oraz wypas na roślinności twardej, która zdominowała podmokłe wrzosowiska.

Zimą liczba owiec będzie ograniczana, aby zapobiec nadmiernemu wypasaniu w siedliskach półnaturalnych, a do wyplenienia orlicy i krzewów w celu odtworzenia siedlisk i powstrzymania rozprzestrzeniania się gatunków inwazyjnych będą stosowane inwestycje nieprodukcyjne.

Wspomniany teren wspólny niedawno objęto programem wizyt na miejscu prowadzonym przez międzynarodowe stowarzyszenie badań terenów wspólnych, a Cefn Bryn służy za wzór dla innych umów dotyczących terenów wspólnych o wysokiej wartości przyrodniczej w Walii.

© COUNTRYSIDE COUNCIL FOR WALES

Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich i wspieranie zróżnicowania gospodarczego

Jakość życia ma ogromny wpływ na długoterminową rentowność obszarów wiejskich UE. W związku z tym w ramach osi 3 udostępniono fundusze, aby poprawić standard życia na obszarach wiejskich poprzez wzmocnienie lokalnej działalności gospodarczej, zwiększenie dostępu do podstawowych usług oraz wspieranie dziedzictwa kulturowego wsi.

Jakość życia jest określana na podstawie wielu różnych elementów społecznych, gospodarczych, środowiskowych i kulturalnych, które są ze sobą powiązane i mają znaczący wpływ na demografię obszarów wiejskich. Na przykład niska jakość życia często prowadzi do migracji z tych rejonów i może przyspieszyć spadek populacji, natomiast wysoka jakość życia na ogół sprzyja inwestycjom wewnętrznym, rozwojowi usług oraz atrakcyjnemu, zdrowemu środowisku.

Zgodnie z jedną z podstawowych zasad osi 3 Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) długotrwały dobrobyt obszarów wiejskich UE zależy w dużym stopniu od wysokiej jakości życia. Zasada ta uwzględnia rolę, jaką odgrywają usługi opłacalne dla wsi oraz mieszane gospodarki lokalne we wspieraniu silnych społeczności wiejskich. Odzwierciedla zmianę pod względem miejsc pracy na wsi – odejście od głównego nurtu rolnictwa i leśnictwa w stronę alternatywnych przedsięwzięć – oraz ma na celu, przy odpowiednio szerokim zakresie, uwzględnienie bardzo wielu potrzeb rozwojowych mieszkańców obszarów wiejskich UE.

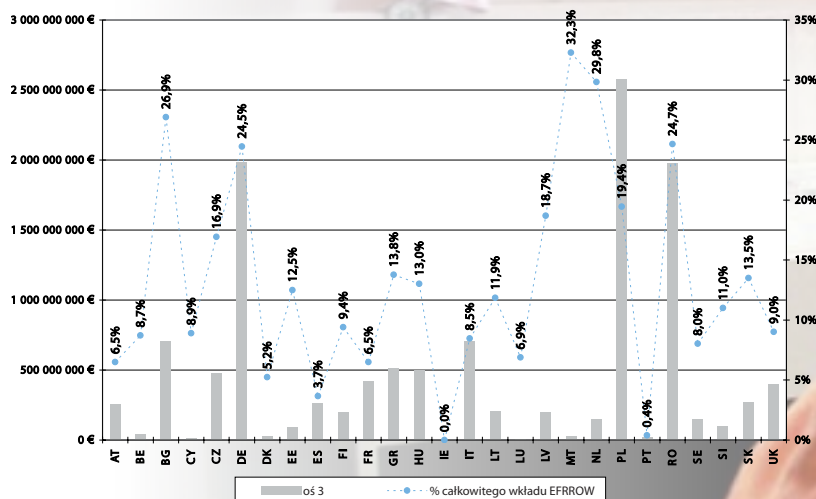
Potrzeby te obejmują fundusze na zróżnicowanie gospodarstw rolnych oraz korzyści dla innych przedsiębiorstw wiejskich, jak również pomoc finansową na poprawę infrastruktury wiejskiej, tworzenie lokalnych programów rewitalizacji oraz na systemy świadczące najważniejsze usługi socjalne. W wielu przypadkach operacje w ramach osi 3 są także koordynowane przez lokalne grupy działania, które w realizacji strategii różnicowania gospodarki wiejskiej i poprawy jakości życia w obrębie ich własnych działań wieloosio- wych korzystają z programu „Leader”.

Przydział środków w ramach osi 3

Zgodnie z rozporządzeniem UE wszystkie programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW) muszą przeznaczać co najmniej 10% całkowitego budżetu na projekty w ramach osi 3. Państwa członkowskie ustalają własny przydział środków w ramach osi 3, zwiększając, w stosownych przypadkach, wyżej wspomniany poziom podstawowy, aby odzwierciedlić konkretne potrzeby rozwoju obszarów wiejskich określone na każdym terytorium objętym programem rozwoju obszarów wiejskich.

Stosowanie takiej elastyczności spowodowało zróżnicowanie regionalne – os 3 otrzymała 29,8% całkowitych środków EFRROW w Niemczech i 32,3% na Malcie, natomiast inne kraje zdecydowały, że ich obszary wiejskie potrzebują mniejszego przydziału środków. Średnio państwa członkowskie przeznaczyły 13% swoich budżetów EFRROW na os 3, a rys. 1 przedstawia sposób, w jaki środki na poprawę jakości życia i różnicowanie działalności gospodarczej zostały przydzielone przez programy rozwoju obszarów wiejskich.

Ogółem we wszystkich programach rozwoju obszarów wiejskich na os 3 przeznaczono 12,2 mld euro, w tym do 2,7 mld euro przydzielono na podstawowe usługi dla wsi, około 3 mld euro – na projekty odnowy wsi, 2,2 mld euro – na rozwój przedsiębiorstw, a 1,4 mld euro – na pomoc rolnikom UE w zróżnicowaniu dochodów.

Rysunek 1: Całkowity wkład EFRROW przeznaczony na oś 3 przez państwo członkowskie (wartość bezwzględna i udział wydatków)

Usługi

Mikroprzedsiębiorstwa oraz małe i średnie przedsiębiorstwa mogą być wspomagane przez oś 3 w różnych sektorach gospodarki, a tego rodzaju korzyści w ramach wsparcia biznesu są dostępne dla wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich. Równy dostęp do możliwości rozwoju pozostaje podstawowym horyzontalnym założeniem osi 3 i czynnie promuje się podejście sprzyjające włączeniu społecznemu.

Środki w ramach osi 3 specjalnie wybrano w taki sposób, aby wzmocnić konkretne role, które różne zainteresowane strony pełnią w podtrzymywaniu społeczności wiejskich. Na przykład środki osi pozwalają na

inwestycje w podstawowe usługi, takie jak: opieka nad dziećmi, sklepy, edukacja, zdrowie, obiekty użyteczności publicznej i transport, a także udogodnienia dla starszych mieszkańców, kobiet, młodszych pokoleń i mniejszości. Promuje się infrastrukturę i wielofunkcyjne obiekty dla społeczności. Zachowanie i poprawa stanu dziedzictwa naturalnego i kulturowego także mogą być finansowane i stanowić część lokalnych planów rozwoju turystyki.

Środki na szkolenie i nabywanie umiejętności uzupełniają kapitał finansowy, oferując wszystkim mieszkańcom obszarów wiejskich przydatne możliwości maksymalizacji ich

potencjału. Umiejętności są związane przede wszystkim z celami zatrudnienia i mogą obejmować szerokie spektrum, np. od rękodzielnictwa po obsługę klienta i od budowy maszyn po programowanie komputerowe.

Ważne wsparcie osi 3 jest skierowane także na zwiększenie skuteczności wspólnych projektów rozwoju wsi, przy czym szczególny nacisk kładzie się na oddolne wdrażanie strategii rewitalizacji społeczności prowadzonych przez lokalne grupy działania.

Priorytety osi 3 są ukształtowane wokół następujących środków finansowania:

- tworzenie i rozwój działalności gospodarczej
- różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej
- odnowa i rozwój wsi
- podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej
- zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką
- zachowanie i poprawa stanu dziedzictwa obszarów wiejskich
- nabywanie umiejętności i aktywizacja w celu przygotowania i wdrożenia lokalnej strategii rozwoju
- szkolenie i informowanie zainteresowanych stron w ramach osi 3.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995–2009

Na obszarach wiejskich wybór możliwości dostępnych za pośrednictwem osi 3 jest imponujący, a potencjalny rozwój obejmuje:

- pakiety startowe dla biznesu łączące umiejętności i wsparcie kapitałowe
- analizy wykonalności i plany zarządzania projektem
- analizy rynkowe usług potrzebnych na obszarach wiejskich
- działania w obszarze kultury i rekreacji
- utworzenie centrów ze zintegrowaną ofertą usług dla społeczności wiejskiej
- dostawy energii elektrycznej i innych podstawowych usług
- odbudowę i modernizację lokalnej infrastruktury lub budynków oraz obiektów mających znaczenie społeczne
- niezawodne połączenia z obszarami wiejskimi
- lepsze udogodnienia dla rzemieślników i wytwórców wiejskich
- dostarczanie wody i gospodarkę ściekową
- plany ochrony i zarządzania obszarami o wysokiej wartości przyrodniczej
- infrastrukturę łącz szerokopasmowych w celu zmniejszenia „przepaści cyfrowej”
- miejsca dla społeczności z dostępem do Internetu.

Wyzwania na szerszą skalę

Dba się o to, żeby zapewnić maksymalną wartość w stosunku do znacznych kwot finansowania w ramach osi 3, a zrównoważenie działalności gospodarczej stanowi podstawowe kryterium podczas oceny wszystkich wniosków dotyczących projektów EFRROW. Oczekuje się zapewnienia wsparcia w zakresie budowania potencjału, aby pomóc lokalnym społecznościom w zrozumieniu czynników wpływających na rentowność przedsiębiorstw i usług. To zintegrowane podejście do rozwoju obszarów wiejskich ma wesprzeć obszary wiejskie w samodzielnym zapewnianiu sobie pomocy, a porównywalne metodologie okazały się korzystne w trakcie wcześniejszych programów „Leader”.

Monitorowanie wpływu inwestycji w ramach osi 3 może stanowić inne wyzwanie związane z wdrożeniem, ponieważ wiele wyników

dotyczących jakości życia może mieć charakter jakościowy lub niematerialny, co może być trudne do zmierzenia. Te zagadnienia są znane specjalistom z Europejskiej Sieci Oceny Rozwoju Obszarów Wiejskich; umożliwia ona osobom zarządzającym programami rozwoju obszarów wiejskich uzyskanie porad na temat najlepszych metod śledzenia postępów osi 3. W ten sposób organy krajowe będą wiedziały, które działania przebiegają dobrze, a które systemy mogą wymagać innego podejścia.

Dostępność współfinansowania może także budzić obawy w pewnych obszarach, w których ograniczenia wielkości lokalnych gospodarek gotówkowych mogą stanowić przeszkodę w rozwoju obszarów wiejskich. Innowacja i elastyczność będą musiały stanowić rozwiązanie tego problemu, a zadaniem państw członkowskich jest ułatwienie osiągnięcia wysokiego stopnia absorpcji

środków z EFRROW. Oczekuje się, że będzie to sprzyjało możliwym do dostosowania strategiom finansowania, które ochronią mechanizmy wdrożenia sprzyjające włączeniu społecznemu i zapewnią równy dostęp do osi 3 na obszarach wiejskich UE.

Szczególną uwagę poświęcono pomocy kobietom i młodzieży w korzystaniu z funduszy osi 3 poprzez adresowane do nich systemy i aktywną politykę rozwoju obszarów wiejskich.

Programy rozwoju obszarów wiejskich państw członkowskich obejmują interesujący wybór działań politycznych osi 3 wspierających usługi dla wsi, jakość życia i różnicowanie gospodarcze. Niektóre z tych działań w ramach osi 3 przedstawiono w studiach przypadku na następnych stronach.

Wspieranie wielousługowych ośrodków w węgierskich ośrodkach kultury

Wiele małych wsi na Węgrzech nie może pełnić podstawowych funkcji dla społeczności, często z powodu braku nowoczesnych budynków, które byłyby w stanie pomieścić takie usługi. Istnieje także sieć budynków publicznych, takich jak biblioteki wiejskie, wymagających remontu, w których można byłoby świadczyć dodatkowe usługi na rzecz społeczności.

Mając na celu „poprawę dostępności podstawowych usług w osadach na obszarach wiejskich” oraz w konsekwencji „poprawę jakości życia”, środek osi 3 na rzecz podstawowych usług na obszarach wiejskich (nr 321)

© I. FEHÉR

w węgierskim programie rozwoju obszarów wiejskich zapewnia lokalnym społecznościom wiejskim możliwość zaproponowania i opracowania projektów lokalnych wspierających takie inicjatywy.

Pomoc w ramach osi 3 może być zastosowana do planowania i zakładania centrów wielousługowych i zarządzania nimi. Obejmuje to prace w zakresie: remontu i modernizacji budynków, zakupu sprzętu informatycznego do użytku społeczności, prowadzenia szkoleń dla mieszkańców wsi, tworzenia placówek dziennej opieki nad dziećmi oraz świadczenia usług, takich jak: doradztwo dotyczące spłaty długów, doradztwo prawne i marketingowe oraz przekazywanie innej wiedzy specjalistycznej.

Remonty zewnętrzne i wewnętrzne istniejących ośrodków kultury ogólnej stanowią kolejny rodzaj usług na obszarach wiejskich, które mogą być wspierane w ramach węgierskiej osi 3. Te środki na poprawę jakości życia mogą być wykorzystane, aby pomóc w integrowaniu różnych funkcji wspierających rozwój obszarów wiejskich w budynkach społeczności, a wynikiem końcowym będzie nowa, wielozadaniowa sieć optymalnych lokalnych ośrodków usługowych dla wsi.

Zwiększanie rentowności szwedzkich produktów wiejskich

Szwedzcy beneficjenci projektów w ramach EFRROW zaczęli otrzymywać dofinansowanie z osi 3 w 2008 r. Do tych beneficjentów należy się 32 producentów żywności z prowincji Norrbotten, którzy połączyli siły, tworząc sieć przedsiębiorstw zwaną „Producenci żywności z Północy”.

Ich projekt w ramach osi 3 koncentrował się na poprawie sprzedaży lokalnych produktów, aby pomóc w zwiększeniu rentowności przedsiębiorstw wiejskich. Dążono do synergii pomiędzy producentami, firmami świadczącymi usługi logistyczne i sprzedawcami żywności – wszystkie te podmioty są członkami sieci.

Do konsumentów i detalistów zwrócono się za pośrednictwem kampanii informacyjnej, którą przeprowadzono w 2008 r. Obejmowała ona poszerzanie wiedzy pracowników sklepów spożywczych na temat produktów regionalnych z Norrbotten. Przeprowadzono seminaria i zajęcia kucharskie, a także zorganizowano wizyty studyjne w gospodarstwach, zakładach przetwórczych i ogrodach, aby pogłębić wiedzę i zainteresowanie detalistów produktami regionalnymi.

© L. JÖNSSON

Wprowadzono inne inicjatywy zachęcające do kupowania lokalnych produktów oraz szereg pokazów w sklepach w różnych częściach Szwecji, aby zaprezentować próbki pochodzące od „Producenów żywności z Północy”.

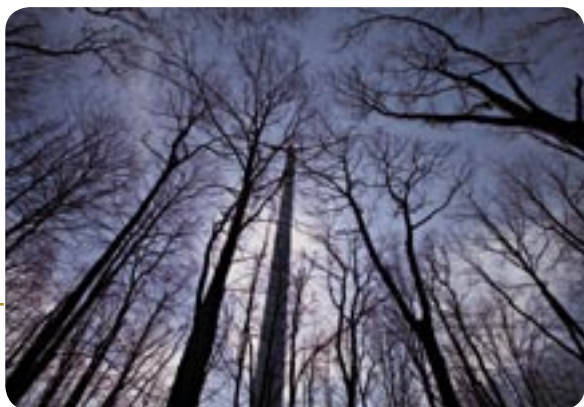
Projekt osi 3 stymulował współpracę między producentami żywności. Oczekuje się, że ułatwi ona wspólne wprowadzanie produktów do obrotu w przyszłości, mające na celu poszerzanie sukcesów z 2008 r. i dalsze wzmacnianie rentowności gospodarki wiejskiej prowincji Norrbotten.

Obiekty zarządzane przez społeczności na Słowacji

Regiony wiejskie na Słowacji charakteryzują się głównie zróżnicowanym krajobrazem, bogatą mieszanką dziedzictwa naturalnego i kulturowego, rozwiniętym osadnictwem i silnymi tradycjami ludowymi. Istnieją tam jednak również wsie i zmarginalizowane obszary o nierozwiniętej infrastrukturze technicznej i niskiej konkurencyjności gospodarek lokalnych. Obszary te na ogół cierpią także z powodu spadku produkcji rolnej i niewystarczającej infrastruktury dla przedsiębiorczości. Brak podstawowych udogodnień, takich jak domy kultury, systemy zaopatrzenia w wodę pitną, oczyszczalnie ścieków, dostawy paliw, zakłady energetyczne, prowadzi do dalszych trudności w przyciągnięciu inwestycji oraz może ograniczyć liczbę turystów. Ponadto brak tych podstawowych usług ma bezpośredni negatywny wpływ na lokalną jakość życia.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995–2009

Słowackie środki w ramach osi 3 zostały opracowane, aby pomóc społecznościom wiejskim w rozwiązaniu tych problemów i w ulepszeniu ich lokalnej infrastruktury. Na przykład środek na rzecz „odnowy i rozwoju wsi” w ramach słowackiego programu rozwoju obszarów wiejskich zapewnia wsparcie dla inicjatyw, które zakładają odpowiednią poprawę podstawowej infrastruktury na obszarach wiejskich. Zakres kwalifikowania się działań do pomocy w ramach osi 3 jest szeroki i obejmuje możliwości dotyczące usług zarządzanych przez społeczność oraz znaczące inwestycje w infrastrukturę.

Razem ze środkiem wspierającym „podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” EFRROW umożliwia społecznościom określenie ich potrzeb i opracowanie odpowiednich rozwiązań, które poprawią jakość życia. Obejmują one infrastrukturę chroniącą warunki środowiskowe oraz inne inwestycje mające na celu poprawę jakości usług publicznych, zwiększenie możliwości stowarzyszeń obywatelskich, upowszechnienie korzystania z Internetu i wspieranie działań edukacyjnych.

Zachęca się do inicjatyw podejmowanych przez społeczność, a wykonalność gospodarcza stanowi ważną część procesu opracowywania projektów. Zapewnienie wystarczających i zrównoważonych poziomów dochodów stanowi wyzwanie dla obiektów służących społeczności, a słowackie władze chętnie udzielają pomocy na innowacyjne podejścia wspierające lokalnie zarządzane obiekty, które odnoszą sukcesy.

Usługi internetowe dla hiszpańskich wsi w regionie Kastylia-La Mancha

Hiszpański region Kastylia-La Mancha ma charakter prawdziwie wiejski. Ponad 54% wsi ma mniej niż 500 mieszkańców, a prawie wszystkie miasta i wsie posiadają mniej niż 10 tys. mieszkańców. To stosunkowo małe zagęszczenie ludności powoduje trudności w utrzymaniu usług dla wsi, co w połączeniu z lokalnym brakiem możliwości zatrudnienia stanowi dla mieszkańców wsi silny bodziec do przenoszenia się do lokalnych miasteczek i miast.

Ograniczenie czynników powodujących spadek liczby ludności jest jednym z zadań programu rozwoju obszarów wiejskich w regionie Kastylia-La Mancha. Kilka środków osi 3 w tym programie ma na celu większe zrównanie dostępu do usług dla mieszkańców wsi, aby ograniczyć tendencje migracyjne i zapewnić dostęp do takiej samej

infrastruktury podstawowej, jaki występuje obecnie w obszarach miejskich regionu.

Środki te obejmują renowację budynków, wyposażenie dla służby zdrowia, opieki społecznej, kultury i rekreacji, a także lepszy dostęp do usług internetowych poprzez łącza szerokopasmowe za rozsądną cenę.

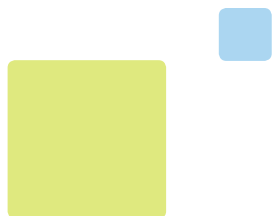
Określono ambitne cele – zapewnienie wysokiego poziomu dostępu do Internetu obszarom wiejskim na terytorium objętym programem rozwoju obszarów wiejskich do końca okresu realizacji obecnego programu. Pomoże to w zapewnieniu możliwości związanych z różnymi usługami internetowymi mającymi na celu poprawę jakości życia i wsparcie zróżnicowania gospodarczego.

© WSPÓLNOTY EUROPEJSKIE, 1995–2009

Włączenie podejścia „Leader” do innych osi

Wielosektorowe podejście do zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich oparte na partnerstwach, wykorzystujące metodologię współpracy i tworzenia sieci kontaktów, okazało się skuteczne w poprzednich unijnych programach „Leader”. Oś 4 daje możliwości przyniesienia podobnych korzyści oddolnych wszystkim czterem osiom nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich UE.

Wrozporządzeniu w sprawie Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) odnotowano, że poprzednie prace, prowadzone i rozwijane przez inicjatywy wspólnotowe „Leader”, osiągnęły poziom zaawansowania, który obecnie umożliwia szersze wdrożenie metodologii „Leader” na obszarach wiejskich w ramach głównego programowania rozwoju obszarów wiejskich.

Z tego względu wprowadzono oś 4 jako narzędzie polityki w celu poszerzenia podejścia „Leader”, wykorzystując jego najważniejsze zasady związane z podejściem terytorialnym, wielosektorowymi partnerstwami za pośrednictwem lokalnych grup działania, oddolnymi systemami podejmowania decyzji, międzysektorowymi strategiami wdrażania, innowacyjnością, współpracą i tworzeniem sieci kontaktów.

Ważną innowacyjną cechą podejścia „Leader” w ramach głównego nurtu EFRROW jest to, że wsparcie będzie udzielane na podstawie „wdrażania lokalnych strategii rozwoju dla osiągnięcia celów przynajmniej jednej z trzech innych osi”. Innymi słowy, nie będąc „osobną” inicjatywą, „Leader” ma potencjał zrealizowania znacznie większego i szerszego zestawu zintegrowanych działań rozwoju obszarów wiejskich.

Lokalne grupy działania

Przewiduje się, że w całej UE ponad 2100 lokalnych grup działania wdroży lokalne strategie rozwoju. Lokalne grupy działania zawsze miały zasadnicze znaczenie dla podejścia „Leader” i nadal będą miały czynną rolę we wdrażaniu tego podejścia w ramach EFRROW za pośrednictwem osi 4 programów rozwoju obszarów wiejskich państw członkowskich.

Grupy te oparte są na partnerstwie publiczno-prywatnym i muszą reprezentować partnerów z różnych lokalnych sektorów społeczno-gospodarczych na danym terenie. Na szczeblu decyzyjnym przedstawiciele podmiotów społecznych i gospodarczych muszą stanowić co najmniej 50% partnerstwa lokalnego.

Rozszerzenie działań w ramach inicjatywy „Leader” będzie w dużej mierze zależało od zdolności lokalnych grup działania do włączania nowych rodzajów partnerów, w tym większej liczby przedstawicieli z sektorów rolnictwa i ochrony środowiska. Inne interesujące możliwości w zakresie partnerstwa występują między lokalnymi grupami działania a organizacjami zaangażowanymi w „zintegrowane terytorialne” projekty, takie jak obszary „Natura 2000”. Innego rodzaju partnerzy rozwoju obszarów wiejskich

będą przypuszczalnie nadal pozytywnie nastawieni do podejścia „Leader”.

Chociaż wiele lokalnych grup działania w UE-27 posiada obecnie co najmniej kilkuletnie doświadczenie z poprzednich mechanizmów finansowania typu „Leader”, dla większości grup perspektywa działania w ramach szerszego programu rozwoju obszarów wiejskich bądź „włączenie w główny nurt programowania” jest nowością. Z sytuacją tą mogą wiązać się nowe wyzwania i możliwości uzyskania nowych umiejętności w programach rolno- i leśno-środowiskowych, a także związanych z podejściami takimi, jak te przyjęte w ramach osi 1.

Strategie te będą niezwykle innowacyjne dla niektórych obszarów wiejskich, a doświadczenia z poprzednich podejść „Leader” pokazują, że wprowadzenie i zaakceptowanie innowacji niekiedy może wymagać czasu. Procesy „Leader” także często mogą wymagać starannego rozwijania, ale wyniki końcowe na ogół uzasadniają włożony wysiłek.

Inicjatywa „Leader” i innowacje

Innowacyjność jest jedną z cech inicjatywy „Leader”. Sprzyja jej zapewnienie lokalnym grupom działania znacznej swobody i elastyczności w podejmowaniu decyzji dotyczących działań, które grupy te chcą wspierać. Podejście to nadal stanowi część obecnie obowiązujących zasad kwalifikowalności działań lokalnych grup działania.

Prawdopodobieństwo pojawienia się nowych pomysłów na projekt jest większe, gdy

Państwa członkowskie przeznaczyły łącznie 5,5 mld euro z zasobów finansowych EFRROW na środki osi 4, co obejmuje rezerwę na prowadzenie lokalnych grup działania i wdrożenie lokalnych strategii rozwoju.

lokalne grupy działania nie są ściśle ograniczone stałym zestawem środków. Innowacje należy rozumieć w znaczeniu ogólnym i nie określać ich po prostu jako nowej lub ulepszonej technologii. Trzeba natomiast rozpatrywać je pod kątem poszukiwania i znajdowania nowych rozwiązań problemów danego obszaru. Innowacyjność może polegać na wprowadzeniu nowego produktu, procesu lub sposobu organizacji bądź penetracji nowego rynku.

Zarządzanie lokalnymi grupami działania

Dobre sprawowanie rządów leży u podstaw podejścia „Leader”. Zadaniem wszystkich lokalnych grup działania (LGD) jest zapewnienie zdecydowanego, sprawiedliwego i przejrzystego przywództwa w trakcie realizacji ich działań w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

Zdecentralizowane systemy decyzyjne i odpowiedzialne ich stosowanie przez partnerstwa lokalnych grup działania odgrywają niezmiennie ważną rolę w mobilizowaniu pełnego potencjału rozwoju obszarów wiejskich.

Jeśli LGD są postrzegane przez społeczności, którym służą, jako sprawiedliwe i skuteczne, w praktyce okazują się bardziej produktywne i popularne. Z kolei poparcie dla działań LGD oraz zaufanie społeczności rosną, w miarę jak mnożą się oddolne wnioski w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

Z tego względu właściwe rządy lokalnych grup działania to ważny cel zainteresowanych stron w ramach osi 4. Dobra bieżąca współpraca między samorządem terytorialnym a pozostałymi partnerami społeczno-gospodarczymi na danym terenie jest zasadniczym elementem warunkującym skuteczne rządy LGD. Lokalnie wybrane organy rządowe muszą mieć zasadnicze znaczenie dla sprawowania rządów na danym terenie, ale jeśli lokalne grupy działania są kontrolowane lub zdominowane przez samorząd terytorialny, ważne opinie innych stron mogą zostać pominięte.

Kierownicy LGD muszą wytrwale pracować nad utrzymaniem odpowiedniej równowagi tych czynników rozwoju poprzez dopilnowanie, aby podejście ich lokalnych grup działania (LGD) przynosiło ciągłe korzyści samorządowi

terytorialnemu i innym zainteresowanym stronom, oraz przez unikanie sytuacji, w której podejście to może zostać uznane za zagrożenie dla procesów demokratycznych.

Wnioski

Ten zarys obecnej sytuacji pokazuje, że włączenie podejścia „Leader” do wszystkich osi EFRROW zapewnia znaczne możliwości zastosowania oddolnych i wielosektorowych metod partnerskich do szerokiego zakresu różnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto wyraźnie uznano sprawowanie rządów za kluczowe dla przyszłości rozwoju terenów wiejskich. Te dwa zasadnicze czynniki operacyjne osi 4 bez wątpienia przyniosą znaczne korzyści w nadchodzących latach, gdy obszary wiejskie całej Europy zostaną objęte przez działania współfinansowane ze środków EFRROW.

W UE-27 można już znaleźć wiele przykładów dobrych praktyk w stosowaniu metod „Leader”. Poniższe studia przypadku przedstawiają niektóre z tych przykładów, które mogą być wartościowe dla pozostałych zainteresowanych stron w ramach osi 4.

Lista kontrolna dotycząca dobrego sprawowania rządów w ramach polityki lokalnych grup działania

- Członkowie LGD reprezentują poglądy wszystkich części społeczeństwa na danym obszarze partnerstwa, w tym młodzieży i kobiet.
- Członkostwo w LGD jest otwarte dla nowych organizacji i osób fizycznych, które mogą wnieść pozytywny wkład w działania partnerstwa.
- Nie wyklucza się w żaden sposób z procesu partnerstwa najważniejszych wspólnot interesów.
- Członkowie LGD postępują odpowiedzialnie i rozważają wpływ swoich decyzji.
- Członkowie LGD są realistami i podejmują decyzje na podstawie opinii popartych rzetelnymi informacjami.
- Członkowie LGD mają równy dostęp do stosownych informacji i możliwości szkolenia.
- Uczestnictwo członków LGD ma kluczowe znaczenie dla sprawowania dobrych rządów, a ustalenia praktyczne (np. czas i miejsce posiedzeń) są starannie rozważane i uzgadniane, o czym informują stosowne zawiadomienia publiczne.
- Działania LGD są zgodne z ustalonymi procedurami publicznymi. Obejmują one przejrzysty system wnoszenia odwołań od decyzji lokalnej grupy działania i powiadamianie o konfliktach interesów.
- Członkowie LGD chętnie zgłaszają własne pomysły i próbują zwiększyć wartość pomysłów innych osób.
- Ustalenia w zakresie sprawowania rządów są elastyczne i możliwe do dostosowania, ponieważ sytuacja z 2009 r. najprawdopodobniej zmieni się do 2013 r.
- Członkowie LGD chętnie słuchają różnych opinii i szanują zdanie innych osób.
- Decyzje LGD podejmowane są na zasadzie „jeden członek – jeden głos”, przy czym przewodniczący ma głos decydujący.
- W ramach LGD istnieje wyraźny podział ról na szczeblu strategicznym i operacyjnym, aby zapewnić niezależny nadzór nad działaniami partnerstwa.
- Działalność lokalnej grupy działania i sprawowane rządy podlegają corocznej ocenie przeprowadzanej przez ekspertów zewnętrznych.

© ISLE OF WIGHT LEADER +

Skuteczność i przejrzystość procedur osi 4 w Polsce

Oczekuje się, że w Polsce wsparcie z osi 4 obejmie około 338 lokalnych grup działania i zwiększy o ponad 100% liczbę tych grup w porównaniu z poprzednim okresem programowania, w trakcie którego podejście „Leader” było wprowadzane na obszary wiejskie Polski. Z wcześniejszych podejść „Leader” wyniesiono wiele przydatnych doświadczeń, które pomogły usprawnić nowe metody stosowane w trakcie realizacji osi 4.

Przejrzystość i wydajność są głównymi celami polskich procedur osi 4, które mają za zadanie zapewnić jasne wytyczne dla lokalnych grup działania i beneficjentów projektów dotyczących obszarów wiejskich. Wiarygodne, natychmiastowe i przyjazne dla użytkownika informacje dotyczące wniosków o dotacje, instrukcje, zasady dotyczące projektu, procedury decyzyjne, uzasadnienia podziału środków i odpowiednie osoby odpowiedzialne za kontakty – wszystkie te kwestie polskie organy uznają za niezbędne do zapewnienia efektywnego wdrożenia usług „Leader” na rzecz lokalnych społeczności wiejskich.

Przygotowano nowe wytyczne, aby pomóc w przekazaniu objaśnień dotyczących interesującego wachlarza kwalifikujących się do objęcia pomocą działań w ramach osi 4, które uwzględniają: tworzenie, opracowywanie, przetwarzanie i wprowadzanie do obrotu produktów rolnych wysokiej jakości, modernizację usług w zakresie informacji turystycznej, lokalną twórczość kulturalną i artystyczną, wydarzenia

sportowe i rekreacyjne w danej społeczności, odtworzenie obszarów „Natura 2000” oraz innych cennych zasobów dziedzictwa itp. Poza wymienionymi konkretnymi działaniami za pomocą podejścia „Leader” wdrażane będą niektóre inne środki osi 3. Będą one faktycznie stanowić większość działań osi „Leader”.

Zachęca się także do tworzenia szerokich i aktywnych partnerstw, aby zagwarantować silną koordynację i współpracę między najważniejszymi zainteresowanymi stronami. Inne dobre praktyki powstają w dziedzinie monitorowania, oceny i tworzenia sieci kontaktów. Mają one opierać się na poprzednich doświadczeniach i stanowić wkład w efektywną realizację działań osi 4.

© A. MORZYK

Wybór i monitorowanie lokalnych grup działania na Litwie

Litewskie obszary wiejskie zaczęły korzystać z podejścia „Leader” poprzez projekty współpracy międzynarodowej w trakcie przygotowań do przystąpienia do UE. Projekty te demonstrowały skuteczne metodologie tworzenia oddolnych strategii rozwoju obszarów wiejskich i obejmowały wytyczne dotyczące procedur zarządzania lokalnymi grupami działania. Takie przydatne doświadczenia stanowiły wzór do naśladowania dla innych społeczności wiejskich i doprowadziły do powstania sieci ponad 40 litewskich lokalnych grup działania, którym przydzielono oddzielne budżety EFRROW z osi 4 i 3.

Podział tych zasobów lokalnych grup działania dokonywany jest poprzez sprawną i przejrzystą procedurę wyboru, opartą na takich kryteriach, jak: analiza potrzeb społecznego i gospodarczego rozwoju obszarów wiejskich na danym terenie; wizja, priorytety, cele i środki realizacji dotyczące zrównoważonego wykorzystania zasobów lokalnych; plany mobilizowania społeczności wiejskich; strategia udziału w działaniach z zakresu tworzenia sieci kontaktów; wkład w krajowe i unijne cele strategiczne; udział lokalnych mieszkańców; zamiar wspierania mniej aktywnych lub osamotnionych mieszkańców obszarów wiejskich; zdolność do zarządzania realizacją lokalnej strategii rozwoju oraz administrowania funduszami publicznymi.

Rozszerzenie sprawiedliwego członkostwa w lokalnych grupach działania (LGD) w Finlandii

Podejście „Leader” jest wdrażane w Finlandii od 1996 r. i w tym czasie z geograficznego punktu widzenia włączono je do „głównego nurtu”, obejmując nim prawie wszystkie obszary wiejskie. Celem obecnego okresu programowania jest zintegrowanie działań w ramach inicjatywy „Leader” poprzez rozszerzenie jej zakresu, aby służyła celom wszystkich czterech osi polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Wydaje się, że podejście „Leader” jest szczególnie właściwe dla Finlandii, ponieważ łączy najważniejsze podmioty i zasoby na słabo zaludnionych obszarach. Z tego względu lokalne grupy działania EFRROW muszą być wszechstronne zarówno pod względem zasięgu geograficznego, jak i działań w poszczególnych sektorach. Ten zakres działań obejmuje dostęp do środków programu rozwoju obszarów wiejskich wspierających: opracowywanie nowych produktów, procesów i technologii, informacje i szkolenie zawodowe, płatności rolno-środowiskowe, rewitalizację obszarów wiejskich, projekty współpracy z partnerami z różnych terytoriów i krajów.

Nowy rozszerzony zakres działalności fińskich lokalnych grup działania silniej zaangażował je w zapewnienie sprawiedliwej struktury członkostwa. Zachowano poprzednie podejście „Leader”, które chroni uprawnienia partnerów społecznych, gospodarczych i z dziedziny ochrony środowiska do podejmowania decyzji. To podejście nadal przyciąga w równej proporcji partnerów z samorządów gmin, mieszkańców wsi, stowarzyszeń lokalnych i przedsiębiorstw. Szczególną uwagę poświęcono włączeniu młodszych członków społeczności wiejskich oraz kobiet do partnerstw LGD.

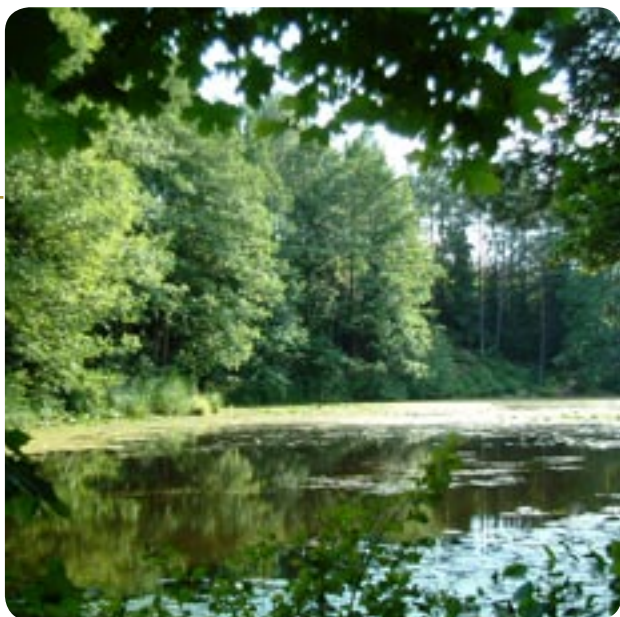
Procedury członkowskie lokalnych grup działania przyjmują zasady integracyjne i są dostępne dla kontroli publicznej, a dla zwiększenia zdolności w zakresie wielu osi do LGD przyjęto nowych członków. Pomogło to wzmocnić umiejętności lokalnych grup działania i wprowadzić nowe pomysły na postęp w dziedzinie zróżnicowania gospodarstw, usług dla wsi, zrównoważonego z punktu widzenia środowiska rozwoju, innowacji w przedsiębiorstwach i pobudzania społeczności do działania.

© H. PILPO-FAIR

Zachęca się do bezpośredniego monitorowania wskaźników, aby pomóc w tych ostatnich zadaniach lokalnych grup działania w zakresie zarządzania. W związku z powyższym promuje się konsekwentne definiowanie pomiaru dla takich wskaźników, jak: tworzenie miejsc pracy, liczba absolwentów kursów szkoleniowych oraz odsetek ludności objęty działań lokalnych grup działania.

Te wspólne metody monitorowania pomagają potwierdzać dane dostarczane przez osoby zarządzające programem rozwoju obszarów wiejskich i umożliwiają przejrzysty pomiar efektywności osi 4, który na Litwie jest oceniany także poprzez kontrole projektu na miejscu oraz system regularnej sprawozdawczości, który poszukuje informacji zwrotnych zarówno o pozytywnych, jak i problematycznych aspektach działalności lokalnych grup działania.

© T. HUDSON

Nowe lokalne grupy działania w południowo-wschodniej Anglii – „Tworzenie z właściwych powodów”

W południowo-wschodniej Anglii agencja rozwoju regionalnego stosuje podejścia „Leader” finansowane w ramach osi 4 jako skuteczne narzędzie podejmowania złożonych wyzwań dotyczących terenów wiejskich, które są związane z: wykluczeniem społecznym i gospodarczym, przyszłością rolnictwa i wynikającą z rozwoju presją wywieraną na środowisko.

W tym przypadku fundusze osi 4 wykorzystuje się, aby wspierać tworzenie lokalnych grup działania i zarządzania nimi. Grupy te mają bezpośredni dostęp do funduszy osi 3 na poprawę jakości życia i rozszerzenie możliwości zatrudnienia w społecznościach endogenicznych. Innowacje EFRROW dotyczące poszerzonego zakresu działalności lokalnych grup działania już przyciągają dużą grupę zainteresowanych stron, które od początku są zachęcane do uzgadniania i ustalania własnych celów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich.

© D. JEPSON

„Tworzenie z właściwych powodów” jest ważnym przesłaniem promowanym w programie agencji rozwoju regionalnego, wspomagającym rozpoczynanie działalności przez lokalne grupy działania, który stosuje kompleksową metodologię rozwoju lokalnych grup działania. Opiera się ona na oddolnym podejmowaniu decyzji i obejmuje szkolenie nowych członków lokalnych grup działania. Inne inicjatywy budowania potencjału obejmują sesje partnerskiego uczenia się, podczas których nowi i starzy członkowie różnych lokalnych grup działania mogą dzielić się doświadczeniami i przekazywać wiedzę.

Obecnie tworzone są nowe lokalne grupy działania, aby objąć większość obszarów wiejskich tego regionu, a starsze lokalne grupy działania inaczej ukierunkowują swoje podejście. Jednym z przykładów jest partnerstwo na rzecz odnowy regionów Wealden i Rother w Sussex, gdzie lokalne organizacje i społeczność wspólnie postanowiły określić najpilniejsze potrzeby w zakresie możliwości zatrudnienia, szczególnie dla młodych ludzi ze społeczności wiejskich.

Rozwój obszarów wiejskich

Programowanie EFRROW – wyniki syntezy oceny *ex ante* PROW

W ramach ogólnounijnego programu oceny dokonano syntezy wyników ocen *ex ante* wszystkich 94 programów rozwoju obszarów wiejskich i sformułowano szereg zaleceń mających na celu dalsze umacnianie znaczącego postępu, jaki dokonał się w procesie kształtowania programów rozwoju obszarów wiejskich zgodnie z potrzebami zidentyfikowanymi w dziedzinach programowania różnych państw członkowskich.

Wprowadzenie Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) przyczyniło się do położenia silniejszego akcentu na ocenę programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Ta zwiększona dbałość o ocenę obejmuje m.in. stworzenie systemu oceny bieżącej, przy czym ocena *ex ante* PROW może być uważana za punkt wyjścia.

W procesie dokonywania ocen *ex ante*, na podstawie uzyskanych wyników sporządzono obszerne opracowanie przydatnych i interesujących ustaleń. Komisja Europejska zleciła sporządzenie syntezy tych sprawozdań z oceny, a ustalenia będące wynikiem tej syntezy opublikowano w całości na stronie: http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/rurdev/index_en.htm. Celem ogólnym tej syntezy było podsumowanie oraz analiza ocen *ex ante*, a szczególny nacisk położono na oczekiwane rezultaty i oddziaływanie PROW.

Cele szczegółowe obejmowały identyfikację elementów umożliwiających ulepszenie systemów monitorowania i oceny PROW, uzyskanie zbiorów danych, identyfikację występujących w Europie tendencji, ocenę ogólnej spójności PROW ze strategicznymi priorytetami UE, jak również zbadanie, w jakim stopniu działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich zaspokajają potrzeby wsi.

Ocena *ex ante* i programowanie

Jeśli chodzi o podejście do prowadzenia ocen *ex ante*, synteza wykazała, że były one realizowane w sposób interaktywny i powtarzalny, przy stałym wsparciu organów odpowiedzialnych za programowanie ze strony osób odpowiedzialnych za ocenę. Zastosowano szeroki wachlarz metod służących dopilnowaniu, aby

ten intensywny proces koordynacji doprowadził do polepszenia jakości PROW. Większość zaleceń wydanych przez prowadzących ocenę *ex ante* została wprowadzie uwzględniona w trakcie przygotowania wersji końcowych PROW, lecz procedura ta nie zawsze była formalnie odnotowywana w dokumentach programowych lub w sprawozdaniach z oceny *ex ante*.

Państwa członkowskie włożyły znaczny wysiłek w opracowanie swoich strategii, opartych na dogłębnej ocenie potrzeb poszczególnych dziedzin tematycznych programów, przeprowadzonej metodami analizy SWOT (ang. *strengths, weaknesses, opportunities, threats* – silne strony, słabe strony, szanse, zagrożenia).

Do potrzeb obszarów wiejskich zidentyfikowanych w następstwie analiz SWOT PROW należą m.in.: dostosowania strukturalne dla obszarów wiejskich i modernizacja metod zapobiegania deficytom wydajności i rozdrobnieniu oraz dostęp do kapitału; działania ochronne na rzecz zapobiegania utracie różnorodności biologicznej; wsparcie mające na celu przezwyciężenie problemu braku specjalizacji, przeszkód dla dywersyfikacji, a także wspieranie działań skierowanych na jakość produktów sektora rolnego.

W odniesieniu do kształtowania strategii PROW autorzy syntezy prowadzący ocenę wyróżnili też pewną liczbę elementów wymagających dalszego doskonalenia. Na przykład uznano, że często brakuje właściwego i zrównoważonego wsparcia, które odpowiadałoby skali zidentyfikowanych potrzeb.

Podejścia integracyjne

W trakcie procesu programowania zasady pomocniczości i proporcjonalności były, ogólnie rzecz biorąc, starannie uwzględniane zwłaszcza w państwach członkowskich realizujących programy regionalne. W niektórych przypadkach jednakże brak szczegółowych informacji operacyjnych utrudniał zrozumienie oczekiwań co do sposobu zastosowania tych dwóch pojęć w praktyce.

Prowadzący ocenę autorzy syntezy uważali, że środkami służącymi zwiększeniu stosowania zasady pomocniczości jest dalsze wzmacnianie partnerstw typu „Leader” i innych zdekoncentrowanych lub zdecentralizowanych instytucji. Podobnie uznano, iż intensywne konsultacje pomiędzy służbami, odpowiednie struktury sterowania, znormalizowane przepływy informacji i wzmacnianie lokalnych organów wykonawczych (np. lokalnych grup działania) stanowią mechanizmy istotne dla zwiększania wewnętrznej i zewnętrznej spójności PROW.

Pojęcie komplementarności zasadniczo interpretowano w PROW jako unikanie pokrywania się zakresu różnych funduszy. W mniejszym stopniu dążono do synergii pomiędzy różnymi interwencjami, choć wyróżniono w tym kontekście dobre praktyki, w szczególności w „mniejszych” państwach członkowskich.

Powiązania programowe

W większości PROW stworzono logiczne powiązania pomiędzy celami ogólnymi, szczegółowymi i operacyjnymi oraz oczekiwanymi wynikami. Niemniej jednak logika interwencji nie zawsze była opisana w sposób systematyczny, a w odniesieniu do różnych poziomów interwencji stosowano niekiedy odmienną terminologię. Ten aspekt postrzegano jako obszar, w którym potencjalnie wskazówek dostarczyć może Europejska Sieć Oceny, co umożliwi bardziej spójne podejście do programowania w całej UE.

Cele PROW uznano za spójne z celami krajowych planów strategicznych. Faktyczny przydział środków na poszczególne osie nie zawsze jednak był zrównoważony w kontekście priorytetów krajowych strategii.

Uznano, że cele polityczne agendy z Göteborga z zakresu polityki ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju zostały w PROW należycie uwzględnione, a ich realizacja właściwie ukierunkowana. Odniesiono się także do celów strategii lizbońskiej dotyczących wzrostu gospodarczego i zamożności, zwłaszcza w związku z działaniami w ramach osi 1. Ogólnie rzecz ujmując, zapewniono spójność z nadrzędnymi celami UE, choć w pewnej liczbie przypadków nie zrealizowano w praktyce deklarowanego celu spójności.

Działania EFRROW

Oceny *ex ante* odnosiły się do całego szeregu doświadczeń wyniesionych z poprzednich okresów programowania. Obejmowały one takie kwestie, jak: poprawa spójności i komplementarności pomiędzy różnymi działaniami politycznymi i interwencjami, wyznaczenie jasnych priorytetów strategicznych i osiągnięcie znacznej koncentracji środków, zwiększenie elastyczności finansowania poprzez uproszczenie i obniżenie kosztów transakcji, wzmocnienie strategii oddolnych oraz usprawnienie mechanizmów monitorowania i oceny programów. Doświadczenia te zostały uwzględnione w różnym stopniu w bieżących programach.

Z około połowy ocen *ex ante* wynika, że biorąc pod uwagę zidentyfikowane potrzeby i ustanowione cele, ogólna równowaga pomiędzy różnymi działaniami jest właściwa. Zespół przygotowujący syntezę uznał, że wniosek ten powinien być lepiej udokumentowany (np. poprzez wykorzystanie matryc danych lub tabel zawierających porównania celów i budżetów w poszczególnych działaniach).

W pozostałej części ocen *ex ante* albo zwrócono uwagę na istnienie koncentracji środków na rolnictwo, środowisko lub zróżnicowanie działalności na obszarach wiejskich, która odzwierciedlała wyraźne ukierunkowanie strategiczne, albo też nie badano, jaki jest relatywny podział środków pomiędzy osie i działania. W pierwszym przypadku zaobserwowana koncentracja finansowania na stosunkowo ograniczonej liczbie działań nie zawsze była uznawana przez autorów syntezy za w pełni uzasadnioną w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb.

Oczekiwane skutki

Autorzy ocen *ex ante* zasadniczo oczekiwali pozytywnych skutków gospodarczych, społecznych i środowiskowych. Skutki te postrzegane były jako odpowiadające problemom rozwoju wsi zidentyfikowanym w odnośnych obszarach programów. Często odnotowywano efekt synergii pomiędzy różnymi działaniami. Dotyczył on takich kwestii jak różnorodność biologiczna lub wzmacnianie kapitału społecznego na obszarach wiejskich.

Ilościowe określenie celów realizacji okazało się wyzwaniem dla organów odpowiedzialnych za programowanie i prowadzących oceny *ex ante*. Na przykład:

- Niektóre wskaźniki oddziaływania były oceniane jedynie w ujęciu jakościowym, co utrudniało ich porównanie zarówno pomiędzy poszczególnymi PROW, jak i w ujęciu historycznym.
- Korzystano z różnych metodologii, zwłaszcza w odniesieniu do oddolnego sumowania się efektów różnych działań i osi na poziomie programu – może to powodować problemy przy próbach sumowania tych wskaźników na szczeblu europejskim za pomocą jednorodnej metody.
- Rzadko poddawano ocenie możliwość pojawienia się efektu odwrotnej zależności pomiędzy różnymi działaniami i osiami (np. efektu działań dotyczących różnorodności biologicznej realizowanych w ramach różnych osi), co może wiązać się z ryzykiem utraty ważnych informacji dotyczących albo efektu synergii, albo potencjalnej nieskuteczności w realizacji tych programów.
- Tam gdzie wyznaczono cele ilościowe, występują różnice pomiędzy metodologiami, jakie planowano wykorzystać do monitorowania, pomiaru, analizy i prezentacji danych. Tego rodzaju niespójności w stosowaniu wspólnych wskaźników mogą utrudniać dokonywanie syntezy danych na szczeblu UE.

Wobec powyższego oceniający będący autorami syntezy zalecili kontynuację prac nad dokumentami zawierającymi wytyczne Wspólnoty na temat stosowania wskaźników, co ma zapewnić bardziej spójne podejście do oceny skutków na całym terytorium UE.

Systemy monitorowania i oceny

Procedura ustanowiona dla monitorowania i oceny PROW z zasady odzwierciedla odpowiednie wymogi ustanowione w rozporządzeniu EFRROW. Niektóre oceny *ex ante* zawierały jedynie ograniczoną ilość informacji dotyczących systemów gromadzenia i przetwarzania danych z monitorowania. Uznano to za rezultat tego, na jakim etapie prowadzone były oceny *ex ante* – ocen tych dokonywano bowiem zasadniczo w czasie, gdy systemy monitorowania i oceny nie były jeszcze gotowe.

W tym kontekście oceniający będący autorami syntezy uznali lepsze planowanie ocen *ex ante* za potencjalny sposób zwiększenia roli ocen w określaniu tego, jakie systemy monitorowania i oceny są właściwe.

Wyróżniono cały szereg innowacyjnych podejść do budowy systemów monitorowania i oceny, np. uwzględniających tworzenie synergii z istniejącymi wcześniej systemami zbierania danych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym.

Ogólnie rzecz ujmując, wskaźniki monitorowania ustanawiano, kierując się wymogami Podręcznika wspólnych ram monitorowania i oceny (CMEF), chociaż nie we wszystkich programach zadbano o wyczerpujące określenie ilościowe tych wskaźników. Inne obawy wywołał proces ustanawiania szczegółowych wskaźników dla programów, w szczególności dla działań w ramach osi 2.

Sondaż przeprowadzony wśród instytucji zarządzających, osób odpowiedzialnych za ocenę i członków komitetów monitorujących PROW wykorzystano do zbadania tego, w jaki sposób przyjęto i zastosowano nową koncepcję „oceny bieżącej”. Uzyskane informacje zwrotne potwierdziły, że ocena bieżąca jest przeważnie postrzegana jako użyteczny instrument służący do polepszania skuteczności zarządzania programami, oraz że poczyniono znaczące wysiłki na rzecz jej wdrożenia.

Odnosząc się do ewentualnej przyszłej potrzeby wdrożenia systemu oceny bieżącej, respondenci często wspominali o kwestiach związanych ze wsparciem metodologicznym. Postulowali sformułowanie ogólnych wytycznych, które byłyby pomocne przy ilościowym określeniu wskaźników odnoszących się do osi 2 i 3. Wspominali także o wsparciu w zakresie zbierania danych, jednak bez odniesienia do konkretnych potrzeb.

Oczekiwania dotyczące Europejskiej Sieci Oceny są dobrze dostosowane do zaplanowanych dla niej działań: wsparcia metodologicznego, przekazywania informacji, ustanowienia europejskiej platformy służącej komunikacji, tworzenia sieci kontaktów i wymiany dobrych praktyk.

Wnioski ogólne

Państwa członkowskie podjęły znaczące wysiłki w kierunku zidentyfikowania tych działań PROW, które odpowiadają potrzebom obszarów wiejskich UE. Zostały one dokładnie przeanalizowane w trakcie fazy programowania PROW pozostają jednak pewne trudności, które dotyczą w szczególności określania ilościowego wskaźników i ich wartości docelowych. Na przykład fakt, że dostępna jest jedynie ograniczona ilość danych dotyczących zakresu, w jakim niektóre

działania miałyby zaspokoić potrzeby obszarów wiejskich, budzi niepewność co do tego, czy wybór tych działań stanowi najlepszą odpowiedź na poszczególne potrzeby.

Państwa członkowskie przyjęły nowe, „podporządkowane celowi” podejście do programowania EFRROW. Pomimo to nie stosują go jeszcze w pełni wszystkie kraje ani też wszyscy oceniający. W trakcie kształtowania logicznej kolejności analizy SWOT PROW i późniejszego formułowania podstaw do interwencji, celów ogólnych i związanej z nimi działalności na poziomie działań w ramach osi, w dalszym ciągu odnotowywano istnienie kluczowych obszarów, w których należy budować potencjał. W tych obszarach za niezbędne uważano dalsze doradztwo i szkolenia, które pozwoliłyby na pełne przyswojenie w trakcie programowania programów wsparcia EFRROW metod „podporządkowanych celowi” oraz na uniknięcie stosowania metod „podporządkowanych finansowaniu”.

Oś 1 i oś 2 otrzymują większość środków z EFRROW. Może to oznaczać, że państwa członkowskie nadal postrzegają rozwój obszarów wiejskich głównie jako politykę rolną i leśną, a nie zintegrowaną politykę rozwoju wsi, obejmującą wszystkie sektory gospodarki i ogół społeczności wiejskich.

Zalecenia oceniających będących autorami syntezy skupiały się na istotnym znaczeniu wyznaczenia rozwojowi obszarów wiejskich w EU wyraźnych priorytetów strategicznych, które powinny mieć związek z konkretnymi zobowiązaniami i działaniami podejmowanymi na poziomie poszczególnych działań. Ocenę śródkresową PROW w 2010 r. uznano za sposobność do głębszego rozważenia tej kwestii w celu wprowadzenia ewentualnych udoskonaleń w programach.

W syntezie dostrzeżono potrzebę wypracowania spójnego podejścia do monitorowania i oceny w całej UE. Jednocześnie oceniający będący autorami syntezy uznali, że wymogi dotyczące monitorowania i oceny PROW powinny być lepiej dopasowane do skali każdego programu. Doszli oni do wniosku, że w tym kontekście istnieje możliwość promowania bardziej efektywnych kosztowo systemów poprzez zapewnienie większej swobody odnośnie do wskaźników, jakie mają zostać zastosowane w poszczególnych PROW.

Mieszkańcy wsi

Wieś europejską zamieszkuje obecnie znaczna część ludności UE, która dysponuje ogromnym bogactwem doświadczenia i wiedzy z zakresu rozwoju wsi. Ta część magazynu „Przegląd Obszarów Wiejskich UE” przybliży nam postacie kilku mieszkańców wsi i przedstawia trzy wywiady z różnymi specjalistami, którzy zajmują się rozwojem obszarów wiejskich w praktyce i pracują we wsiach w różnych częściach Europy.

Wywiady te dotyczą trzech osi tematycznych Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i przedstawiają kilka interesujących poglądów, jak również użyteczne porady praktyczne dotyczące wspierania konkurencyjności gospodarstw rolnych, zarządzania dziedzictwem przyrodniczym i osiągnięcia wyznaczonych celów w dziedzinie jakości życia na wsi.

Budowanie potencjału polskiego sektora rolnictwa

© L. ŚLIPSKI

Wiktor Szmulewicz jest prezesem Krajowej Rady Izb Rolniczych w Polsce i prowadzi 60-hektarowe gospodarstwo hodowli bydła na Mazowszu. Pan Wiktor od dawna interesuje się zawodowo zagadnieniami rozwoju wsi – jego doświadczenia sięgają czasów studiów magisterskich w warszawskiej Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Jako aktywny członek społeczności wiejskiej był jednym z założycieli organizacji na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i wspierał te organizacje, w tym jedyne w okolicy prywatne liceum. Oprócz obowiązków prezesa Mazowieckiej Izby Rolniczej i Krajowej Rady Izb Rolniczych pan Wiktor pełni również funkcję honorowego prezesa banku spółdzielczego zajmującego się finansowaniem agrobiznesu.

Jako producent zarówno wyrobów mleczarskich, jak i wołowiny, jest zainteresowany zachęcaniem polskiego sektora rolno-spożywczego do maksymalnego wykorzystania wszystkich możliwych środków dostępnych w ramach EFRROW. Jest świadomy tego, że polskie gospodarstwa rolne mogą z powodzeniem korzystać z programów służących

formowaniu potrzebnych na obszarach wiejskich kompetencji i wspierających zwiększenie wydajności produkcji w celu zwiększania konkurencyjności i poprawy standardów jakości.

Czy mógłby nam Pan opowiedzieć o jakimś interesującym projekcie z dziedziny rozwoju wsi, nad którym Pan niedawno pracował?

Krajowa Rada Izb Rolniczych jest głównym organem przedstawicielskim polskich rolników i bierze czynny udział w inicjowaniu wielu różnych działań na rzecz rozwoju wsi w całym kraju. Wszystkie te działania zmierzają do poprawy standardu życia naszych społeczności wiejskich i wspierają poprawę warunków funkcjonowania sektora rolnego.

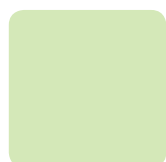
Znaczna część naszych projektów wiąże się z pogłębianiem wiedzy specjalistycznej z zakresu technik produkcji rolnej. Większość tych projektów jest współfinansowana przez UE i polskie fundusze sektora publicznego, które były dla nas niezmiernie pomocne, dostarczając rolnikom – takim jak ja – aktualnych informacji na temat sytuacji i czynników

mających wpływ na różne rynki produktów rolnych.

Osobiście uważam, że niezwykle użytecznym elementem działalności izb są dostarczane przez nie informacje na temat nowych aktów prawnych i innych zagadnień prawnych, ponieważ aktualna wiedza na temat tych procedur administracyjnych staje się coraz bardziej potrzebna polskim rolnikom w sprawnym poruszaniu się w świecie subsydiów, dotacji i przepisów prawnych wspólnej polityki rolnej.

Organizujemy programy szkoleniowe dla rolników dotyczące tej tematyki, a także innych kwestii związanych z gromadzeniem informacji i budowaniem potencjału. Moim zdaniem, dzięki tym szkoleniom nasi członkowie zyskują nie tylko nowe kluczowe umiejętności, ale też doskonałą okazję do spotkań, budowy sieci kontaktów i rozmów z ekspertami technicznymi.

Duże zainteresowanie, jakim rolnicy darzą nasze programy rozwoju kompetencji, jest dowodem na ich zaangażowanie w proces wprowadzania zmian i unowocześniania swoich gospodarstw. Jestem przekonany, że

jest to niezwykle potrzebne współczesnemu środowisku wiejskiemu. Często współpracujemy w charakterze partnerów z innymi organizacjami i instytucjami badawczymi, starając się dopilnować, aby polscy rolnicy otrzymywali najbardziej potrzebne i istotne informacje.

Jako przykład przytoczę tutaj projekt budowania potencjału, realizowany przez Krajową Radę Izb Rolniczych we współpracy z izbami regionalnymi i Instytutem Zootechniki. Zaowocował on bardzo wartościowym i cieszącym się olbrzymim zainteresowaniem programem doradztwa i szkoleń z zakresu systemów produkcji pasz dla zwierząt na terenie gospodarstwa, jak również nowych przepisów na temat norm paszowych. W trakcie zorganizowanych w ramach tego projektu ponad 200 szkoleń z naszego wsparcia skorzystało ponad 5000 rolników.

Więcej informacji na temat działalności Krajowej Rady Izb Rolniczych na rzecz rozwoju wsi można znaleźć na naszej stronie internetowej: <http://www.krir.pl>

Jakie aspekty pracy i życia na wsi w tej części Europy uważa Pan za najbardziej wartościowe i satysfakcjonujące?

Po pierwsze i przede wszystkim jestem rolnikiem. Zostałem rolnikiem, ponieważ cieszę się pracą z przyrodą i praca ze zwierzętami. To moje powołanie wiąże się niekiedy z bardzo ciężką pracą, ale zawsze dostarcza mi wiele satysfakcji.

Moi koledzy ze wsi i ja czerpiemy radość z naszej pracy i czujemy się silnie związani z naszymi społecznościami i ziemią, która nas żywi. Nasz wiejski sposób życia stanowi fundament tradycji naszego regionu i daje nam wiele powodów do dumy. Podobnie jak w innych krajach UE w Polsce jest wiele gospodarstw rodzinnych, a rodzinny charakter naszych przedsiębiorstw daje nam swoiste poczucie bezpieczeństwa, jak również stanowi motywację do podtrzymywania naszej działalności, tak abyśmy mogli przekazać „owoce naszej pracy” naszym dzieciom.

Zdajemy sobie sprawę, że realizacja naszych aspiracji nie jest tak prosta jak kiedyś. Wiemy, że rolnictwo musi się rozwijać, aby przetrwać i pozostać potężną siłą gospodarczą wsi. Osobiście jestem przekonany, że proces ten powinien odbywać się jednocześnie na wielu różnych szczeblach.

EFROW może pomagać nam w tej pracy, która, oprócz wykorzystania konwencjonalnych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich, powinna obejmować także więcej działań z zakresu podnoszenia świadomości na temat korzyści wynikających z działalności rolników. Nie każdy bowiem rozumie wartość naszej pracy, dzięki której dostarczamy wysokiej jakości żywność, dbamy o krajobraz i chronimy siedliska dziko żyjących gatunków.

Co Pan uważa za główne zagadnienia, wyzwania i szanse dla rozwoju obszarów wiejskich w Pana części Europy i w Pana dziedzinie?

Każdy kraj ma swoją specyfikę, a to z kolei wiąże się z pewnymi specyficznymi wyzwaniami. Z doświadczeń, jakie zebrałem w innych krajach, oraz ze spotkań z rolnikami z całej UE wynika, że każdy z nas podchodzi inaczej do wspólnych zagadnień dotyczących rozwoju wsi. Myślę, że ta różnorodność stanowi zaletę, a wyzwaniem dla nas wszystkich jest sposób, w jaki możemy nawzajem uczyć się z naszych doświadczeń. Wiem, że Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich pomoże nam sprostać temu wyzwaniu i cieszyć z wyników jej działalności.

Chciałbym zaznaczyć, że w kontekście tego procesu musimy wciąż postrzegać obszary wiejskie Europy jako całość i unikać szufladkowania lub przypinania etykietek różnym częściom UE. Jesteśmy obywatelami Europy i jest to ważniejsze niż to, czy pochodzimy ze wschodu, zachodu, północy, południa, czy też z peryferiów Europy.

Niezależnie od tego, skąd pochodzimy, jednym z najbardziej istotnych wyzwań dla obszarów wiejskich, z jakim się stykamy, jest mobilizowanie mieszkańców wsi, aby wzięli aktywny i twórczy udział w rozwoju swojego obszaru. Nasze doświadczenie z metodologiami „Leader” w Polsce dowodzi, że można bardzo wiele skorzystać na podejściu o charakterze oddolnym, a dzięki współpracy z izbami zrozumiałem, że nastawienie na współpracę może być wysoce efektywne kosztowo, a także działać stymulująco.

Co należy zrobić, aby sprostać tym wyzwaniom i w pełni wykorzystać te możliwości? Kto ma to zrobić i jak?

To bardzo obszerny temat. Mówiłem już o pewnych rzeczach, które moim zdaniem są ważne. Uważam, że aktywizacja mieszkańców wsi jest niezwykle istotna i w Polskich Izbach Rolniczych traktujemy tę sprawę bardzo poważnie. Wszyscy jesteśmy zaangażowani w nasze lokalne grupy działania (LGD) i dostrzegamy, jakie efekty synergii mogą przynieść wielosektorowe, zintegrowane strategie rozwoju obszarów wiejskich.

Jeśli chodzi o promowanie zrzeszania się rolników w grupy producentów, to odgrywamy wiodącą rolę w wybieraniu istotnych tematów z zakresu budowania potencjału, a także w organizowaniu dla naszych członków lokalnych kursów szkoleniowych w tych obszarach tematycznych.

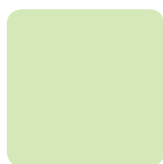
Niestety proces doskonalenia całej struktury agrarnej jest znacznie bardziej skomplikowany. Nadal badane są różne możliwości w tej sferze; pomocne będzie, jeżeli polscy rolnicy będą mogli powiększyć swoje jednostki rolnicze, ponieważ umożliwi to osiągnięcie korzystniejszej ekonomii skali i poprawę wydajności. Wierzę, że rząd musi wspomagać przyspieszanie tego procesu poprzez zwiększenie dostępności efektywnych procedur i ograniczenie obciążeń biurokratycznych dla rolników.

Czego użytecznego nauczył się Pan w trakcie pracy w obszarze rozwoju wsi i jakie są Pana zdaniem trzy najważniejsze zalecenia dla innych ekspertów?

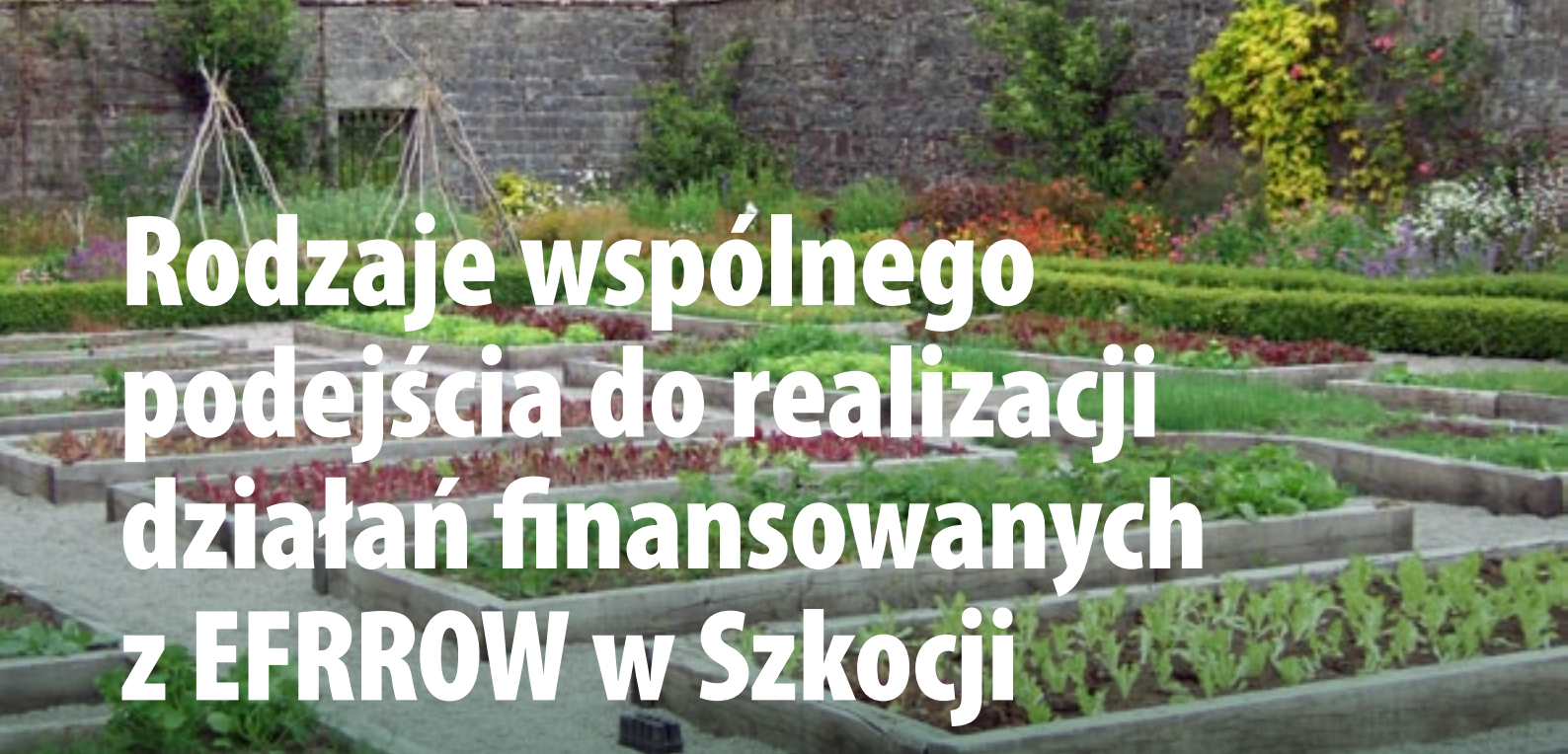
Jako prezes Krajowej Rady Izb Rolniczych spotykam się z wieloma ludźmi i wiem, że dialog jest kluczem do powodzenia przebiegającej części działań w obszarze rozwoju wsi, zwłaszcza tam gdzie występują trudne sytuacje będące udziałem organizacji bądź osób mających różne opinie i priorytety. Dobrze jest rozmawiać i zawsze jest to najlepszy – nie mówiąc o tym, że ostatecznie często jedyny – sposób na wypracowanie właściwego i akceptowalnego dla obu stron rozwiązania.

Moja druga rada to wspomniana już przeze mnie kwestia – wzajemnego zrozumienia i podejścia do obszarów wiejskich UE jako całości. Uważam, że jest to naprawdę ważne, z uwagi na długoterminowe relacje oraz wyważony, harmonijny wzrost w UE.

Na koniec, moje doświadczenie z sieciami, grupami producentów, spółdzielniami i LGD podpowiada mi, że wspólna praca, ustalanie wspólnych celów i wdrażanie metod opartych na partnerstwie, takich jak programy szkoleń ukierunkowane na pogłębianie wiedzy, to bardzo efektywne formy działania na rzecz rozwoju wsi. Cieszę się, że EFRROW będzie zapewniać wsparcie dla znacznie większej liczby takich wspólnych działań.

„... Wiemy, że nasze rolnictwo musi się rozwijać, aby dalej funkcjonować i aby pozostać potężną siłą gospodarczą wsi...”

Rodzaje wspólnego podejścia do realizacji działań finansowanych z EFRROW w Szkocji

© A. BRYAN

Amanda Bryan aktywnie uczestniczy w działaniach na rzecz rozwoju wsi w Szkocji od ponad 15 lat. W tym czasie doceniono jej wiedzę ekspercką, powołując ją na kilka wysokich stanowisk, takich jak: stanowisko prezesa Komitetu Doradczego ds. Wsi i Rolnictwa telewizji BBC Szkocja w latach 2001–2006 i prezesa Rady Obszarów Północnych brytyjskiej agencji rządowej Szkockie Dziedzictwo Naturalne (ang. Scottish Natural Heritage – SNH), do której dołączyła w 1997 r. jako najmłodszy w historii tej agencji członek zarządu. Amanda nadal pracuje w zarządzie głównym SNH, a jej bieżący kalendarz służbowy wypełniają w dużej mierze zadania związane z różnymi osiami EFRROW.

Jako magister gospodarowania zasobami morza Amanda początkowo zajmowała się ochroną środowiska strefy brzegowej, a następnie objęła stanowisko kierownika LGD działającej w ramach inicjatywy „Leader II” w Szkocji. Jej zadania związane z inicjatywą „Leader” połączone były także z zadaniami z zakresu realizacji programu PESCA, za pośrednictwem którego odizolowane rybackie społeczności wiejskie na zachodnim wybrzeżu Szkocji otrzymywały wsparcie finansowe ze strony UE.

Jej obecna praca związana jest przede wszystkim z rozwojem społeczności wiejskich,

a dokonania obejmują wiele projektów dotyczących rozwoju gospodarczego, zarządzania środowiskiem i pomocy społecznej. Szczególnie interesującym aspektem jej pracy było wspieranie Uniwersytetu Wyżyn i Wysp w wykorzystywaniu różnych funduszy UE w realizacji badań naukowych oraz zajęć uniwersyteckich.

Zajęcia te realizowane są poprzez sieć lokalnych placówek edukacyjnych, w których organizuje się szkolenia w zakresie rozwijania umiejętności, przeznaczone dla młodzieży, osób pracujących i starszych studentów z obszarów wiejskich, obejmujące bardzo szeroką gamę tematów – od agronomii i leśnictwa po energię odnawialną i zarządzanie dziedzictwem. Uniwersytet cieszy się uznaniem ze względu na dobrą praktykę dotyczącą stosowania innowacyjnych metod z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych, służących do zapewniania przystępnych narzędzi edukacyjnych mieszkańcom słabo zaludnionych i odizolowanych obszarów.

Amanda nadal mieszka i pracuje w domu na wsi położonej na szkockich wyżynach w pobliżu miasta Inverness, gdzie bierze aktywny udział w życiu społeczności lokalnej, pomagając np. w przygotowaniu projektu nowego domu ludowego.

Czy mogłaby nam Pani opowiedzieć o interesującym projekcie z dziedziny rozwoju wsi, nad którym Pani niedawno pracowała?

Agencja Szkockie Dziedzictwo Naturalne jest partnerem w ramach programu SEARS (ang. Scotland’s Environmental and Rural Services – Szkockie Służby ds. Środowiska i Obszarów Wiejskich), w którym przyjęto innowacyjne podejście do ułatwienia dostępu mieszkańcom szkockich obszarów wiejskich do EFRROW, jak również do krajowych źródeł świadczących pomoc na rzecz zrównoważonego rozwoju.

W trakcie naszych prac nad wcześniejszymi planami rozwoju obszarów wiejskich UE stwierdziliśmy, jakie korzyści można byłoby osiągnąć dzięki wspólnej, skoordynowanej pracy głównych organów rządowych, ukierunkowanej na świadczenie społecznościom wiejskim zintegrowanych usług. Rząd szkocki wykazał żywe zainteresowanie dalszym wykorzystywaniem swoich doświadczeń zebranych w trakcie stosowania wspólnego podejścia i przeprowadził konsultacje mające na celu znalezienie sposobów na udoskonalenie usług z zakresu rozwoju wsi świadczonych rolnikom, leśnikom i innym podmiotom działającym na obszarach wiejskich.

Z odpowiedzi uzyskanych w toku tego procesu wynika, że niektóre osoby na obszarach wiejskich nie były pewne, z którą organizacją mają się kontaktować w sprawie różnych zagadnień z dziedziny rozwoju obszarów wiejskich. Często oznaczało to, że ludzie ci byli odsyłani od jednej organizacji do drugiej. Także dostępne strony internetowe agencji rządowych opierały się na założeniu, że użytkownicy tych stron wiedzą, jakie informacje na określone tematy chcą znaleźć. W rzeczywistości jednak często tak nie było. Obydwa te problemy pogłębiał fakt, że służby informacyjne różnych agencji rozwoju obszarów wiejskich i ochrony środowiska funkcjonowały zazwyczaj wyłącznie w zakresie własnych kompetencji.

Wyniki konsultacji przeprowadzonych na obszarach wiejskich doprowadziły do wprowadzenia w czerwcu 2008 r. podejścia SEARS. Dziewięć różnych organów rządowych współpracuje w ramach partnerstwa SEARS, a jego zakres tematyczny obejmuje wszystkie cztery osie EFRROW. To uproszczone podejście jest bardzo interesującym wzorem wspólnego świadczenia pomocy w ramach PROW. Pracowaliśmy bardzo ciężko, aby zagwarantować, że cele dotyczące podejścia nazwanego przez nas „jedne drzwi – każde drzwi” będą stanowiły podstawę znacznie lepszych i ukierunkowanych na klienta usług na rzecz beneficjentów EFRROW.

Partnerstwo SEARS obejmuje zarówno filary wspólnej polityki rolnej (WPR), jak i inne główne źródła usług związanych z rozwojem obszarów wiejskich, które są dostępne dla szkockich społeczności wiejskich. Dla wnioskodawców ubiegających się o środki w ramach EFRROW wprowadzenie SEARS oznacza koniec poszukiwań porad w wielu różnych organizacjach, których zalecenia nie zawsze były takie same. Obecnie cały personel organizacji partnerskich SEARS obsługujący kierowane do nich zapytania będzie mógł przyjąć na siebie odpowiedzialność za pytanie klienta i albo skontaktować się z nim ponownie i przekazać mu odpowiedź, albo też skontaktować klienta z urzędnikiem, który będzie mógł udzielić mu odpowiedzi.

Uruchomiono nową linię telefoniczną do obsługi zapytań, dzięki czemu klienci nie będą odsyłani pod inne numery, ponieważ osoba, z którą rozmawiają, „nie zajmuje się tym”. Ponadto, korzystając z nowego portalu internetowego SEARS, klienci będą mogli łatwiej ustalić, jakimi rodzajami wsparcia dla rozwoju obszarów wiejskich zajmują się poszczególne organizacje.

Na przykład dzięki naszym uproszczonym procedurom składania wniosków dotacje udzielane przez SNH Ochrona Przyrody

(ang. SNH Natural Care) i Komisję ds. Leśnictwa oraz dotacje rolne są dostępne za pośrednictwem zakładki strony internetowej SEARS zatytułowanej „Umowy z dziedziny rozwoju obszarów wiejskich – opcje dla osób gospodarujących gruntami”. Dzięki temu osoby gospodarujące gruntami mogą opracować pojedynczy plan i jeden wniosek o dofinansowanie dla ich propozycji dotyczących rozwoju i nie muszą kontaktować się z kilkoma odrębnymi organizacjami i przygotowywać oddzielnych zestawów dokumentacji.

SEARS to oczywiście bardzo ambitny projekt i niektóre jego aspekty mogą wymagać drobnych poprawek, ale wierzę, że jest to istotny krok we właściwym kierunku. Podejście „jedne drzwi – każde drzwi” niesie ze sobą obustronne korzyści – zarówno dla zarządzających PROW, jak i dla ich beneficjentów. Myślę, że jako takie może ono stanowić użyteczny wzorzec dla opracowywania łączonego podejścia na innych obszarach wiejskich UE. Więcej informacji na temat SEARS można znaleźć w portalu: www.sears.scotland.gov.uk

Jakie aspekty pracy i życia na wsi w tej części Europy uważa Pani za najbardziej wartościowe lub satysfakcjonujące?

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat szkocka wieś uległa przemianie. W regionie Szkocji zwanym Highlands and Islands (Wyżyny i Wyspy) można zauważyć większą wiedzę na temat naszych zasobów wysokiej jakości, zarówno w odniesieniu do naszych społeczności, jak i środowiska. Jest to wspaniałe miejsce do życia i pracy, co potwierdza znaczący wzrost liczby ludności w różnych częściach tego regionu.

Dostępność i łatwość uzyskania europejskich funduszy na rozwój oznacza ogromną i korzystną różnicę pod względem żywności i wiary w siebie społeczności wiejskich. Fragment oceny końcowej programu „Leader”, którym zarządzałam, mówi sam za siebie: „Najważniejszą spuścizną [...] jest świadomość, że społeczność jest ważna i że poczucie wspólnoty można wypracować poprzez małe projekty. Małe projekty, które opierają się na współpracy ludzi, pomagają w cementowaniu społeczności i uzyskaniu świadomości, że zmiany są możliwe”.

Wiejskie obszary Szkocji są teraz miejscem, w którym my jako społeczności naprawdę chcemy być, a nie miejscem, w którym musimy przebywać, bo nie mamy innego wyboru lub też wybór ten jest ograniczony.

Co uważa Pani za główne zagadnienia, wyzwania i szanse w kontekście rozwoju obszarów wiejskich w Pani części Europy i obszarze specjalizacji?

Tak naprawdę, powinniśmy się skupiać na tych ważnych zagadnieniach, które stanowiły motyw przewodni przeprowadzonej przez UE oceny funkcjonowania wspólnej polityki rolnej. Dotyczy to w szczególności priorytetów takich, jak: potrzeba przeciwdziałania zmianie klimatu i dostosowywania się do niej, potrzeba ochrony różnorodności biologicznej jako zasobu gospodarczego oraz możliwości najlepsze wykorzystanie dostępnych możliwości na polu energii odnawialnej.

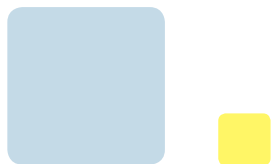
To są wszystkie elementy, które agencja SNH uwzględniła w swojej strategii korporacyjnej, i wszystkie sprawy, o których wciąż słyszę zarówno na szczeblu politycznym, jak i w czasie pracy ze społecznościami. To dobrze, że te kwestie dostrzeżono w trakcie oceny funkcjonowania WPR, która będzie stanowić ważne narzędzie pomagające szkockim rolnikom i innym podmiotom na obszarach wiejskich w ich rozwiązywaniu.

Co należy zrobić, aby sprostać tym wyzwaniom i w pełni wykorzystać te możliwości? Kto to ma zrobić i jak?

To obszerne pytanie. Dobrym punktem wyjścia jest jednak dopilnowanie, aby agencje sektora publicznego, prywatnego i wspólnotowego wspólnie pracowały nad wynajdywaniem rozwiązań, które przyniosą realne korzyści na miejscu.

Bardzo mnie cieszy, że partnerskie podejście do pracy, które pilotażowo wprowadzono poprzez lokalne grupy działania (LGD) inicjatywy „Leader”, obecnie jest coraz częściej stosowane w działalności w ramach osi 1 i 2 FRROW. Należy również dostrzec, że na tym polu osiągnięto już znaczne postępy i że musimy czerpać z tych doświadczeń i nie wyważać otwartych drzwi.

Do pozostałych organizacji, które chciałabym wymienić, a które pomagają nam w sprostaniu niektórym z wielkich wyzwań stojących przed obszarami wiejskimi mojej części Szkocji, należy stowarzyszenie Euromontana. To ogólnoeuropejskie ugrupowanie prowadzi interesujące prace w dziedzinie niefinansowanych dóbr publicznych, a program północnych regionów peryferyjnych z powodzeniem pracuje nad zrównoważonym podejściem do rozwoju zastosowań paliw drzewnych i turystyki ekologicznej.

„... Liczymy na to, że ludzie na obszarach wiejskich są zdolni do konstruktywnych działań i dlatego musimy szanować wartość tych działań...”

Czego użytecznego nauczyła się Pani w trakcie pracy w obszarze rozwoju wsi i jakie są trzy najważniejsze zalecenia dla innych ekspertów?

Moja najważniejsza rada nie będzie zapewne wielkim zaskoczeniem dla tak wytrawnych specjalistów od rozwoju wsi jak Państwa czytelnicy, ale dla mnie najważniejsze pozostaje przyjęcie zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów wiejskich. Podejście to powinno równoważyć cele gospodarcze, społeczne i środowiskowe. Powinna wiązać się z nim zdolność do koordynowania różnych źródeł oferowanej przez UE pomocy w zakresie rozwoju.

Przykładem praktycznego zastosowania tego zamysłu może być społeczność zamieszkująca półwysep Applecross, położony w odległym szkockim rejonie Wester Ross. W ciągu ostatnich 10 lat rozproszona ludność tych okolic doświadczyła ogromnej zmiany, jeśli chodzi o jej perspektywę. Z malejącej, starzejącej się i liczącej nieco ponad 200 osób społeczności przekształciła się ona w tętniącą życiem wspólnotę, a w ciągu zaledwie dekady liczba ludności wzrosła tu o około 40%.

Postęp ten możliwy był dzięki budowie przystani, ukierunkowanemu programowi szkoleń z zakresu umiejętności związanych z obszarami wiejskimi, budowie sieci ścieżek, różnym społecznym projektom leśnym oraz wsparciu dla produkcji świeżej miejscowej żywności. Wszystkie te prace sfinansowano dzięki pomocy pochodzącej z różnych źródeł, w tym wszystkich czterech funduszy strukturalnych. Na bazie tych projektów powstały różnorodne przedsiębiorstwa sektora prywatnego oraz przedsiębiorstwa lokalne. Warto zauważyć, że sukces, jaki osiągnięto w regionie półwyspu Applecross, stanowi doskonałą ilustrację ogromnych korzyści, jakie można osiągnąć dzięki starannemu planowaniu działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Moim zdaniem planowanie na obszarach wiejskich powinno zawsze być nastawione na integrację ludzi młodych i zasadniczo mieć maksymalnie integracyjny charakter. Podczas gdy w niektórych miejscach liczba ludności wzrosła, to na innych obszarach wiejskich nadal mamy do czynienia z brakiem jednego pokolenia – odsetek młodych ludzi w wieku 18–35 lat jest tam niższy od średniej. Rozwój Uniwersytetu Wyżyn i Wysp (University of the Highlands and Islands) ma

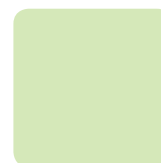
na celu zaradzenie temu niedoborowi, a takie inicjatywy jak utworzenie pełnoetatowego stanowiska prezesa ds. młodzieży w Radzie Wyżyn również przyczynią się do rozwiązania większej liczby problemów istotnych dla ludzi młodych i dzięki temu sprawią, że pozostanie na obszarach wiejskich będzie stanowić realną alternatywę.

Na koniec uważam, że powinniśmy w znacznym stopniu uwzględniać w formalny sposób ogromną ilość ochotniczej pracy i zaangażowania, które umożliwiają zmiany na lepsze w naszych społecznościach. Bez tego po prostu nie osiągnięto by wielu postępów, które widzimy na naszych obszarach wiejskich.

Na przykład teraz podejmuję pracę ze społeczną grupą opiekującą się obszarami leśnymi na obrzeżach Inverness. Zainicjowany przez nich projekt obejmuje szeroko zakrojony plan reorganizacji działań w zakresie zarządzania obszarami leśnymi, poprawy stanu siedlisk słodkowodnych, gospodarki otwartymi pastwiskami, budowy ścieżek, akcji informacyjnych i tworzenia infrastruktury dla turystów. Obliczyliśmy, że wkład w postaci dobrowolnie poświęconego przez tę grupę czasu wart jest około 25 000 euro, przy czym ogólny koszt projektu wynosi 235 000 euro. Wkład ten nie odzwierciedla nawet w najmniejszym stopniu ogromu wysiłku i czasu, jakich wymagało opracowanie planu projektu, zaangażowanie społeczności i zabezpieczenie potrzebnych środków. Liczymy na to, że ludzie na obszarach wiejskich są zdolni do konstruktywnych działań i dlatego musimy szanować wartość tych działań.

© A. BRYAN

© P. FLEURANT

Ochrona kultury wiejskiej we francuskim regionie Owernia

Samuel Houdemon pracuje jako specjalista ds. rozwoju obszarów wiejskich we francuskim regionie Owernia, gdzie mieszka wraz z rodziną w niewielkiej wiosce Dienne. Otoczona górami i położona na wysokości 1150 m wioska liczy 250 mieszkańców.

Na tego rodzaju terenie niesienie wsparcia dla rozwoju obszarów wiejskich poprzez pracę z istniejącą na tym obszarze lokalną grupą działania stanowi mieszankę wyzwań i możliwości, którymi Samuel jest żywo zainteresowany. Jako magister inżynierii rolniczej jest świadomy ważnej roli, jaką odgrywają zarówno rolnictwo, jak i leśnictwo, dając podstawy lokalnej gospodarce wiejskiej, w której dobrze wykorzystuje się także walory i atrakcje turystyczne oraz bazę umiejętności lokalnej społeczności.

Nieskażone środowisko naturalne regionu oraz zapierające dech w piersiach widoki pozostają podstawowymi zasobami dla rozwoju tego obszaru wiejskiego. Praca Samuela z ponad 100 gminami z terenu lokalnej grupy działania (LGD) Saint Flour Haute Auvergne w pełni uwzględnia podejście zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Finansowanie UE w dalszym ciągu zapewnia różnego rodzaju przydatną pomoc dla rozwoju obszarów wiejskich na tym słabo zaludnionym obszarze, a Samuel z niecierpliwością czeka na nowe możliwości dostępne w ramach EFRROW. Pragnie on zwłaszcza wykorzystać środki osi 3 i osi 4, aby pomóc w podniesieniu jakości życia poprzez wzmocnienie gospodarek lokalnych, poprawę dostępu do usług na obszarach wiejskich oraz zwiększenie potencjału środowiska naturalnego swojego regionu.

Czy mógłby nam Pan opowiedzieć o jakimś interesującym projekcie z dziedziny rozwoju wsi, nad którym Pan niedawno pracował?

Już od kilku lat pracujemy nad zachęceniem nowych osób do przybycia na nasze obszary wiejskie i osiedlenia się tu. W jednej gminie, z którą pracuję, wykorzystano dawny budynek szkoły jako ośrodek dla zwiedzających. Wyremontowano go, aby przyjmować grupy ludzi, ale lokalny burmistrz zdawał sobie sprawę, że budynek może przydać się również przy realizacji innych korzystnych działań na rzecz rozwoju społeczności.

Pomogliśmy burmistrzowi i jego współpracownikom zbadać możliwości i wykonalność innych zastosowań dla budynku szkoły. Odpowiedź przyszła wraz z propozycją biznesową zachęcającą do utworzenia nowego pakietu usług dla gości, zarówno dorosłych, jak i dzieci. Pomogliśmy burmistrzowi znaleźć rodzinę, która by mogła prowadzić to przedsiębiorstwo, i po sześciu miesiącach przygotowań państwo Lerige z dwójką swoich dzieci wprowadzili się tu latem 2007 r. Obecnie ich nowe przedsięwzięcie rozwija się, pomagając turystom odkrywać lokalne produkty spożywcze, dziedzictwo i krajobraz regionu Cantal Aubrac.

Projekt ten nie tylko pomógł zróżnicować naszą lokalną gospodarkę i przyciągnąć do obszaru dodatkowy dochód z turystyki, ale nowi mieszkańcy znacznie przyczynili się też do podtrzymania żywotności swojej społeczności wiejskiej i jej usług. Więcej o tym projekcie można dowiedzieć się ze strony: <http://www.lescolchiques.fr>

Jakie aspekty pracy i życia na wsi w tej części Europy uważa Pan za najbardziej wartościowe i satysfakcjonujące?

Francja jest krajem o dużym zróżnicowaniu gęstości zaludnienia. Tutaj, w regionie Owernia, żyjąc w środowisku górskim, mamy szczęście, ponieważ możemy korzystać z bliskości terenów wiejskich oraz ich naturalnego piękna, czystego powietrza, dostępu do doskonałych warunków narciarskich zimą, otwartych przestrzeni do spacerów lub jazdy konnej, a także – co jest jeszcze lepsze – mamy świeże jaja, mleko i lokalny ser Salers.

Na szczęście w przypadku wielu podstawowych rzeczy, takich jak ziemia czy mieszkanie, koszt życia na obszarach wiejskich jest niższy niż w miastach, ale zdajemy sobie również sprawę z tego, że w społecznościach wiejskich istnieje mniej możliwości zatrudnienia. Niewielki rozmiar lokalnej społeczności oznacza, że większość osób zna się wzajemnie, dlatego też stosunki międzyludzkie są często ważniejsze niż zawodowe. Wiem, że wiele osób w mojej okolicy ma dużą świadomość tego faktu, i lubię poczuć więzi społecznej, którą to tworzy.

Co Pan uważa za główne zagadnienia, wyzwania i szanse dla rozwoju obszarów wiejskich w Pana części Europy i w Pana dziedzinnie?

Jeśli chodzi o główne zagadnienia, wydaje mi się, że kwestia „kultury wiejskiej” ma zasadnicze znaczenie. Regularnie rozmawiamy o różnorodności biologicznej i potrzebie ochrony naszego dziedzictwa materialnego, ale uważam, że często zapominamy o dziedzictwie ludzkim. Moja definicja tego pojęcia obejmuje tradycyjną wiedzę, którą przechowują lokalni mieszkańcy obszarów wiejskich. Niestety, widzę, jak wiedza ta z roku na rok coraz bardziej zanika, i sądzę, że życie na obszarach wiejskich straci swojego ducha, jeżeli w przyszłości „kultura wiejska” nadal będzie przenikała do społeczności wiejskich. Musimy bronić kultury wiejskiej i chronić dziedzictwo ludzkie społeczności wiejskich tak samo, jak chronimy różnorodność biologiczną naszych siedlisk poprzez ochronę rodzimych gatunków.

Jeżeli chodzi o Pańskie pytanie o wyzwania, uważam, że konieczne jest, aby każdy na obszarach wiejskich pozostawał otwarty na nowe pomysły i był skłonny do uwzględnienia opinii lub punktów widzenia różnych osób. Jest bardzo wiele różnych zainteresowanych stron, takich jak lokalne rodziny, turyści, nowi mieszkańcy czy politycy, które mają prawo być na obszarach wiejskich wysłuchane. Wszyscy ci ludzie muszą wzajemnie szanować swoje priorytety, a jeżeli osiągniemy ten cel, będziemy mogli pójść dalej w sposób znacznie bardziej sprawiedliwy i skuteczny.

Drugie główne – moim zdaniem – wyzwanie łączy się z tą pierwszą kwestią i dotyczy zdolności społeczności wiejskich do utrzymania się w dłuższej perspektywie. Nastąpi to dzięki rentownej gospodarce i zapewnieniu wysokiej jakości życia zarówno mieszkańcom, jak i gościom. W mojej okolicy utrzymanie mocnego i zrównoważonego sektora rolnictwa jest do tego niezbędne, ponieważ rodziny zajmujące się rolnictwem i leśnictwem stanowią cenny filar życia społeczności wiejskiej.

Mimo rosnącej konkurencyjności rynku, na którym działają nasi rolnicy i leśnicy, nadal tworzą oni lokalne miejsca zatrudnienia i pomagają zachować krajobraz, który przyciąga dochód płynący od turystów, podczas gdy ich rodziny wspierają zarówno usługi lokalne, jak i tradycyjne sposoby życia na obszarach wiejskich. Czynniki te podkreślają wagę sprośnięcia wyzwaniom, które stoją przed naszymi rolnikami i leśnikami.

Jeżeli chodzi o możliwości rozwoju obszarów wiejskich w naszej okolicy, powiedziałbym, że istnieją ich trzy najważniejsze rodzaje. Pierwszy rodzaj – przy czym kolejność wymieniania nie ma znaczenia – dotyczy możliwości związanych ze środowiskiem i obejmuje zarówno obecność nadających się do wykorzystania zasobów naturalnych (takich jak: woda, drewno i wiatr), jak i te obszary, które odznaczają się niezwykle różnorodnością biologiczną lub krajobrazem. Obszary te mogą być źródłem wielu cennych przemian społecznych i gospodarczych na obszarach wiejskich.

Uważam, że potencjał kulturalny także oferuje znaczne możliwości rozwoju obszarów wiejskich. W świecie, w którym 80% ludności żyje w dużych miastach, zdominowanych przez coraz bardziej nieokreśloną i ulegającą globalizacji kulturę miejską, świat wiejski oferuje interesującą alternatywę w postaci rozmaitych różnic, które nadal będą wzbudzać wielkie zainteresowanie tego dużego i stosunkowo zamożnego rynku miejskiego i przyciągać związane z tym dochody. Z tego względu zachowanie kulturowych walorów naszych obszarów wiejskich z komercyjnego punktu widzenia wydaje mi się bardzo rozsądne.

Ostatnią, ale nie mniej ważną kwestią jest możliwość „odmiennego myślenia”, która ma zasadnicze znaczenie dla naszego obszaru wiejskiego. Dzisiejszy wiejski świat ma potencjał stania się „awangardą” jutra, w której będziemy mogli stworzyć nowy model społeczeństwa, gdzie ludzie, natura i rozwój mogą współistnieć z powodzeniem i w sposób zrównoważony. Dlatego też pielęgnowanie takiego innowacyjnego sposobu myślenia ma ogromne znaczenie dla przyszłości obszarów wiejskich.

Co należy zrobić, aby sprośać tym wyzwaniom i w pełni wykorzystać te możliwości? Kto ma to zrobić i jak?

Co się tyczy wyzwania związanego z otwartością, jest to wielki „plac budowy”, na którym powinny pracować wszystkie strony zainteresowane obszarami wiejskimi, w tym politycy i osoby odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków polityki, mieszkańcy, przedsiębiorcy i usługodawcy tych obszarów. Sądzę, że Europa ma do odegrania swoją rolę w tym procesie, a zapewniając zachęty do współpracy, np. poprzez niektóre środki w ramach EFRROW, pomoże wykształcić dobrą wolę i zachęci najważniejszych partnerów rozwoju obszarów wiejskich do stosowania pozytywnego podejścia.

Zajęcie się kwestią utrzymania ludności wiejskiej w dłuższej perspektywie będzie wymagało elastycznego podejścia, w którym uniknie się koncentrowania zasobów w ograniczonych ośrodkach. Polityka adresowana do mas zamieszkujących miasta często nie odzwierciedla wielu potrzeb obszarów wiejskich i potrzeba szczególnej uwagi, aby zapewnić możliwość dostosowania polityki rozwoju obszarów wiejskich do cech tych obszarów.

Zdaję sobie sprawę, że EFRROW opracowano właśnie w tym celu, i wydaje mi się, że może być stosowany mądrze, jeżeli:

- odniesie sukces, rzeczywiście angażując lokalne podmioty na obszarach wiejskich w rozwój i wprowadzenie praktycznych systemów i strategii wsparcia rozwoju obszarów wiejskich;
- zapewni priorytetowy status przedsiębiorstwom wiejskim, szczególnie małym i średnim, zlokalizowanym na obszarach, co do których stwierdzono konieczność pilnego wsparcia w zakresie zrównoważonego rozwoju;
- będzie sprzyjał większej liczbie inwestycji sektora prywatnego w projekty na rzecz rozwoju obszarów wiejskich lub ułatwi te inwestycje;
- umożliwi organom regionalnym i krajowym przyjęcie odpowiedniego podejścia do wdrożenia przepisów w dziedzinie ochrony środowiska i kontrolowania przedsiębiorstw, które to przepisy osiągną swoje ogólne cele raczej poprzez procedury dostosowane do sytuacji obszarów wiejskich niż poprzez sztywne zasady biurokratyczne.

„... Konieczne jest, aby na obszarach wiejskich każdy pozostawał otwarty na nowe pomysły...”

Czego użytecznego nauczył się Pan w trakcie pracy w obszarze rozwoju wsi i jakie są trzy najważniejsze zalecenia dla innych ekspertów?

Z mojego doświadczenia wynika, że w przypadku tego sektora trzeba pamiętać, że polityka rozwoju obszarów wiejskich nie powoduje działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich sama z siebie. Polityka zapewnia ramy, ale to ludzie muszą je zrealizować i dlatego polityka powinna skupiać się na ludziach.

Chcę przez to powiedzieć, że polityka musi odpowiadać oczekiwaniom ludności wiejskiej, być dobrze nagłośniona, żeby ludność wiejska wiedziała, jaki rodzaj pomocy rozwojowej jest dostępny, a także czemu te, a nie inne działania są promowane.

Ponadto polityka musi uwzględniać fakt, że małe społeczności wiejskie posiadają stałą ilość energii na rozwój. Ta energia ma nieograniczony potencjał, ale musi być wykorzystywana w sposób starannie kontrolowany, aby zapobiec jej nadmiernemu wykorzystaniu w jednym momencie i wynikającej z niego utracie skuteczności.

Wreszcie, gdybym miał coś poradzić, powiedziałbym, że zawsze należy:

- spędzać możliwie jak najwięcej czasu, słuchając społeczności wiejskich i rozmawiając z nimi, aby właściwie zrozumieć realia i wyzwania stojące przed Waszymi klientami. Pozwoli to Wam stworzyć projekt i oparte na polityce działanie, które w możliwie najlepszy praktyczny sposób odpowiedzą na potrzeby obszarów wiejskich Europy;
- zachować pokorę w ocenie swoich zdolności jako specjalistów ds. rozwoju obszarów wiejskich;
- oceniać wyniki pracy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, przyjmując podejście, które koncentruje się na korzyściach dla społeczności wiejskich i efektywnym wykorzystaniu środków publicznych.

© M. J. FILIPPINI

Obszary wiejskie w centrum uwagi

Ocena funkcjonowania wspólnej polityki rolnej w kontekście wyzwań dotyczących rozwoju obszarów wiejskich

Ocena funkcjonowania wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej opiera się na wcześniejszych zmianach w pakietach wsparcia finansowego dla rolników UE i terenów wiejskich Europy. Stanowi ona kontynuację złożonego i czasami kontrowersyjnego procesu przesuwania środków przeznaczonych na rolnictwo na zintegrowane działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. W ramach oceny określono przejrzysty zbiór najważniejszych wyzwań, które należy uwzględnić w obecnej polityce rozwoju obszarów wiejskich.

Na wspólną politykę rolną (WPR) Unii Europejskiej przeznaczają się rocznie ok. 55 mld euro, czyli ok. 40% całkowitego obecnego budżetu UE. Początki tej polityki sięgają lat sześćdziesiątych XX wieku, kiedy to ją wprowadzono, pierwotnie – aby pobudzić produkcję rolną, zagwarantować europejskim konsumentom dostępność doświadczeń po rozsądnej cenie oraz zapewnić godziwy poziom życia społeczności rolniczej.

W odniesieniu do tych pierwotnych celów WPR na ogół była skuteczna. Jej powodzenie jednak spowodowało także tymczasowo niezamierzone skutki uboczne, takie jak nadwyżki towarów rolnych, które w rezultacie wywołały zakłócenia na światowych rynkach żywności.

Reformy WPR

Sytuacje podobne do wyżej opisanej, związane ze skutkami ubocznymi, przyczyniły się do przeprowadzenia pod koniec ubiegłego wieku pewnych zasadniczych reform WPR. W latach osiemdziesiątych XX wieku wprowadzono kwoty mleczne, a zaproponowane przez MacSharry'ego reformy WPR z 1992 r. pomogły bardziej zliberalizować rynki rolne w ramach WPR. Kontynuację tych reform stanowiło porozumienie zwane „Agendą 2000”, które wprowadziło innowacje polityczne, w tym: odsunięcie dopłat rolnych od wspierania cen, ustanowienie płatności bezpośrednich oraz rozpoczęcie nowej, zintegrowanej polityki rozwoju obszarów wiejskich, która jest znana jako drugi filar WPR.

Terminologia dotycząca WPR

Filary WPR – WPR składa się z dwóch głównych dziedzin polityki. Nazywa się je filarami i mówi się o nich „pierwszy filar” i „drugi filar” WPR (lub I filar i II filar). Każdy filar WPR obejmuje własny zbiór działań programowych.

I filar – obejmuje główne dopłaty rolne i wsparcie rynku dla sektorów przedsiębiorczości rolniej. Większość płatności w ramach I filaru jest finansowana bezpośrednio z centralnego budżetu UE.

II filar – obejmuje politykę rozwoju obszarów wiejskich UE. Zalicza się do niej wsparcie działań, które zwiększają konkurencyjność obszarów wiejskich, zachowują zasoby środowiskowe, poprawiają jakość życia i różnicują bazę gospodarczą na obszarach wiejskich. Płatności w ramach II filaru są zwykle współfinansowane ze środków państw członkowskich.

Płatności bezpośrednie – płatności w ramach WPR dokonywane na podstawie I filaru bezpośrednio na rzecz rolników, aby wesprzeć ich dochody. Rekompensują one rolnikom niższe ceny wynikające z obniżenia płatności na wsparcie cenowe.

Wsparcie cenowe – instrumenty WPR w ramach I filaru, które podnoszą ceny produktów rolnych powyżej poziomu cen na rynku światowym.

Oddzielenie płatności od produkcji – proces usuwania powiązań między dopłatami rolnymi a produkcją określonych produktów rolnych, mający na celu zapewnienie rolnikom większej swobody wyboru rodzaju produkowanych towarów.

Modulacja – określenie wewnętrznego mechanizmu WPR, w którym środki z płatności bezpośrednich w ramach I filaru są przesuwane na działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w II filarze. Mechanizm ten stosuje się do otrzymywanych przez rolników płatności bezpośrednich, po tym jak przekroczą one kwotę 5 tys. euro. Oczekuje się, że większość nowych państw członkowskich będzie stosowała modulację od 2012 r.

Zasada wzajemnej zgodności – mechanizm WPR, który wymaga od rolników spełniania norm dotyczących bezpieczeństwa żywności, zdrowia publicznego, zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia roślin oraz jakości środowiska. Zasada wzajemnej zgodności obowiązuje wszystkich rolników otrzymujących płatności bezpośrednie. W razie niespełniania zasad płatności bezpośrednie ulegają redukcji lub anulowaniu.

Na kształt WPR na przestrzeni kilkudziesięciu lat miał wpływ rozwój gospodarczy, a także w coraz większym stopniu rozwój społeczny i rozwój w dziedzinie ochrony środowiska. Te rodzaje rozwoju pomogły utworzyć politykę wsparcia, która ma na celu zwiększenie konkurencyjności sektora rolnego, promowanie rolnictwa zorientowanego na potrzeby rynku i ekologicznie zrównoważonego, a także wzmocnienie zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów wiejskich.

Podstawą ostatnich reform były: redukcja wsparcia cenowego, zwiększenie bezpośredniego wsparcia dochodów gospodarstw rolnych oraz oddzielenie dopłat rolnych od

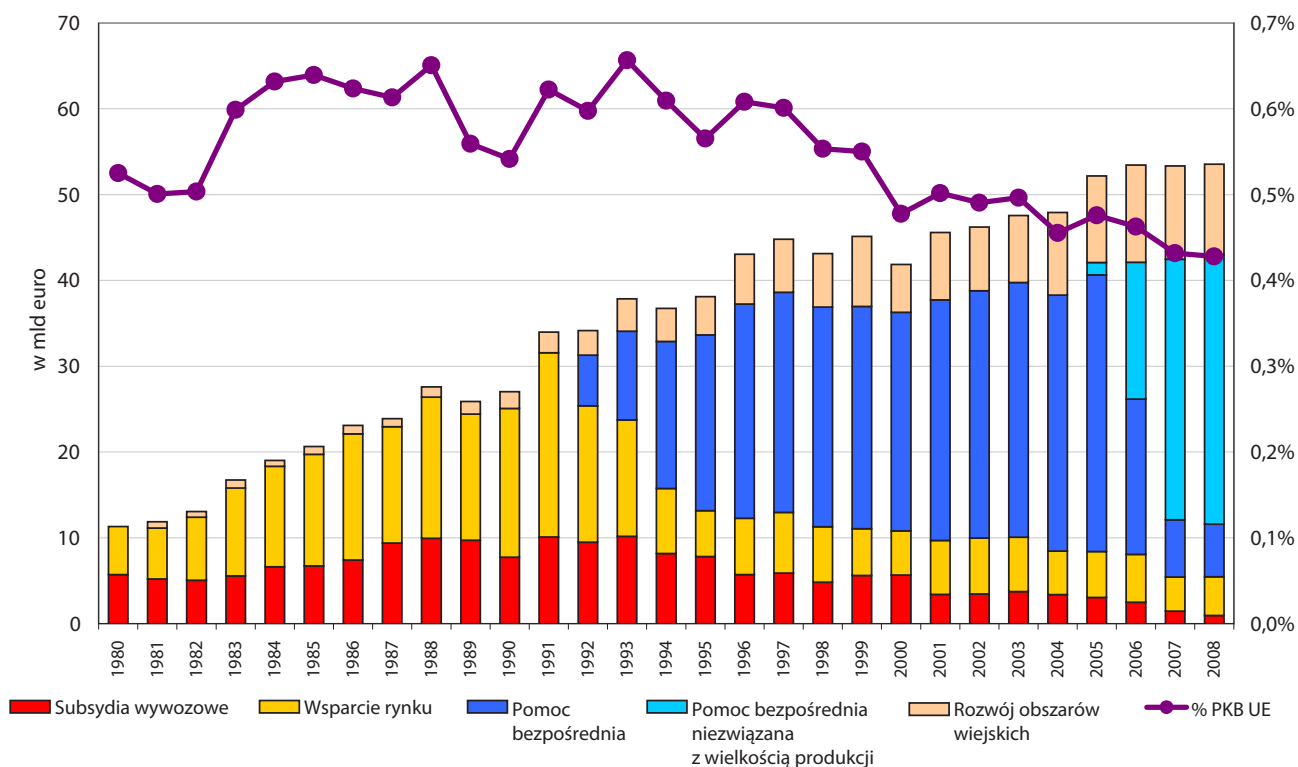
produkcji. To podejście polityczne umożliwiło siłom rynkowym odgrywanie większej roli w rolnictwie UE oraz minimalizuje – lub nawet długotrwale eliminuje – skutki powodujące zakłócenia rynku i handlu.

Równoległe ze zmianą tego schematu II filar WPR stopniowo zyskał większe znaczenie, poszerzając zakres WPR poprzez włączenie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Rysunek 1 przedstawia zmianę priorytetów WPR w latach 1980–2008.

Oś czasową przebiegu procesu reformy WPR także przedstawiono na rys. 1. W 2007 r. Komisja Europejska przyjęła w swoim komu-

nikacie pt. „Przygotowania do oceny funkcjonowania reformy WPR” najnowszy przegląd wydatków w ramach WPR. Zadaniem tej oceny funkcjonowania było zbadanie konieczności wprowadzenia aktualizacji polityki, które mogłyby pomóc w uproszczeniu WPR, zwiększeniu jej zdolności do korzystania z nowych możliwości rynkowych oraz w przygotowaniu jej na nowe wyzwania, takie jak: zmiana klimatu, gospodarka wodna i bioenergia.

Rysunek 1: Rozkład wydatków w ramach WPR, 1980–2008 (w mld euro i w % PKB UE)

Ocena funkcjonowania wspólnej polityki rolnej

Celem oceny funkcjonowania wspólnej polityki rolnej, określonym przez Komisję Europejską w jej komunikacie, było „[...] nie ponowne opracowanie ani zreformowanie wspólnej polityki rolnej, a dokonanie oceny, czy funkcjonuje ona tak dobrze, jak mogłaby w rozszerzonej Unii Europejskiej i w zmieniającym się kontekście międzynarodowym. Ocena funkcjonowania nie jest zatem grundowną reformą lecz próbą usprawnienia i unowocześnienia WPR”.

W okresie poprzedzającym porozumienie w sprawie oceny funkcjonowania WPR komisarz Mariann Fischer Boel określiła następujące cele w zakresie usprawnienia i unowocześnienia:

- zdolność europejskiego rolnictwa do zdecydowanego reagowania na sygnały rynkowe, szczególnie gdy wynika z nich, że świat potrzebuje więcej żywności;
- konieczność zapewnienia rolnikom odpowiedniego rodzaju wsparcia, aby sytuacje kryzysowe nie stały się katastrofami dla naszej bazy produkcyjnej rolnictwa;
- uwzględnienie w odpowiednich reakcjach wielu ważnych i coraz większych wyzwań, takich jak zmiana klimatu.

Uwagi te wzmocniły wrażenie, że ocena funkcjonowania nie stanowi przygotowania do całkowitej zmiany WPR, lecz proces, który jest ukierunkowany w większym stopniu na uregulowanie i dostosowanie obecnego podejścia. Proces ten dał możliwość przeanalizowania poprzednich reform, a Komisja Europejska przeprowadziła w tym zakresie wiele konsultacji. Wyniki tych konsultacji wykazały, że zainteresowane strony związane z obszarami wiejskimi, zarówno na poziomie państw członkowskich, jak i wewnątrz nich, bardzo różnią się pod względem opinii i oczekiwań co do WPR.

Wiele organizacji rolniczych przedstawiło mocne argumenty za ograniczeniem drastycznych lub znacznych zmian, a z tymi głosnymi opiniami zgodziły się takie państwa członkowskie, jak Francja i Niemcy. Pojawiły się także głosy wzywające do uproszczenia biurokratycznych przepisów i procedur dotyczących zasady wzajemnej zgodności. Wyrażano również obawę, że pełne oddzielenie płatności od produkcji może prowadzić do porzucania gruntów, powodując w pewnych regionach całkowity zanik produkcji.

Grupy lobbystów z dziedziny ochrony środowiska z taką samą pasją opowiadały się za przesunięciem środków w ramach WPR z produkcji rolnej na ochronę środowiska i wytwarzanie dóbr publicznych, przy czym to przesunięcie miałyby nastąpić za pośrednictwem II filaru Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Organizacje mające bardziej ogólną rolę w rozwoju obszarów wiejskich również popierały większe zmiany WPR.

Porozumienie w sprawie oceny funkcjonowania

W dniu 20 listopada 2008 r. ministrowie rolnictwa UE osiągnęli porozumienie polityczne w sprawie oceny funkcjonowania WPR. Wyniki tego porozumienia posłużyły do wprowadzenia najważniejszych zmian w polityce rozwoju obszarów wiejskich UE, które obejmują m.in.:

- zwiększenie modulacji środków z I filaru do II filaru,
- wykorzystanie środków uzyskanych z modulacji do zajęcia się priorytetowymi kwestiami politycznymi, które określono jako „nowe wyzwania”. Dotyczą one zmiany klimatu, energii odnawialnej, gospodarki wodnej, różnorodności biologicznej (w tym wsparcia innowacyjności) oraz restrukturyzacji sektora mleczarskiego.

W marcu 2009 r. w wyniku Europejskiego planu naprawy gospodarczej UE dodano do listy wyzwań kolejne, dotyczące szerokopasmowego dostępu do Internetu na obszarach wiejskich. Połączenie tych i innych zmian w polityce będzie miało wyraźny wpływ na działania EFRROW. W szczególności zwiększenie modulacji spowoduje dopływ nowych środków na osie EFRROW w II filarze, a w ramach planu naprawy gospodarczej przeznaczono dla EFRROW dodatkową kwotę 1,5 mld euro na wsparcie zarówno infrastruktury szerokopasmowej, jak i pracy nad nowymi wyzwaniami.

Korzyści płynące z EFRROW

Każda z czterech osi EFRROW może otrzymać wsparcie z dodatkowych środków, które zostaną przeznaczone na II filar poprzez modulację. Decyzja dotycząca dokładnego sposobu rozdzielania dodatkowych środków między różnymi osiami i ich działaniami na rzecz rozwoju obszarów wiejskich jest obowiązkiem państw członkowskich – i powinny się one teraz z niego wywiązać.

Wszystkie zainteresowane strony na obszarach wiejskich mają świadomość, że konieczne będą znaczne inwestycje w gospodarstwa rolne i lasy, aby pomóc w sprośowaniu nowym wyzwaniom. Oś 1 zapewnia niektóre z tych środków na inwestycje, a także wyższe dotacje inwestycyjne dla młodych rolników oraz specjalny, przejściowy środek wsparcia dla „gospodarstw rolnych w fazie restrukturyzacji”.

Zaproponowany przez Komisję indykatywny wykaz rodzajów operacji dotyczących możliwych środków osi 1, w których mogą zostać wykorzystane nowe środki uzyskane z modulacji, obejmuje:

- większą efektywność stosowania nawozów azotowych (np. poprzez ograniczone stosowanie, dzięki specjalnemu sprzętowi lub rolnictwu precyzyjnemu) oraz lepsze przechowywanie nawozu naturalnego;
- poprawę wydajności energetycznej (np. poprzez stosowanie materiałów budowlanych ograniczających straty ciepła);
- mechanizmy zabezpieczające przed niekorzystnymi skutkami wydarzeń ekstremalnych spowodowanych zmianą klimatu (np. instalacja siatek przeciwnawodowych);
- zapobieganie powodziom i środki związane z zarządzaniem (np. projekty związane z przybrzeżną i śródlądową ochroną przeciwpowodziową);
- szkolenie i wykorzystywanie usług doradztwa rolnego w odniesieniu do nowych wyzwań.

Oś 2 postrzegana jest jako główny odbiorca dodatkowych przydziałów środków w ramach EFRROW, ukierunkowanych na kwestie zmiany klimatu, gospodarki wodnej i różnorodności biologicznej. Niemniej jednak wyszczególnione powyżej operacje osi 1 pokazują, że najlepszy sposób zajęcia się tymi wyzwaniami polega na połączeniu przekrojowego i horyzontalnego podejścia do rozwoju obszarów wiejskich.

Komisja sugeruje, że środki uzyskane z modulacji są odpowiednie dla następujących operacji osi 2:

- metody użytkowania gleby – np. stosowanie odpowiednich sposobów uprawy, uprawa międzyplonów lub zmianowanie zróżnicowanych upraw;
- poprawa efektywności stosowania nawozów azotowych;
- zmiana sposobu użytkowania gruntów (np. trwałe odłogowanie);
- ekstensyfikacja hodowli (np. ograniczenie liczebności stada) i gospodarki pastwiskami;
- zalesianie lub wprowadzanie systemów rolno-leśnych;
- przekształcenie drzewostanów leśnych w bardziej odporne;
- zapobieganie pożarom lasów i kłeskom żywiołowym wywołanym zmianą klimatu.

W odniesieniu do osi 3 nadal trudno jest przewidzieć, w jakim zakresie nowe fundusze uzyskane z modulacji zostaną przekazane na środki dotyczące jakości życia i zróżnicowania gospodarczego. Niemniej jednak można przewidzieć pewną liczbę interwencji w ramach osi 3, które pozytywnie przyczynią się do łagodzenia skutków zmiany klimatu, wykorzystania energii odnawialnej oraz zrównoważonego gospodarowania zasobami wodnymi lub zasobami różnorodności biologicznej.

Na przykład szkolenie będzie pożyteczne w odniesieniu do budowania potencjału, który pozwoli sprostać głównym wyzwaniom, a unowocześnienie infrastruktury obszarów wiejskich może wiązać się z poprawą efektywności energetycznej oraz ze zmniejszeniem zagrożenia zanieczyszczeniem. Turystyka ekologiczna oferuje korzyści w zakresie różnorodności biologicznej, a innowacyjne podejście do nowych wyzwań może także stwarzać inne możliwości zróżnicowania gospodarczego.

Indykatorywny wykaz Komisji nie wymienia wyraźnie osi „Leader” w odniesieniu do środków, które przyczynią się do sprostania wyzwaniom dotyczącym zmiany klimatu, energii odnawialnej, jakości wody oraz różnorodności biologicznej. Zachęca się jednak lokalne grupy działania (LGD) do opracowywania podejścia wspólnego dla grup i osób z sektora publicznego, prywatnego i organizacji pozarządowych, uwzględniającego cztery główne wyzwania. Te rodzaje działań mogą korzystać ze środków dodatkowych.

LGD są także odpowiednie do testowania innowacyjnych rodzajów podejścia, cechujących się cennymi powiązaniami między głównymi wyzwaniami a podstawowymi systemami produkcji lub łańcuchami przemysłu spożywczego. Szczególnie

nowatorskie rodzaje podejścia będą mogły korzystać z poprzednich doświadczeń inicjatywy „Leader” w osiąganiu synergii ze współpracy na poziomie regionalnym i międzynarodowym.

Wnioski z oceny funkcjonowania

Obecnie przyjęto ocenę funkcjonowania wspólnej polityki rolnej, więc nie stanowi już ona wniosku dotyczącego polityki. Porozumienie dowiodło, że nie jest ona przygotowaniem do większych czy nowych reform WPR, a raczej aktualizacją reform z 2003 r.

Podczas dyskusji na temat oceny funkcjonowania rozbudzono wiele nadziei, a ostateczne porozumienie wydaje się być rozsądnym kompromisem. Porozumienie może nie być tym, na co miały nadzieję niektóre zainteresowane strony, ale z pewnością nie jest tak złe, jak obawiały się inne.

Uwzględniono w nim realia polityczne, a głównym skutkiem oceny funkcjonowania WPR dla stron zainteresowanych rozwojem obszarów wiejskich UE jest skupienie się na kwestiach zasadniczych, którymi należy raczej zająć się teraz, a nie w przyszłości, gdy będzie to jeszcze trudniejsze. Niekorzystne

skutki zmiany klimatu, spowodowane złą jakością wody zagrożenia dla zdrowia, niezgodna z zasadą zrównoważonego rozwoju zależność społeczeństwa od paliw kopalnych oraz utrata cennej różnorodności biologicznej – są to narastające problemy, które wpływają na coraz więcej osób, i coraz pilniej potrzebują rozwiązania.

Porozumienie w sprawie oceny funkcjonowania WPR z 2008 r. zapewnia dodatkowe opcje i możliwości w ramach największego budżetu Unii Europejskiej, które pomogą rozwojowi unijnych obszarów wiejskich pozytywnie wpłynąć na rozwiązanie tych kwestii dotyczących całej UE. Dodatkowe działania we wszystkich czterech osiach EFRROW również pomogą zwiększyć wsparcie na rzecz zrównoważonego rozwoju i wzrostu gospodarczego obszarów wiejskich UE.

Najważniejsze wyzwanie dotyczy obecnie państw członkowskich, które muszą zastosować te nowe zasoby w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich w jak najbardziej przewidujący i rozsądny sposób, aby z powodzeniem zaspokoić rosnące i pilne potrzeby ich ludności – teraz i w przyszłości.

Uzgodnione w listopadzie 2008 r. wyniki oceny funkcjonowania WPR obejmowały m.in. następujące kwestie:

- do 2013 r. stawki modulacji wzrosną w czterech etapach, osiągając łączny poziom modulacji w wysokości 10%
- nowe wyzwania, na które należy przeznaczyć zwiększone środki uzyskane z modulacji, to zmiana klimatu, energia odnawialna, gospodarka wodna oraz różnorodność biologiczna
- wsparcie otrzyma innowacyjność wiążąca się z tymi głównymi wyzwaniami, tam gdzie można wykazać jej związek z produkcją podstawową lub przemysłem spożywczym
- młodzi rolnicy będą kwalifikować się do wyższych limitów środków na inwestycje
- oddzielenie bezpośrednich płatności wspierających dochody rolników od produkcji w dalszym ciągu będzie ograniczało związek między tymi płatnościami a produkcją. Do 2013 r. większość płatności ulegnie pełnemu oddzieleniu
- publiczny skup interwencyjny będzie ograniczany, aby można było stosować go jako zabezpieczenie na wypadek prawdziwego kryzysu, a nie jako zwykłe narzędzie oddziaływania na rynek
- do 2013 r. kwoty produkcji mlecznej zostaną zwiększone, aby pomóc sektorowi w przygotowaniu się do zniesienia systemu kwot w 2015 r.
- dostępne będą środki towarzyszące dla sektora mleczarskiego, takie jak specjalne dotacje na inwestycje
- w ramach EFRROW utworzony zostanie specjalny środek wspierający rozwój, przeznaczony dla „gospodarstw rolnych w fazie restrukturyzacji”
- wszelkie niewykorzystane środki z I filaru można przenieść do II filaru według uznania państw członkowskich.

Kwestie dotyczące obszarów wiejskich

Rozszerzenie UE – nowa mapa obszarów wiejskich Europy

Rozszerzenie UE stworzyło wiele nowych możliwości i wyzwań dla europejskiej polityki rozwoju obszarów wiejskich, która obecnie obejmuje o wiele szersze terytorium i wspiera znacznie większą liczbę ludności niż kiedykolwiek wcześniej.

Rozszerzenie UE stanowi historyczne osiągnięcie, którego konsekwencje trwają do dziś. Przystąpienie 10 nowych państw członkowskich w 2004 r., a następnie Bułgarii i Rumunii w 2007 r. to ważne punkty w rozwoju UE.

Dołączenie tych 12 dodatkowych państw członkowskich poszerzyło rynek UE o ponad 106 mln nowych konsumentów i zwiększyło powierzchnię użytków rolnych o 44%, a liczba ludzi pracujących w rolnictwie w UE jest obecnie o ponad 9 mln większa niż w 2003 r.

Wdrożenie wspólnej polityki rozwoju obszarów wiejskich w tej nowej Unii wiąże się z licznymi wyzwaniami, ale jednocześnie oferuje może jeszcze więcej interesujących możliwości.

Zaspokajanie potrzeb obszarów wiejskich

Jedno z początkowych wyzwań dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki wiązało się z utworzeniem wspólnej struktury wsparcia, która byłaby zdolna zaspokoić określone potrzeby w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w nowych państwach członkowskich, ale która byłaby także odpowiednia dla starszych członków UE. Rozwiązaniem był elastyczny charakter Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Zapewnia on ramy strategiczne, w których państwa członkowskie mogą dokonać wyboru spośród wielu różnych środków na rzecz rozwoju – stosownie do swoich potrzeb krajowych i regionalnych.

Ponieważ nowe państwa członkowskie mają inną historię, ich obszary wiejskie mają zazwyczaj stosunkowo duże potrzeby w zakresie rozwoju, co uwzględniono poprzez wysoki poziom środków przydzielonych w EFRROW na ich programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW).

Środki te ukierunkowane są na rozwiązanie poważnych problemów dotyczących rozwoju, związanych z: brakiem podstawowej infrastruktury, potrzebą poczynienia znacznych inwestycji w celu spełnienia nowo wprowadzonych norm UE, brakiem obiektów użyteczności publicznej i usług na obszarach wiejskich oraz brakiem różnicowania w gospodarce wiejskiej. Inne wyzwania związane

są z istnieniem tradycyjnych technik i krajów rolnictwa ekstensywnego oraz wymogami UE odnośnie do zrównoważonego zarządzania bogatą różnorodnością biologiczną krajów. Wszystkie te kwestie dotyczące rozwoju obszarów wiejskich na ogół są bardziej zauważalne w nowych państwach członkowskich niż gdziekolwiek indziej w UE.

Środki PROW zapewniają pomoc w rozwiązaniu tych kwestii, a same PROW stanowią pierwszy w pełni zintegrowany zestaw działań w zakresie polityki rozwoju obszarów wiejskich, jaki istnieje w większości nowych państw członkowskich. Wprowadzenie tych innowacyjnych, strategicznych ram wsparcia obszarów wiejskich jest jedną z głównych korzyści niefinansowych, które polityka rozwoju obszarów wiejskich UE zapewnia w związku z członkostwem w UE.

Podczas opracowywania obecnej polityki rozwoju obszarów wiejskich UE szczególną uwagę zwrócono na zapewnienie w ramach EFRROW zakresu środków wystarczającego do sprostania wyżej wymienionym potrzebom rozwoju obszarów wiejskich w nowych państwach członkowskich. Udostępniono specjalne instrumenty PROW, w tym: środki przejściowe w postaci działań wspierających gospodarstwa produkujące częściowo na własne potrzeby i będące w fazie restrukturyzacji oraz tworzenie grup producentów. Rumunia i Bułgaria otrzymały także przepisy szczególne dotyczące świadczenia usług z zakresu doradztwa i upowszechniania wiedzy wśród rolników, a także zwiększoną pomoc na budowanie potencjału w ramach osi „Leader”.

Młodzi rolnicy

PROW pomagają ponadto w państwach członkowskich w zakresie innych ważnych potrzeb, takich jak wsparcie dla młodych rolników. Ten rodzaj pomocy rozwojowej dla obszarów wiejskich przedtem zasadniczo nie był w tych krajach dostępny. Przeznaczone dla młodych rolników nowe środki z PROW są istotną zachętą, pomocną w założeniu przedsiębiorstwa po raz pierwszy i w przezwyciężeniu pewnych barier finansowych związanych z przejściem gospodarstwa.

Takie wsparcie UE pomaga także w promowaniu rolnictwa oraz innych rodzajów działalności na obszarach wiejskich jako

atrakcyjnej ścieżki kariery dla młodych osób. Jest to coraz bardziej konieczne, ponieważ masowy odpływ młodych pokoleń od 2004 r. jest nadal bardzo realnym problemem dla długotrwałego funkcjonowania wielu społeczności wiejskich. Oś 3 PROW może również pomóc w pokonaniu tego problemu poprzez poprawę jakości życia i ułatwienie różnicowania gospodarczego.

Ponadto możliwości wynikające z osi 2 PROW opierają się na zarządzaniu zasobami naturalnymi, co pomoże w poprawie ogólnego zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Tworzenie możliwości zatrudnienia poprzez uznawanie wartości dóbr nierynkowych (i zapewnienie wsparcia dla ich dostarczania lub utrzymania) jest także stosunkowo innowacyjne dla większości nowych państw członkowskich. Możliwości te w dużej mierze wprowadzono dzięki dostępności środków związanych z przystąpieniem do UE.

Wyzwania i możliwości

Mimo wyzwań stojących przed obszarami wiejskimi w nowych państwach członkowskich perspektywy są dobre. Pełny zestaw środków PROW dostępnych we wszystkich czterech osiach EFRROW zapewnia potencjalnie dostęp do szerokiej gamy nowych możliwości rozwoju obszarów wiejskich. One z kolei powinny, dzięki efektowi domina, przynosić wiele korzyści dla ludności wiejskiej.

Elastyczność i zakres PROW zapewniają osobom odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki na obszarach wiejskich i specjalistom przydatny pakiet narzędzi do spójnego rozwiązywania problemów związanych z rozwojem i depryzacją.

Tak więc przystąpienie do UE nie tylko przyniosło dostęp do nowych korzyści finansowych, ale także zapewniło na poziomie politycznym dostęp do strategicznego dla obszarów wiejskich wsparcia o decydującym znaczeniu. Takie wsparcie równie dobrze może okazać się dla rozwoju obszarów wiejskich największą długoterminową korzyścią wynikającą z członkostwa w UE.

Produkcja rolna całkowicie lub częściowo na własne potrzeby – priorytet polityki rozwoju obszarów wiejskich UE

Prawie połowa wszystkich gospodarstw w obecnej UE prowadzi produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby lub na zbliżonym poziomie, a kolejna jedna czwarta – częściowo na własne potrzeby. Te ważne sektory gospodarki wiejskiej wymagają wyspecjalizowanego wsparcia, które pomoże im oprzeć się na własnych mocnych stronach i będzie napędzało zrównoważony rozwój na obszarach wiejskich UE.

© T. HUDSON

nnymi słowy, gospodarstwo prowadzące produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby to takie, które wytwarza żywność głównie po to, aby wykarmić rodzinę rolnika, przy czym nadwyżka na sprzedaż lub handel wymienny (jeśli istnieje) jest bardzo ograniczona. Gospodarstwo produkujące częściowo na własne potrzeby to takie, które produkuje nadwyżkę, przekraczającą własne potrzeby rodziny, wystarczającą, aby uzyskać regularny dochód ze sprzedaży.

Działania polityczne w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich UE są różne

dla każdej z tych dwóch kategorii. Z tego względu różnice między tymi kategoriami muszą być określone w sposób wymierny. Gospodarstwa prowadzące produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby określa się przy użyciu szerszych pojęć, zazwyczaj jako te poniżej jednej europejskiej jednostki wielkości (ESU). W niektórych krajach za równowartość 1 ESU przyjmuje się 1 ha powierzchni użytków rolnych. Definicja gospodarstw prowadzących produkcję rolną częściowo na własne potrzeby różni się w zależności od kraju i wynosi 1–8 ESU.

Ważny sektor

Dotyczące wszystkich 27 państw członkowskich UE dane Eurostatu wykazały, że w 2005 r. kraje te posiadały łącznie 14,4 mln gospodarstw. Spośród nich 6,7 mln pozostało na poziomie produkcji rolnej całkowicie na własne potrzeby (mniej niż 1 ESU). Kolejne 3,6 mln miało wielkość mniejszą niż 5 ha, co oznacza, że zgodnie z powyższą definicją większość z nich znalazła się w kategorii gospodarstw prowadzących produkcję rolną częściowo na własne potrzeby.

Pomiary wielkości gospodarstw UE

- **Wielkość gospodarstwa** – stosowana przez Eurostat wartość określająca wielkość gospodarstw rolnych. Pokazuje obszar użytków rolnych wykorzystywanych przez gospodarstwo, ale nie uwzględnia udziału w użytkowaniu terenów wspólnych.
- **UAA** (ang. *Utilised Agricultural Area*) – oznacza „powierzchnię użytków rolnych” definiowaną jako część gospodarstwa rolnego, która może być używana na potrzeby upraw produkcyjnych lub zwierząt gospodarskich.
- **ESU** (ang. *European Size Unit*) – oznacza „europejską jednostkę wielkości”. Jest ona stosowana jako jednostka miary gospodarczej wielkości gospodarstwa. ESU nie odnosi się do fizycznego obszaru zajmowanego przez gospodarstwo – opiera się na całkowitej ilości towarów, które produkuje każde gospodarstwo. Standardowa nadwyżka bezpośrednia (SGM) jest obliczana dla każdego towaru, a całkowita SGM gospodarstwa jest sumą SGM wszystkich towarów. SGM jest mierzona w euro; całkowita wartość SGM jest stosowana do wyrażenia wielkości gospodarczej gospodarstwa. 1 ESU = 1200 SGM (lub 1200 euro).

Te same dane Eurostatu pokazują, że gospodarstwa prowadzące produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby występują powszechnie we wszystkich krajach UE z wyjątkiem Danii i Niemiec. W krajach UE-15 jest ich łącznie 940 tys., co stanowi niespełna 17% wszystkich gospodarstw, ale w UE-12 jest ich ogółem 5,7 mln, czyli ponad 65%. Większość gospodarstw prowadzących produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby znajduje się we wschodnich państwach członkowskich, zwłaszcza w Rumunii, Polsce, na Węgrzech, w Bułgarii i na Litwie. Niemniej jednak ich liczba jest

również wysoka w południowych państwach członkowskich, takich jak: Grecja, Włochy, Hiszpania i Portugalia. Najwięcej gospodarstw prowadzących produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby znajduje się w Rumunii – jest ich tam 3 mln. Polska ma ich 1,4 mln, Węgry – 557 tys., Bułgaria – 416 tys., a Włochy – 348 tys.

Jeżeli chodzi o gospodarstwa prowadzące produkcję rolną częściowo na własne potrzeby, termin ten nie jest stosowany w statystykach UE. Dane dotyczące gospodarstw rolnych o powierzchni mniejszej niż 5 ha

sugerują jednak, że znaczna liczba gospodarstw tej wielkości znajduje się we Włoszech (923 tys.), w Rumunii (850 tys.), Grecji (480 tys.), Hiszpanii (457 tys.), Polsce (357 tys.), we Francji (108 tys.) i w Bułgarii (95 tys.). Wszystkie pozostałe państwa UE także posiadają pewną liczbę gospodarstw tej wielkości.

Tendencje w danych Eurostatu dotyczących gospodarstw rolnych o powierzchni mniejszej niż 5 ha wykazują, że w ostatnich latach w większości państw członkowskich z wyjątkiem Cypru, Malty, Polski i Słowenii ich liczba stale malała.

Ten spadek można częściowo wyjaśnić konsolidacją gospodarstw rolnych oraz przekształceniem niektórych gospodarstw w konkurencyjnych graczy na rynku. W UE jednak ogólna liczba gospodarstw rolnych, które prowadzą produkcję rolną całkowicie lub częściowo na własne potrzeby, jest nadal bardzo duża. Stanowią one bardzo silny argument za wsparciem rozwoju obszarów wiejskich, ponieważ:

- są domem dla ok. 10 mln rodzin, które tworzą dużą część społeczności wiejskich w wielu regionach,
- zapewniają one tym rodzinom wyłączenie lub główne źródło utrzymania,
- drobni producenci rolni gospodarują znaczną powierzchnią gruntów (np. 63% powierzchni użytków rolnych w Rumunii),
- wnoszą wkład w dostawy żywności oraz w gospodarkę lokalną i krajową. Część tego wkładu należy do gospodarki nieformalnej, ale nieformalne dostawy żywności mogą utrzymać nie tylko rodziny w gospodarstwach rolnych, ale także ich sąsiadów oraz dalszą rodzinę, w tym osoby, które przeprowadziły się do miast,
- charakterystyczny dla nich niewielki wpływ na środowisko pomaga w zachowaniu krajobrazów i różnorodnych biologicznie siedlisk o wysokiej wartości przyrodniczej.

Z tego względu osoby żyjące w gospodarstwach prowadzących produkcję rolną całkowicie lub częściowo na własne potrzeby należy postrzegać nie tylko jako rolników (lub przynajmniej producentów żywności) i rzeczywistych lub potencjalnych przedsiębiorców, ale również jako ważnych gospodarzy unijnych gruntów i obywateli wiejskich, których jakość życia jest bodźcem do rozwoju obszarów wiejskich.

Najważniejsze wyzwania

Najważniejszym wyzwaniem jest dalszy spadek liczby małych gospodarstw rolnych. Styl życia w małych gospodarstwach był tradycją przez wiele pokoleń, ale obecnie coraz więcej młodych członków rodzin rolniczych kieruje się w stronę miast lub nawet innych krajów w poszukiwaniu edukacji, pracy i dalszych perspektyw.

Starsze pokolenie pozostaje na miejscu – np. w Rumunii ponad 40% rolników ma 65 lat lub więcej. Odpływ ludności osłabia społeczność wiejską i może powodować błędne koło –

zmniejszenie liczby ludności prowadzi do utraty usług, co może jeszcze bardziej osłabić lokalną gospodarkę i społeczność wiejską. Ponadto utrata vitalności gospodarczej i społecznej może też powodować zaprzestanie działalności rolniczej, zagrażając utrzymaniu wysokiej jakości środowiska na niektórych obszarach.

Odwrocenie tej tendencji spadkowej będzie zależało od działań mających na celu: poprawę gospodarki gospodarstw rolnych, zwiększanie wartości produktów rolnych, promowanie zróżnicowanych źródeł dochodu, takich jak turystyka lub świadczenie innych usług, zajęcie się problemem niskiego poziomu wykształcenia, poprawę dostępu do nowoczesnych budynków i infrastruktury, np. dostaw wody lub energii elektrycznej, zapewnienie odpowiednich kredytów dla małych przedsiębiorstw oraz zminimalizowanie oddalenia od rynków. Wszystkie te działania wchodzą w zakres wsparcia polityki rozwoju obszarów wiejskich.

Rozwiązania w zakresie polityki

Wyżej wymienione wyzwania wymagają starannie zaplanowanych i skoordynowanych rozwiązań o charakterze społecznym, środowiskowym i gospodarczym. Rozwiązania w zakresie polityki muszą także być dostosowane do konkretnych okoliczności, ponieważ potrzeby rozwojowe rolników produkujących częściowo lub całkowicie na własne potrzeby mogą znacznie się różnić w całej UE.

Na przykład w niektórych państwach członkowskich na wsparcie w ramach PROW dla rolników produkujących częściowo lub całkowicie na własne potrzeby mają wpływ czynniki związane ze stylem życia, szczególnie gdy małe gospodarstwa rolne funkcjonują jako „gospodarstwa hobbystyczne”. Zjawisko to coraz częściej występuje w państwach członkowskich o stosunkowo wysokim PKB. W tych przypadkach na ogół nie są potrzebne żadne specjalne rozwiązania polityczne rekompensujące depryzację obszarów wiejskich, ponieważ decyzja o prowadzeniu działalności rolniczej w małym gospodarstwie jest często oparta na wyborze i odzwierciedla pragnienia zamożnego społeczeństwa.

Nawet w mniej zamożnych krajach wiele osób prowadzi w gospodarstwie produkcję rolną na

własne potrzeby z wyboru, a nie z konieczności. Inną sytuacją ma miejsce, gdy starsi lub niewykwalifikowani mieszkańcy obszarów wiejskich nie mają innego wyboru niż żyć na poziomie produkcji rolnej całkowicie lub częściowo na własne potrzeby, co może oznaczać nawet skrajne ubóstwo. Potrzeba odpowiednich rozwiązań w zakresie polityki rozwoju obszarów wiejskich jest wówczas znacznie poważniejsza.

Rozwiązanie tych problemów nie zawsze jest proste, a nieodłączne przeszkody mogą utrudnić rolnikom, którzy produkują całkowicie na własne potrzeby, wyrwanie się z pułapki ubóstwa obszarów wiejskich. Znajduje to odzwierciedlenie w realiach – rolnicy produkujący całkowicie na własne potrzeby są na ogół wykluczeni z większości instrumentów wsparcia w ramach PROW w osi 1 Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Ten rodzaj wsparcia EFRROW zwykle skierowany jest do gospodarstw rolnych, które produkują dobra przeznaczone raczej na rynek niż dla rodzin rolniczych.

W niektórych przypadkach PROW państw członkowskich wykorzystują zasoby osi 1 EFRROW na wsparcie bezpośrednie mające na celu zwiększenie poziomu produkcji gospodarstw prowadzących produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby. Celem jest pomaganie rolnikom produkującym całkowicie na własne potrzeby w rozwinięciu potencjału gospodarczego.

Z kolei gospodarstwa prowadzące produkcję rolną częściowo na własne potrzeby zazwyczaj kwalifikują się do korzystania z większej liczby rodzajów wsparcia EFRROW w ramach osi 1. To wsparcie może zapewnić im znaczną pomoc w wejściu na rynek w bardziej profesjonalny sposób. Na przykład w nowych państwach członkowskich dla gospodarstw w fazie restrukturyzacji, które prowadzą produkcję rolną częściowo na własne potrzeby, dostępny jest wyspecjalizowany środek w ramach osi 1.

Ten sektor produkcji rolnej częściowo na własne potrzeby może doświadczyć dość znacznych zmian. Już teraz dochodzi do powstania rozbieżności pomiędzy tymi, którzy inwestują w gospodarstwa, restrukturyzują i rozwijają je, czyniąc je opłacalnymi rynkowo, oraz tymi, którzy albo ograniczają się do gospodarstw prowadzących produkcję rolną całkowicie na własne potrzeby, albo całkowicie porzucają rolnictwo, gdy gospodarstwa mają szansę zostać skonsolidowane w większe jednostki.

Zintegrowane rozwiązania

Nie istnieje żadne „błyskawiczne rozwiązanie” w zakresie rozwoju, które mogłoby zaspokoić potrzeby europejskich rolników produkujących częściowo lub całkowicie na własne potrzeby. Niemniej jednak na obszarach o znacznej liczbie drobnych producentów rolnych osoby zarządzające PROW są świadome wagi stosowania zintegrowanego podejścia do rozwoju obszarów wiejskich.

W tym wypadku elastyczne stosowanie środków w ramach wszystkich czterech osi EFRROW może pomóc tradycyjnym społecznościom rolniczym w przetrwaniu. W ten sposób można wesprzeć niektóre gospodarstwa rolne, aby stały się konkurencyjne, natomiast innym można umożliwić stworzenie alternatywnych źródeł dochodów, a także

ogólnie pomóc społecznościom w poprawie ich jakości życia.

Poniższe studia przypadku stanowią przydatne przykłady, jak różne rodzaje zintegrowanych rozwiązań politycznych mogą z powodzeniem wesprzeć działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w przypadku gospodarstw prowadzących produkcję rolną przeznaczoną całkowicie lub częściowo na własne potrzeby.

Zintegrowany lokalny rozwój społeczności drobnych producentów rolnych w Rumunii

Târnava Mare to społeczność drobnych producentów rolnych. Gmina położona na wyżynach wschodniej Transylwanii liczy około 23 tys. mieszkańców. Przyszły zrównoważony rozwój tej społeczności oraz środowisko o wysokiej wartości przyrodniczej, które ci rolnicy stworzyli, są obecnie zagrożone, ponieważ młodsze pokolenia nadal opuszczają wieś, szukając lepszego życia gdzie indziej.

W 2005 r. lokalne społeczności rozpoczęły realizację regionalnego programu rozwoju obszarów wiejskich, którego cele społeczne, gospodarcze i środowiskowe dotyczyły rewitalizacji tego obszaru i ochrony bazy zasobów naturalnych. Opisywana inicjatywa ADEPT realizowana jest przez nienastawioną na zys organizację charytatywną promującą rozwój rolnictwa i ochronę środowiska. W ramach tej inicjatywy opracowano realizowany przez społeczność plan działania na rzecz obszarów wiejskich, który obejmuje zbieranie środków od międzynarodowych organizacji charytatywnych i sponsorów z rumuńskiego sektora prywatnego.

Za pomocą tych środków rozpoczęto realizację zintegrowanego programu działań na rzecz rozwoju lokalnego, który pomógł dotychczas poprawić jakość życia, zwiększyć konkurencyjność gospodarstw i utworzyć pozarolnicze źródła dochodu, jednocześnie chroniąc różnorodność biologiczną i uznając jej wartość. Cele te osiągnięto poprzez następujące rodzaje projektów, które są odpowiednie także dla innych obszarów drobnej działalności rolniczej w UE:

- porozumienia rolno-środowiskowe z ponad 200 drobnymi producentami rolnymi, skupiające się na zrównoważonym gospodarowaniu użytkami zielonymi o wysokiej wartości przyrodniczej. Doprowadziło to do wysokiego wskaźnika wykorzystania

© J. POWELL

publicznych środków rolno-środowiskowych – korzysta z nich 80% rolników na tym obszarze;

- utworzenie lokalnej grupy działania (LGD) z wykorzystaniem modelu „Leader”, która jest kandydatem do otrzymania środków osi 4, dostępnych w przyszłości na tym obszarze;
- wsparcie drobnego przetwórstwa żywności i innych produktów rolnych, w tym suszarni owoców i warzyw zasilanych energią słoneczną;
- organizowanie w Bukareszcie regularnych, cotygodniowych targów rolnych dla tradycyjnych produktów lokalnych z Târnava Mare;
- szkolenia dla lokalnej ludności na temat higieny żywności i agroturystyki;
- utworzenie lokalnego centrum informacji turystycznej;
- wydanie przewodników i map lokalnych pieszych szlaków dla turystów;
- wydawanie lokalnej gazety cenionej przez ludność lokalną;
- wydanie i rozprowadzenie wśród drobnych rolników i producentów w całej Rumunii broszury na temat higieny i innych warunków, które muszą spełnić w związku z przystąpieniem Rumunii do UE, oraz dostępnego im wsparcia.

Organizacja ADEPT ściśle współpracuje z ministrem rolnictwa i ma nadzieję, że jej dalsze zintegrowane działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich otrzymają pomoc z nowych zasobów EFRROW.

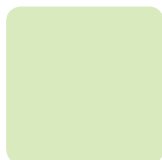
Wspólne podejście do produkcji sera na Słowenii

Północno-zachodnie słoweńskie Alpy Julijskie mają długą tradycję drobnej produkcji rolnej opartej na hodowli żywego inwentarza i „przepędzaniu” go. Obejmuje to letni wypas bydła na górskich pastwiskach, kiedy to produkty mleczne są przetwarzane na twarde ser Tolmin.

Zamknięcie komunistycznych kolektywnych gospodarstw rolnych po uzyskaniu niepodległości w 1991 r. spowodowało, że niektórzy nowi właściciele pastwisk porzucili stare praktyki, ale niewielka

liczba producentów nadal wytwarza sery na wzgórzach. Sześciu z nich wspólnie ogrodziło 50 ha pastwisk położonych na wzgórzach powyżej wsi Kin, gdzie trzymają stado mlecznych krów i cielęta.

Ich wspólne działania pomogły w zebraniu środków wystarczających do zbudowania nowej hali udojowej zaprojektowanej z zastosowaniem tradycyjnych, uwzględniających krajobraz metod, a także nowej serowni. Organy krajowe wzięły pod uwagę sytuację drobnych producentów rolnych i dostosowały przepisy sanitarne, aby zapewnić normy bezpieczeństwa przy zastosowaniu podejścia innego niż to, które jest bardziej odpowiednie dla większych zakładów spożywczych.

Dodatkowe zatrudnienie dla drobnych producentów rolnych w Irlandii

Znaczna część drobnych producentów rolnych w Irlandii uzyskuje dochody tak niskie, że kwalifikuje się do wsparcia w ramach państwowego ubezpieczenia społecznego. Rolnicy ci na ogół mają wolny czas na wykonywanie innej pracy. Te dwa pomysły połączono w innowacyjnym programie rządu irlandzkiego dotyczącym zatrudnienia na obszarach wiejskich.

„Program społeczny na rzecz obszarów wiejskich” zapewnia wsparcie dla dochodów dużej liczby irlandzkich drobnych producentów rolnych w zamian za wykonywanie przez nich pracy, która przynosi korzyści społecznościom wiejskim. Program jest nadzorowany przez ministerstwo i zarządzany przez lokalne grupy działania w ramach „Leader”, które współdziałają w partnerstwie z władzami samorządowymi z sektora publicznego oraz innymi organami lokalnymi, aby określić, jakie prace mają być wykonywane przez rolników.

Utworzone miejsca pracy obejmują prace społeczne i środowiskowe, takie jak:

- opieka nad osobami starszymi;
- opieka społeczna nad dziećmi w grupach, prowadzona przed zajęciami szkolnymi i po nich;
- prace dla osób starszych oraz zagrożonych ubóstwem mające na celu oszczędzanie energii;
- projekty poprawy stanu wsi i krajobrazu;

© IRD DUHALLOW

- utrzymanie i ulepszanie szlaków pieszych w okolicy używanych przez turystów;
- utrzymanie obiektów użyteczności publicznej i sportowych oraz opieka nad nimi;
- projekty powiązane z nienastawionymi na zysk ośrodkami kultury i dziedzictwa.

Program zapewnia uczestnikom pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy wynoszącym ok. 19,5 godziny tygodniowo przez rok. Godziny pracy są dostosowane do zajęć w gospodarstwach rolnych, a każdy 12-miesięczny okres można wydłużyć, jeżeli uczestnicy chcą kontynuować udział w programie. Stawki płac są ustalone zgodnie z normą krajową, przy czym dla osób mających na utrzymaniu rodzinę dostępne są dodatki. Jeżeli rolnik jest niezdolny do pracy, żona lub mąż mogą ubiegać się o pracę w ramach programu.

Ten ogólnokrajowy program przynosi liczne korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Stanowi doskonały przykład tego, jak LGD i inne grupy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich mogą lepiej realizować państwowe programy na szerszą skalę niż programy, które są współfinansowane za pośrednictwem EFRROW. Od 2004 r. program potwierdził swoje korzystne działanie w praktyce i stanowi dobry wzór dla innych społeczności wiejskich UE, w których niedostateczne zatrudnienie stanowi rosnący problem wśród drobnych producentów rolnych oraz rolników produkujących całkowicie lub częściowo na własne potrzeby.

Utworzono dodatkowe miejsca pracy, rolnicy zatrudnili do dojenia krów i produkcji sera wykwalifikowanego pracownika, któremu w niepełnym wymiarze czasu pracy pomaga rodzina. Dalsze wyniki w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, które osiągnęła grupa producentów sera Tolmin, obejmują skuteczne podejście marketingowe, które przyjęto przy wsparciu LGD Severna Primorska.

Tworzenie marki jest obecnie ważną częścią strategii biznesowej drobnych producentów rolnych, a ich sery są promowane zarówno wśród krajowych, jak i międzynarodowych nabywców jako wysokiej jakości produkty przyjazne dla środowiska, tradycyjne, lokalne, bezpieczne i naturalne.

Przedstawione zintegrowane podejście na Słowenii pokazuje, w jaki sposób społeczne i gospodarcze potrzeby drobnych producentów rolnych zrównoważono względami ochrony środowiska, aby uzyskać korzystne pod każdym względem wyniki dla lokalnej społeczności.

© M. DOWER

© M. DOWER

Wykorzystanie zasobów wiejskich w Turcji

Przystąpienie Turcji do UE znacząco zwiększyłyby w Unii liczbę drobnych producentów rolnych i rolników nastawionych na produkcję rolną na własne potrzeby. Tendencje w tureckich regionach wiejskich odzwierciedlają tendencje występujące w innych krajach przystępujących do UE – funkcjonowaniu wsi i ich zrównoważonemu rozwojowi zagraża tam wyludnienie.

Przykładem niech będzie wieś Bogatepe, znajdująca się na wysokości 2200 m na płaskowyżu w prowincji Kars w północno-wschodniej Turcji. Głównymi produktami są tu mleko, ser, hoduje się także cielęta, które następnie są tuczone w sąsiedniej wiosce, położonej niżej na zboczu góry. Hodowane są również gęsi – zazwyczaj zajmują się tym kobiety.

Latem, gdy krowy są wypasane na wzgórzach, ta społeczność Kurdów i ludności kaukaskiej liczy około 1000 osób, ale zimą, gdy krowy trzymane są w zamknięciu i wielu mieszkańców wsi migruje do miast – tylko 500 osób.

W ciągu ostatnich kilku lat społeczność Bogatepe współpracowała z SÜRKAL, turecką organizacją o charakterze niezarobkowym, i z Uniwersytetem Kapkas w Kars nad poprawą infrastruktury wsi oraz zróżnicowaniem gospodarki, wykorzystując fundusze przekazane przez firmę budującą rurociąg Baku–Tbilisi, który przechodzi przez ten region.

To wsparcie pomogło mieszkańcom wsi maksymalnie wykorzystać bazę zasobów własnych i doprowadziło do zebrania nowych, zintegrowanych projektów rozwoju obszarów wiejskich, które pomagają zapewnić przyszłość gospodarstwom rolnym o niewielkiej produkcji.

Do nowych projektów zalicza się: przekształcenie stodoły w zakład serowarski, który spełnia unijne normy; nową suszarnię ziarna, którą założyli trzech pochodzących z tej wsi studentów inżynierii w Stambule w ramach wolontariatu; założone przez kobiety z tej wsi nowe przedsiębiorstwo prowadzące działalność w zakresie uprawy, suszenia i sprzedaży ziół leczniczych i spożywczych oraz nowy budynek użyteczności publicznej na potrzeby rozwijania lokalnej tożsamości oraz usług.

Badania nad obszarami wiejskimi

Badania naukowe nad obszarami wiejskimi – niezbędny element w polityce rozwoju obszarów wiejskich UE

Zadaniem polityki rozwoju obszarów wiejskich UE jest wspieranie celów strategii Rady Europejskiej i pomoc w sprawieniu, by Unia Europejska stała się najbardziej konkurencyjną, zrównoważoną i opartą na wiedzy gospodarką na świecie. Badacze obszarów wiejskich z całej Europy już teraz robią znaczne postępy w osiągnięciu tych celów.

Polityka rozwoju obszarów wiejskich UE stara się stymulować i wspierać zadowalający postęp na drodze do zrównoważonego rozwoju i dobrobytu ludności wiejskiej. Tych ambitnych celów nie można osiągnąć w odosobnieniu. Wymagają one dokładnej, aktualnej wiedzy o najważniejszych czynnikach, takich jak: dynamika obszarów wiejskich, wpływ polityki na konkurencyjność i dobrobyt na obszarach wiejskich, optymalne rozwiązania instytucjonalne do realizacji polityki, systemy zrównoważonego użytkowania gruntów i wiele innych ważnych aspektów życia na obszarach wiejskich UE.

Taka wiedza musi być w swoich podstawach zarówno interdyscyplinarna, jak i ponadnarodowa, a Komisja Europejska odgrywa główną rolę w sponsorowaniu badań, które dotyczą obszarów wiejskich i spełniają te wymagania.

Rozwijanie podstaw wiedzy o obszarach wiejskich

Ważny postęp w wielu sferach życia na obszarach wiejskich jest wynikiem badań naukowych nad tymi obszarami. Przykładem może być skok jakościowy w nauce i inżynierii rolniczej, a także określenie zagadnień kluczowych dla ochrony środowiska oraz poszukiwanie rozwiązań dla szeregu problemów socjologicznych dotyczących obszarów wiejskich.

Badania w dziedzinie polityki obszarów wiejskich UE odniosły znaczące pozytywne skutki dla tych obszarów. Dyrekcja Generalna ds. Badań Naukowych Komisji Europejskiej przeprowadziła oceny oddziaływania, aby zidentyfikować, które wyniki badań przyniosły znaczące korzyści w zakresie polityki. Wśród projektów skupiających się szczególnie na rozwoju obszarów wiejskich jeden z najlepszych wyników pod względem oddziaływania osiągnął projekt „Dynamika obszarów wiejskich” (ang. Dynamics of Rural Areas – DORA), w którym określono szereg podstawowych czynników decydujących o powodzeniu obszarów wiejskich.

Wyniki badań uzyskane w projekcie DORA doprowadziły do opracowania zestawu założeń, które znacząco wpłynęły na kształt obecnej polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. Pracujący nad tym projektem, badacze z Niemiec, Grecji, ze Szwecji i Zjednoczonego

Królestwa, zidentyfikowali czynniki, które odzwierciedlają wiele elementów podejścia strategicznego przyjętego przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Istotne wnioski z projektu DORA to: potrzeba większej elastyczności na poziomie narodowym i regionalnym, przyrost wydajności dzięki oddzieleniu działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich od głównego nurtu polityki rolnej oraz dodatkowe korzyści dla obszarów wiejskich wynikające z rozszerzenia zakresu działań programowych poza wzrost i rozwój gospodarczy.

25 lat wspierania obszarów wiejskich

Tego typu rezultaty pokazują znaczenie badań obszarów wiejskich. Od 1984 r. Unia finansuje podobne badania naukowe i technologiczne. Wiele z tych badań zrealizowano poprzez kolejne wieloletnie programy ramowe (PR). Przez 25 lat wsparcie finansowe stale wzrastało, a każdy PR przynosił korzyści w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w wielu dziedzinach.

W latach 1994–1998, tj. w okresie wdrażania 4PR, rozpoczęto realizację programu szczegółowego „Rolnictwo i rybołówstwo” (FAIR). FAIR obejmował podobszar rozwoju obszarów wiejskich, w ramach którego sfinansowano 14 pożytecznych projektów. W 5PR kwestie związane z rozwojem obszarów wiejskich zawarto w piątym działaniu podstawowym „Jakość życia”, w którym całkowita liczba projektów rozwoju obszarów wiejskich wzrosła do 73.

W 6PR wsparcie dla badań naukowych związanych z rozwojem obszarów wiejskich było dostępne w wielu obszarach – dofinansowanie otrzymało 48 projektów, głównie w obszarach tematycznych „Zrównoważony rozwój” i „Rozwój polityk”. W latach 1994–2006 na projekty, które pomagały wzmocnić podstawy naukowe działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich UE, wydano w sumie ponad 180 mln euro.

7PR – badania nad obszarami wiejskimi

Obecne zaangażowanie UE w rozwój europejskiej przestrzeni badawczej przełożyło

się na zwiększone przydziały środków budżetowych na aktualne badania naukowe. Wsparcie 7PR dla badań naukowych w latach 2007–2013 przekracza obecnie 53 mld euro.

Badania nad rozwojem obszarów wiejskich mogą być finansowane w dwóch priorytetowych dziedzinach w ramach budżetu 7PR. Te dziedziny to: „Żywność, rolnictwo i rybołówstwo, biotechnologia” i „Nauki społeczno-ekonomiczne i humanistyczne”. Obu dziedzinom przyznano budżety w wysokości ok. 2,6 mld euro. Większość budżetu na badania naukowe nadal jest dostępna i chociaż przyjęto już niektóre wnioski, ogromne środki przeznaczone na badania obszarów wiejskich wciąż są do dyspozycji naukowców z dziedziny nauk ekonomicznych, społecznych i ochrony środowiska z całej UE i można je wykorzystać dla dobra obszarów wiejskich.

Mimo że 7PR jest jeszcze w stadium początkowym, już wspiera badania naukowe nad ważnymi problemami rozwoju obszarów wiejskich. W ramach obszaru priorytetowego „Nauki społeczno-ekonomiczne i humanistyczne” w 2008 r. rozpoczęto dwa projekty badające przyszłość obszarów wiejskich. Celem tych projektów jest poprawa zrozumienia sposobu, w jaki polityka rolna wpływa na zmiany w obszarach wiejskich (zob. więcej informacji na stronie: <http://www.cap-ire.eu>). Wyniki badań zostaną wykorzystane, by poprawić ukierunkowanie programów rozwoju obszarów wiejskich w stronę dóbr i usług spełniających wiele funkcji (zob. więcej informacji na stronie: <http://www.rufus-eu.de>). W ramach trzeciej inicjatywy 7PR związanej z badaniem obszarów wiejskich rozpoczną się wkrótce prace nad metodami pomocy obszarom wiejskim UE w radzeniu sobie z procesem globalizacji.

Badania obszarów wiejskich w praktyce

Ze względu na zmiany w zapotrzebowaniu społecznym i w charakterze obszarów wiejskich unijna polityka rozwoju tych obszarów nieustannie staje wobec różnych wyzwań. Badania nad obszarami wiejskimi mają decydujące znaczenie dla wspierania przemysłowych decyzji dotyczących polityki. Dowodzą tego studia przypadku z ostatnich projektów badań obszarów wiejskich, które przedstawiono na kolejnych stronach.

Badania nad zmianą klimatu – redukcja emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa

Zmiana klimatu to jedno z głównych wyzwań, jakie stoją przed Unią Europejską. Potwierdzono to podczas ostatniej oceny funkcjonowania wspólnej polityki rolnej (WPR). Rolnictwo jest głównym źródłem emisji dwóch najważniejszych gazów cieplarnianych – podtlenku azotu i metanu – i w ten sposób znacznie przyczynia się do zmiany klimatu. Ograniczenie poziomów emisji tych gazów cieplarnianych przez rolnictwo uznano za cel polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. W projekcie badawczym w ramach 6PR analizowano praktyki rolnicze, które mogą ograniczyć emisję gazów cieplarnianych.

Ten obecnie zakończony projekt PICCMAT (ang. Policy Incentives for Climate Change Mitigation Agricultural Techniques – wynikające z prowadzonej polityki zachęty do stosowania technik rolnych łagodzących zmianę klimatu) skupiał się na osiągnięciu trzech głównych celów:

- dostarczeniu naukowych danych, których można byłoby użyć w kształtowaniu polityki związanej z praktykami rolnymi i łagodzeniem zmiany klimatu;
- wzmocnieniu związków pomiędzy osobami odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków polityki i naukowcami w dziedzinie zmiany klimatu i rolnictwa;

- zwiększeniu wiedzy europejskich rolników na temat wpływu rolnictwa na zmianę klimatu.

Projekt PICCMAT zarządzany był przez międzynarodowe konsorcjum organizacji naukowych i doradczych z Belgii, Szkocji, Danii, Niemiec, Włoch, Hiszpanii, Polski, Bułgarii i Niemiec.

Realizowany przez dwa lata program prac obejmował dogłębny przegląd obecnej wiedzy o praktykach rolniczych związanych z łagodzeniem zmiany klimatu. Badano wykonalność i skuteczność różnych metod w związku z możliwymi zmianami technik gospodarowania gruntami.

Następnie przetestowano dobrze zapowiadające się metody łagodzenia zmiany klimatu podczas konsultacji terenowych na obszarach, których dotyczyły studia przypadku, w różnych europejskich regionach rolniczych. Dane pochodzące z badania studiów przypadków zastosowano do zbadania przeszkód i kwestii wiążących się z możliwym włączeniem tych praktyk rolniczych do głównego nurtu programowania. Wynikiem była analiza stosowanych na poziomie gospodarstw rolnych praktyk łagodzących zmianę klimatu i określenie w liczbach ich potencjału w całej Europie.

Wyniki badań

Wyniki badań terenowych szeroko rozpo- wszechniono i omówiono podczas konsultacji z rolnikami, organizacjami zajmującymi się ochroną środowiska oraz osobami odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków polityki na szczeblu europejskim i krajowym. Konsultacje te pomogły partnerom projektu opracować zestaw „praktyk PICCMAT” oraz pakiet zaleceń politycznych dotyczących PICCMAT.

Zestaw „praktyk PICCMAT” obejmuje wiele różnych rodzajów działalności rolniczej dla różnych regionów UE. Został starannie zaprojektowany, aby uwzględnić potrzebę dostosowania środków polityki rolnej, które przeciwdziałają zmianie klimatu, do warunków regionalnych. Zdefiniowano w nim różne metody rolnicze i przedstawiono informacje dotyczące zarządzania na temat ich zdolności do łagodzenia skutków, kosztu i wykonalności, dodatkowych korzyści i kompromisów.

Działania rozpatrywane w ramach praktyk PICCMAT obejmują: uprawę międzyplonów, zmniejszenie obszarów upraw, zagospodarowanie resztek pożniwnych, ekstensyfikację, płodozmian, optymalizację składowania nawozu, wysiewanie trawy w sadach

i winnicach, systemy rolno-leśne, optymalizację intensywności wypasania oraz odtworzenie gleb pochodzenia organicznego.

Oprócz wytycznych dotyczących działań technicznych łagodzących skutki zmiany klimatu w ramach projektu badawczego opracowano także zalecenia polityczne. W zaleceniach tych zaproponowano dokonanie oceny istniejących instrumentów WPR, aby sprawdzić, czy wspierają one łagodzenie zmiany klimatu czy je utrudniają. Inne pomysły dotyczą poprawy wdrażania aktualnych działań politycznych na rzecz ochrony środowiska (w szczególności unijnej dyrektywy siedliskowej i dyrektywy w sprawie azotanów). Potrzeba poszerzania wiedzy na temat łagodzenia zmiany klimatu, i rozwijania zdolności w tym zakresie jest zauważalna. Można osiągnąć te cele poprzez testowanie pod tym kątem technik rolnych i różnego podejścia. Dalsze sugestie dotyczyły stosowania odpowiedniego oznakowania w celu kształtowania nawyków konsumpcyjnych.

Te i inne zalecenia omówiono na sympozjum PICCMAT w Brukseli. Delegaci zgodzili się wówczas, że istniejąca wiedza wystarcza już do podjęcia działań w kierunku szerszego wdrażania w praktyce środków łagodzących. Uznano, że należy zacząć od wdrażania

środków typu *no regret* (tj. przynoszących korzyści bez względu na okoliczności), które nie powodują dodatkowych kosztów, a przynoszą wielorakie korzyści.

Stwierdzono, że należy pobudzić działania rolników poprzez lepsze informowanie i współpracę. Zauważono, że poważne zmiany w systemach rolnych, np. w Europie Wschodniej, dają możliwość wprowadzenia innowacyjnych i przyjaznych dla klimatu technik na wczesnym etapie.

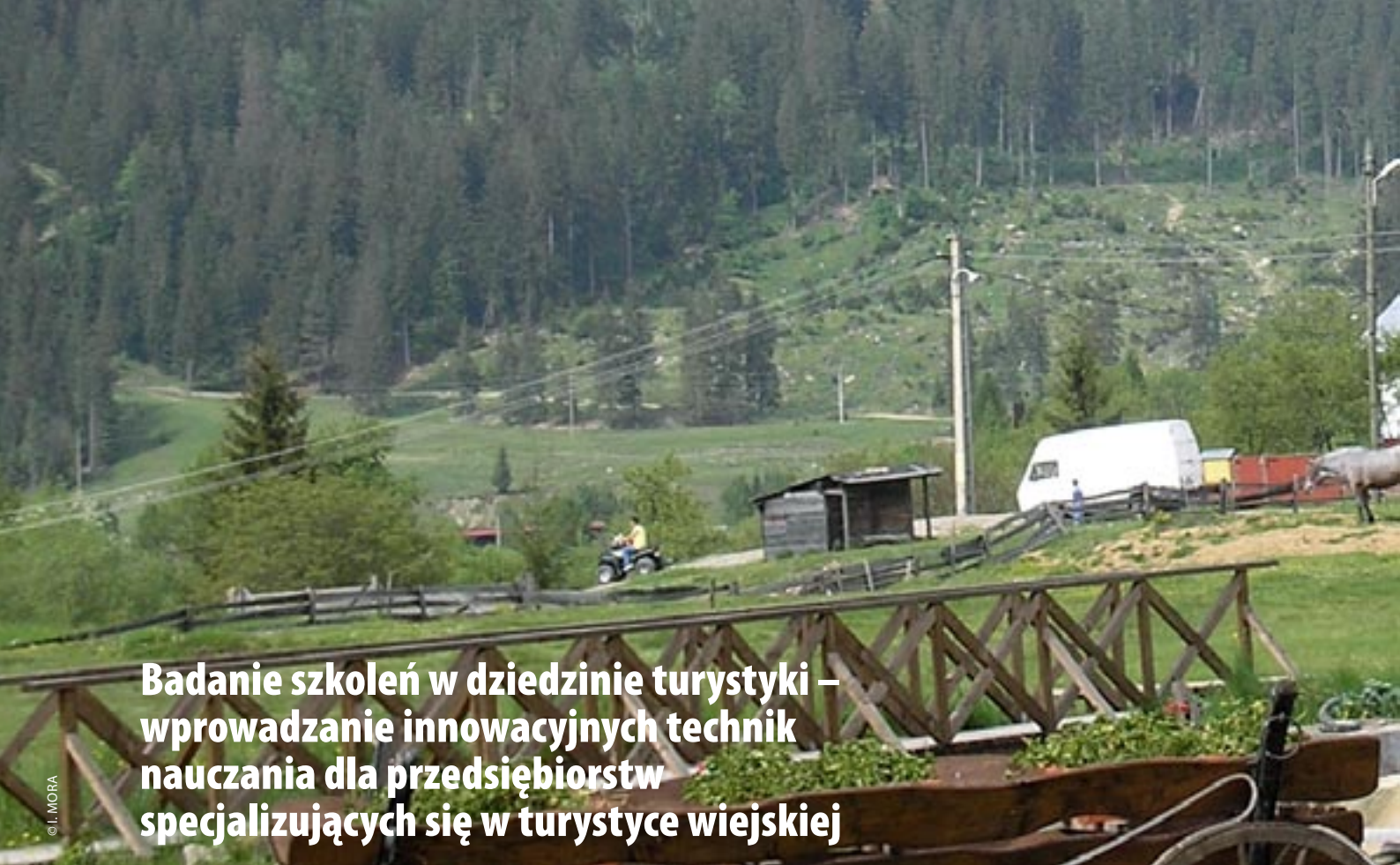
Uznano, że produkcja mięsa ma duży wpływ na klimat i podkreślono znaczenie wzorca konsumpcji. Zwrócono również uwagę na konieczność zreformowania międzynarodowych systemów rozliczania emisji gazów cieplarnianych w rolnictwie, tak by lepiej odzwierciedlały działania łagodzące.

Komplet zaleceń PICCMAT można pobrać ze strony:

http://www.climatechangeintelligence.baastel.be/piccmat/files/PICCMAT_policy_recommendations_final_071008.pdf

© T. HUDSON

Badanie szkoleń w dziedzinie turystyki – wprowadzanie innowacyjnych technik nauczania dla przedsiębiorstw specjalizujących się w turystyce wiejskiej

W wielu obszarach wiejskich w całej UE turystyka jest głównym źródłem dochodu. Ilość i jakość produktów turystycznych oferowanych gościom na obszarach wiejskich wciąż rośnie, co przynosi wiele skutków dla konkurencji w tym sektorze. Rozwijanie umiejętności stanowi element niezbędny do zapewnienia dostawcom usług turystycznych możliwości sprośnięcia ważnym wyzwaniom związanym ze wzrostem gospodarczym, zatrudnieniem i zrównoważonym rozwojem w przyszłości.

Zrozumienie wymagań przedsiębiorstw turystycznych co do umiejętności i szkolenia jest zatem ważnym wymogiem w odniesieniu do polityki wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. W ramach ponadnarodowego projektu UE podjęto w tej dziedzinie badania, aby pomóc w określeniu metodologii uzupełniania braków w umiejętnościach w branży turystycznej na obszarach wiejskich.

Projekt „Forestur”, który finansowano w ramach programu Komisji Europejskiej „Leonardo da Vinci”, trwał dwa lata i został zakończony w październiku 2008 r. Realizowało go partnerstwo dziewięciu instytucji wspierających przedsiębiorstwa wiejskie na Węgrzech, we Włoszech, w Rumunii i Hiszpanii.

Głównym celem partnerstwa w programie „Forestur” było pilotażowe wprowadzenie

nowego podejścia do szkolenia umiejętności turystycznych na różnych obszarach wiejskich. Wyniki badań pilotażowych zostaną wykorzystane do określenia czynników decydujących o sukcesie działań oraz uniwersalnego podejścia, które będzie można zastosować w różnych warunkach rozwoju obszarów wiejskich.

Analiza potrzeb

W projekcie pilotażowym udział wzięło wiele różnych osób zawodowo zajmujących się turystyką wiejską. Zakłada się, że wyniki będzie można dostosować do potrzeb pracowników przedsiębiorstw turystycznych, stowarzyszeń turystycznych i agencji rozwoju obszarów wiejskich.

Na początkowym etapie projektu przeprowadzono dogłębną analizę potrzeb szkoleniowych, aby ustalić konkretne wymagania w każdym kraju uczestniczącym w tym projekcie. Wynikiem analizy były informacje na temat 102 osób zawodowo zajmujących się turystyką wiejską (28 na Węgrzech, 22 we Włoszech, 26 w Rumunii i 26 w Hiszpanii).

W ramach analizy badano nie tylko zapotrzebowanie na umiejętności techniczne, ale również czynniki wpływające na zdolność uczestników szkoleń do udziału w programach uczenia się przez całe życie. Wyniki badań potwierdziły fakt, że wiele małych

przedsiębiorstw turystycznych nie odczuwa potrzeby szkolenia. Niektóre przedsiębiorstwa wiejskie nie zdawały sobie sprawy z korzyści komercyjnych wynikających z podnoszenia umiejętności, a pracownicy uznali, że trudno jest znaleźć czas na godzenie pracy ze szkoleniem.

Za potencjalny problem uznano zatem obecność na zajęciach. Zespół ds. Projektu musiał ustalić podejście pozwalające uniknąć potencjalnej izolacji lub braku wsparcia, które mogłyby powodować wycofywanie się uczestników z programów rozwijania umiejętności.

Zaproponowano rozwiązanie mieszane, łączące zajęcia bezpośrednie z internetowym wsparciem uczenia się na odległość. Wprowadzono także innowacyjne metody szkoleniowe mające na celu podtrzymanie motywacji uczestników szkoleń i ułatwienie skutecznego rozwijania nowych umiejętności.

Tematy szkoleń określono na podstawie analizy potrzeb. Dotyczyły przede wszystkim zwiększenia wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w przedsiębiorstwach zajmujących się turystyką wiejską. Szczególną uwagę poświęcono budowaniu potencjału TIK w przedsiębiorstwach agroturystycznych, co obejmowało

stosowanie TIK w działaniach związanych z rezerwacją, promocją, marketingiem, projektowaniem usług i rekreacją. Wszystkie te elementy uznaje się za pomocne w zwiększaniu liczby gości i wydłużeniu ich pobytu.

Techniki uczenia się

Główna metodyka uczenia się opierała się na nowej technice dla sektora turystyki wiejskiej. Przystosowano w niej model szkolenia zawodowego „Fenicia”, który pierwotnie opracowano w ramach innego projektu „Leonardo da Vinci” wspierającego małe przedsiębiorstwa sprzedaży detalicznej.

Badania dotyczące projektu „Forestur” miały na celu przeanalizowanie przydatności techniki „Fenicia” dla sektora turystyki wiejskiej. Metodologię tę wybrano ze względu na oferowane przez nią możliwości ułatwienia dostępu do szkolenia zawodowego osobom mającym trudności z udziałem w kursach tradycyjnych. Stosowane jest w niej motywacyjne podejście oparte na uczestnictwie, które można scharakteryzować za pomocą metafory konwersacji. Szkolenie jest prowadzone w formie pogadarek, które odbywają się przez pewną liczbę tygodni lub miesięcy. Rolą nauczyciela jest ułatwianie przebiegu tej rozmowy, kierowanie nią i jej stymulowanie przy pomocy działań, które mają pomóc uczestnikom szkolenia w nauce poprzez

© I. MORA

zapewnienie im możliwości wspólnego zgłębiania pewnych pojęć.

Pilotażowe wprowadzenie tego podejścia miało na celu zaangażowanie uczestników szkolenia w proces kształcenia – jako że prowadzona „konwersacja” zmusza uczestnika do wyartykułowania, czego się uczy, a więc wyraźnie organizuje wiedzę. Oprócz oczywistych korzyści dla samego procesu kształcenia, który staje się bardziej aktywny, działania te wspomagają również udział nauczycieli, ulepszając proces kształcenia.

Rezultaty

Wyniki prac pilotażowych potwierdziły odpowiedniość i skuteczność metodyki szkolenia w projekcie „Forestur” przeznaczonej dla osób zawodowo zajmujących się turystyką na obszarach oddalonych. Badania stosowane oraz kursy

szkoleniowe dostosowane do potrzeb okazały się skuteczne w pogłębianiu wiedzy oraz rozwijaniu umiejętności i kompetencji w przedsiębiorstwach zajmujących się turystyką wiejską.

Podejście to oferuje podmiotom sektora turystyki wiejskiej dostęp do kształcenia ustawicznego i informacji. Techniki testowane w trakcie projektu „Forestur” stanowią także cenny przykład do naśladowania dla lokalnych i regionalnych organów zajmujących się promowaniem koncepcji uczenia się przez całe życie wśród przedsiębiorstw związanych z turystyką wiejską.

Dalsze informacje na temat tego projektu dostępne są na stronie:

<http://www.forestur.net>

Badania dotyczące bioenergii – identyfikacja wariantów polityki w zakresie zwiększenia potencjału bioenergii jako narzędzia rozwoju obszarów wiejskich

Bioenergia daje wiele interesujących możliwości zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Najnowszy projekt badawczy 6PR był poświęcony badaniu wpływu polityki UE w dziedzinie bioenergii na obszary wiejskie i politykę rolną.

Ten projekt badawczy (nazwany AGRINERGY) realizowano w okresie od maja 2007 r. do października 2008 r. Zarządzało nim partnerstwo specjalistycznych instytutów badawczych z Niemiec, Belgii, Niderlandów, Polski i Francji.

Prowadzący badania partnerzy mieli świadomość, że Unia wyznaczyła ambitny cel – zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w zużyciu wewnętrznym brutto. Wymaga się, aby do 2020 r. 20% końcowego zużycia energii brutto w UE pochodziło z energii odnawialnej. Szczególnie w przypadku sektora transportu dla każdego państwa członkowskiego ustalono cel dotyczący wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych na poziomie 10% do 2020 r.

Uważa się, że paliwa oparte na biomase mają duże znaczenie dla osiągnięcia tych celów. Nadają się do wytwarzania energii elektrycznej, ogrzewania, chłodzenia i do stosowania w transporcie.

Badacze uczestniczący w projekcie AGRINERGY z zapałem dążyli do określenia najlepszego sposobu udzielenia rolnictwu i leśnictwu pomocy, aby mogły przyczynić się do zwiększenia poziomu wykorzystania odnawialnej bioenergii. Osiągnięcie maksymalnego zysku energii i dodatkowych dochodów dla obszarów wiejskich przy jednoczesnym minimalizowaniu zagrożeń dla różnorodności biologicznej, gleby i zasobów wodnych wymagałoby starannego planowania na szczeblu UE, krajowym i lokalnym. Jest to zgodne z wymogami i przepisami dyrektywy w sprawie odnawialnych źródeł energii.

Zwrócono także uwagę na to, że sposób postrzegania tej kwestii przez obywateli ma ważny wpływ na kształtowanie polityki,

ponieważ relacje w mediach na temat pewnych importowanych biopaliw wywołały obawy związane z tym, jaki wpływ na środowisko wywierają monokultury biopaliw utworzone w regionach tropikalnych lasów deszczowych. Czynniki te stanowiły dla zespołu projektu AGRINERGY kontekst celów ich badań.

Działalność badawcza

Partnerzy w projekcie AGRINERGY skupili się głównie na podsumowaniu i wyjaśnieniu powiązań między polityką UE w dziedzinie bioenergii, wspólną polityką rolną (WPR), rozwojem obszarów wiejskich i polityką UE dotyczącą ochrony środowiska. Skupiono się na tych wszystkich kwestiach dzięki zgromadzeniu osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki i podejmowanie decyzji, zainteresowanych stron oraz ekspertów w dziedzinie WPR, bioenergii, środowiska i handlu międzynarodowego. Celem było wypracowanie wspólnego języka i porozumienia.

Wyniki projektu badawczego miały stanowić źródło informacji dla przyszłego kształtowania polityki, a także umożliwić analizę ograniczeń i zagrożeń związanych z dalszym zwiększeniem stosowania biomasy w Europie i na poziomie międzynarodowym. Przewidywano, że stały wzrost produkcji biomasy będzie przyjaznym dla środowiska i społecznie akceptowanym narzędziem rozwoju obszarów wiejskich.

Wszystkie działania badawcze w ramach projektu AGRINERGY były starannie analizowane i szczegółowo omawiane podczas cyklu posiedzeń, seminariów i konferencji międzynarodowej grupy roboczej. Analizowane zagadnienia obejmowały następujące kwestie:

- Czy bioenergia zwiększa lokalnie wartość dodaną i czy może jeszcze bardziej przyspieszyć przyszły rozwój obszarów wiejskich?
- Na czym polegają rozsądne rozwiązania polityczne gwarantujące sprawiedliwy

handel biomasą bez dalszego wyczerpywania zasobów naturalnych w krajach eksportujących?

- W jaki sposób w polityce rolnej, energetycznej i ochrony środowiska można wprowadzić środki w zakresie bioenergii służące zrównoważonemu rozwojowi?

W wydarzeniach tych uczestniczyli, poza organami państw członkowskich odpowiedzialnymi za politykę rolną i energetyczną, handel, planowanie rozwoju obszarów wiejskich i ochronę przyrody, także przedstawiciele konwencji międzynarodowych, organizacje pozarządowe i naukowcy.

Rezultaty tych wydarzeń pomogły badaczom projektu AGRINERGY w opracowaniu pakietu wytycznych zawierających porady techniczne i praktyczne wskazówki dotyczące następujących zagadnień:

- biomasa a wpływ na środowisko: strategie łagodzące negatywne skutki produkcji biomasy dla środowiska;

- biomasa a wpływ na przyszły rozwój obszarów wiejskich: warunki, w których bioenergia może przyczynić się do zwiększenia możliwości w zakresie zatrudnienia i uzyskiwania dochodu na obszarach wiejskich;
- polityka w zakresie bioenergii i jej związek z przyszłą WPR i negocjacjami w ramach Światowej Organizacji Handlu.

Więcej informacji na temat projektu badawczego AGRINERGY znajduje się pod adresem: <http://agrinergergy.ecologic.eu>

Sąsiedzi UE – życie na obszarach wiejskich w krajach kandydujących

Trzy kraje kandydujące mają nadzieję zostać państwami członkowskimi UE w niedalekiej przyszłości, a kilka innych krajów planuje dołączyć do UE, gdy będą na to gotowe. W państwach tych znajdują się duże społeczności wiejskie. Dlatego ostateczne przystąpienie tych państw do Unii Europejskiej prawdopodobnie będzie miało znaczący wpływ na przyszłą politykę UE dotyczącą obszarów wiejskich.

Od chwili powstania Unia była zaangażowana w proces rozszerzenia, mający na celu utrzymanie trwałości, bezpieczeństwa i ogólnego powodzenia swoich strategicznych interesów. Przemiany, które zaszły w Europie Wschodniej i Południowej, spowodowały przystąpienie do Unii Europejskiej 12 kolejnych państw członkowskich i oczekuje się, że liczba ta wzrośnie, gdyż sąsiadujące kraje także pragną do niej wstąpić.

Wpływ procesu rozszerzenia na politykę rozwoju obszarów wiejskich UE omówiono na wcześniejszych stronach niniejszej publikacji, a doświadczenia nabyte w procesie przystępowania do UE na obszarach wiejskich będą niezwykle cenne dla przyszłych państw członkowskich.

Ogólnie mówiąc, perspektywa dalszego zwiększenia powierzchni obszarów wiejskich UE to dla wszystkich szansa i wyzwanie. Obejmują one dostęp do nowych produktów, rynków, konsumentów i klientów, nowych i lepszych możliwości zatrudnienia, nowych i wydajniejszych usług, a także nowych możliwości w zakresie rekreacji i form działalności rolniczej.

Przyszłe państwa UE

Oczekuje się, że kolejnymi nowymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej będą Chorwacja, Turcja i Była Jugosłowiańska Republika Macedonii (FYROM). Owym „krajom kandydującym” towarzyszą w dążeniach do UE „potencjalni kandydaci do członkostwa” z Bałkanów Zachodnich – Albania, Bośnia i Hercegowina, Kosowo (na mocy rezolucji RB ONZ nr 1244/99), Czarnogóra i Serbia. Obecnie również Islandia wykazuje zainteresowanie członkostwem w Unii.

Terminologia dotycząca członkostwa w UE

- **Przystąpienie do UE** – proces stawiania się państwem członkowskim Unii Europejskiej. Kraje pragnące przystąpić do Unii przechodzą z jednego etapu procesu do kolejnego, ale wyłącznie po spełnieniu wszystkich warunków danego etapu. W ten sposób perspektywa przystąpienia stanowi silną zachętę do wprowadzenia reform. Polityka UE dotycząca rozszerzenia gwarantuje, że przystąpienie przyniesie korzyści zarówno UE, jak i krajom, które do niej przystąpiły.
- **Wspólnotowy dorobek prawny** – całość prawodawstwa Unii Europejskiej. Obejmuje ono traktaty, zasady polityki oraz akty prawne, takie jak: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje i rezolucje przyjęte przez UE. Termin ten często skracany jest do wyrażenia „dorobek prawny”. Składa się z 35 rozdziałów obejmujących różnorodne zagadnienia, w tym rolnictwo, leśnictwo i rozwój obszarów wiejskich.
- **Kraj kandydujący** – kraj, który spełnił już wstępne kryteria członkostwa w UE określone w dorobku prawnym i dotyczące takich kwestii, jak: standardy demokratyczne, praworządność, prawa człowieka, gospodarka rynkowa oraz zdolność do przyjęcia zobowiązań wynikających z członkostwa.
- **Potencjalni kandydaci do członkostwa** – kraje, które pracują nad spełnieniem wymagań ustalonych jako kryteria dla państwa kandydującego.

Proces uzyskiwania członkostwa w UE zależy do tempa, w jakim kraje kandydujące wprowadzą konieczne reformy polityczne i gospodarcze. Chociaż nadal trudno jest określić dokładną datę dla Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, a jeszcze trudniej dla potencjalnych kandydatów do członkostwa, panuje powszechna zgodność co do tego, że w świetle zakresu koniecznych reform, szczególnie na obszarach wiejskich, przystąpienie Turcji będzie procesem średnio- lub długotrwałym. Jest jednak nadzieja, że Chorwacja – kraj charakteryzujący się bogatą różnorodnością biologiczną i silnie rozwiniętym sektorem turystyki lokalnej – może uzyskać członkostwo w UE w 2011 r.

Proces przystąpienia a obszary wiejskie

Proces przystąpienia wiąże się ze zdobywaniem przez kraje zdolności włączenia wspólnotowego dorobku prawnego do swoich systemów prawnych i zarządzania nim, w tym uwzględnienia wymagań odnośnie do polityki rozwoju obszarów wiejskich UE. Komisja Europejska i inne organizacje zapewniają krajom specjalne wsparcie w uzyskaniu tej zdolności przy pomocy wielu różnych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich.

Działania mające na celu budowanie tego potencjału instytucjonalnego na obszarach wiejskich polegają głównie na modernizacji

i przystosowaniu sektora rolnego przy wzmocnieniu gospodarki wiejskiej poprzez różnicowanie gospodarcze i inwestowanie w infrastrukturę. Opracowano także systemy pilotażowe, aby wprowadzić zasady dotyczące środków rolno-środowiskowych i rodzajów podejścia w ramach inicjatywy „Leader”.

Zarówno kraje kandydujące, jak i potencjalni kandydaci do członkostwa robią ciągłe postępy w tych dziedzinach. Niemniej jednak z drogą do członkostwa w UE wiąże się także pewne znaczące wyzwania. Jedną z kwestii mających decydujące znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich jest przyszłość społeczności lokalnych.

Procesy rozwoju oparte na modernizacji rolnictwa poprzez zwiększenie wielkości gospodarstw wiejskich i zastąpienia czynnika pracy przez czynnik kapitału zazwyczaj prowadzą do znacznego ograniczenia tradycyjnych (tj. rolniczych) możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich. Powoduje to ryzyko napływu na wiejskie rynki pracy dużej liczby potencjalnych pracowników posiadających ograniczone wykształcenie i niewiele umiejętności, które można wykorzystać w innej dziedzinie. Czy ludzi tych należy zmuszać do przemieszczenia się do ośrodków miejskich, które – ze względu na własny rozwój wewnętrzny – są już bliskie przeludnienia? Gdzie na obszarach wiejskich mogą oni odnaleźć nowe miejsca pracy i zajęcie?

Odpowiedzi na te złożone pytania nie są proste i stanowią prawdziwe wyzwania dla polityki rozwoju obszarów wiejskich w tych krajach. Konieczne będzie skupienie się na wdrożeniu skoordynowanych pakietów działań, które umożliwią tej ludności wzięcie pełnego udziału w nowej dynamice gospodarczej i społecznej obszarów wiejskich.

Rolnictwo, leśnictwo i inne stałe elementy gospodarki wiejskiej nadal będą wносиły ważny wkład do procesu przystępowania do UE, podobnie jak innowacyjne inicjatywy na rzecz rozwoju.

Wsparcie i doświadczenie uzyskane w trakcie poprzednich programów przejściowych będą nieocenione, a wzajemne korzyści dostępne dla każdego członka społeczności wiejskiej w rozszerzonej UE ostatecznie zależą od tych, którzy pragną z nich korzystać.

Niektóre fakty i dane dotyczące obszarów wiejskich w krajach kandydujących

- Produkcja na obszarach wiejskich często przeznaczona jest przede wszystkim do konsumpcji własnej lub sprzedaży na rynkach lokalnych.
- Wiele obszarów wiejskich nie posiada możliwości zatrudnienia poza rolnictwem.
- Rozwój utrudnia niewystarczająca infrastruktura, niski poziom wykształcenia i brak organizacji zawodowych.
- Obszary wiejskie stanowią 92% terytorium Chorwacji i utrzymują 47,6% ludności kraju.
- Średni rozmiar gospodarstwa rolnego w Chorwacji wynosi 2,4 ha, a w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii – zaledwie 1,4 ha.
- W Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii udział rolnictwa w wytwarzaniu PKB kształtuje się na poziomie 11,4% i daje ono zatrudnienie 19,5% ludności aktywnej zawodowo.
- W Turcji rolnictwo zapewnia około jednej trzeciej całkowitego zatrudnienia. Oznacza to, że około 6 mln Turków utrzymuje się bezpośrednio z rolnictwa.
- Turcja jest jednym z najważniejszych światowych producentów zbóż, bawełny, tytoniu, owoców i warzyw, suszonych owoców oraz mięsa baraniego i koziego.

**Podsumowanie informacji
na temat obszarów wiejskich**

Sąsiedzi UE – rozwój obszarów wiejskich w krajach kandydujących

W krajach dążących do przystąpienia do UE prowadzona jest duża liczba praktycznych i opartych na polityce działań służących rozwojowi obszarów wiejskich. Wiele z nich jest dostosowanych do procesu przystąpienia do UE i wspieranych z różnych źródeł międzynarodowych.

Sektor wiejski ma zasadnicze znaczenie dla krajów kandydujących i potencjalnych kandydatów do członkostwa, zarówno pod względem społecznym, jak i gospodarczym. Większość ludności tych państw żyje na obszarach wiejskich, na których podstawowy wytwarzany dochód pochodzi z rolnictwa i innych rodzajów działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. W krajach tych prowadzony jest szereg różnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Realizują je organizacje międzynarodowe, takie jak: Unia Europejska, Bank Światowy i Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Przygotowania do członkostwa w UE

Do 2006 r. pomoc ze strony UE pochodziła z pięciu programów i instrumentów: Phare, ISPA, SAPARD, CARDS oraz Instrument Pomocy Przedakcesyjnej dla Turcji. Spośród nich „Specjalny program akcesyjny na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich” (SAPARD) wspierał dostosowanie strukturalne i wzmocnienie infrastruktury.

W obecnym okresie 2007–2013 Unia Europejska przekazuje krajom kandydującym i potencjalnym kandydatom do członkostwa coraz większe kwoty pomocy na rozwój obszarów

wiejskich. Są one przyznawane głównie za pośrednictwem jednego programu finansowania, zwanego Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej (IPA). IPA łączy wszystkie poprzednie formy wsparcia przedakcesyjnego w jeden ukierunkowany instrument i składa się z pięciu komponentów.

Bezpośrednie unijne wsparcie rozwoju obszarów wiejskich jest przekazywane w ramach komponentu V IPA, zwanego IPARD. IPARD pomaga krajom kandydującym przygotować się do wdrożenia wspólnotowego dorobku prawnego dotyczącego wspólnej polityki rolnej. Pomoc w ramach IPARD przeznaczona jest także na wspieranie organów administracji krajowej we wdrażaniu określonych rodzajów działań i typów podejścia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, takich jak systemy rolno-środowiskowe i środki typu „Leader”. W krajach będących potencjalnymi kandydatami do członkostwa stosuje się IPARD do przygotowania organów krajowych do stosowania tych działań i typów podejścia do rozwijania obszarów wiejskich.

Kraje kandydujące i potencjalni kandydaci do członkostwa otrzymują także z Unii pomoc na rozwój obszarów wiejskich za pośrednictwem programów współpracy terytorialnej, finansowanych przez Dyрекcję Generalną ds. Polityki Regionalnej. Te rodzaje projektów służących rozwojowi obszarów wiejskich

mogą być finansowane w ramach działań, które promują gospodarowanie zasobami naturalnymi, wspierają połączenia między obszarami wiejskimi i miejskimi, pobudzają innowacyjną przedsiębiorczość na obszarach wiejskich oraz wspomagają zrównoważoną turystykę.

Udzielana przez innych międzynarodowych donatorów pomoc na rozwój obszarów wiejskich dotyczy podobnych rodzajów działań, a większość całkowitej pomocy jest koordynowana w taki sposób, aby stanowić uzupełnienie planu działań związanych z akcesją do UE. W szczególności obejmuje to przygotowanie organów krajowych i obszarów wiejskich do korzystania z podstawowego wsparcia UE, takiego jak fundusze strukturalne i Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Zmniejszanie dysproporcji regionalnych

Najważniejsze cele tych programów przygotowawczych UE koncentrują się na zmniejszaniu dysproporcji regionalnych. Obejmuje to różne działania oparte na założeniach politycznych, w tym opracowanie strategicznych planów rozwoju obszarów wiejskich, budowanie potencjału instytucjonalnego oraz wzmacnianie otoczenia biznesu na obszarach wiejskich.

Działania oparte na projektach są również mocno wspierane poprzez inwestycje w wiejskie systemy produkcji, bezpieczeństwo żywnościowe, ulepszanie gospodarstw rolnych oraz infrastrukturę obszarów wiejskich. Zasady zrównoważonego rozwoju odgrywają coraz ważniejszą rolę, a wzrost gospodarczy jest starannie planowany, tak aby stanowił uzupełnienie ochrony środowiska.

Wiele z tych inwestycji współfinansują rządy krajów kandydujących, a organy krajowe są w pełni zaangażowane we wspieranie długotrwałego dobrobytu swoich obszarów wiejskich.

Poniższe trzy studia przypadku pochodzące z krajów kandydujących odzwierciedlają niektóre z działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, które są wdrażane w ramach wspierania procesu przystąpienia krajów kandydujących do UE.

Do najważniejszych czynników decydujących o sukcesie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w krajach kandydujących zalicza się:

- stosowanie podejścia opartego na uczestnictwie
- projekty na mniejszą skalę, które są przydatne do celów demonstracyjnych i torują drogę przyszłemu rozwojowi
- partnerstwa pomiędzy podmiotami lokalnymi, które zachęcają zainteresowane strony do wzięcia odpowiedzialności za lokalne problemy i rozwiązania, zwiększają ich wiarę w siebie i budują zaufanie do podejmowania wspólnych działań w celu rozwiązania wspólnych problemów
- powiązania pomiędzy organami centralnymi i lokalnymi, które mają duże znaczenie dla skuteczności projektów o dużej skali
- zapewnienie równowagi pomiędzy względami gospodarczymi, społecznymi i ochrony środowiska
- budowanie potencjału zainteresowanych stron
- jak najlepsze wykorzystywanie istniejącej infrastruktury obszarów wiejskich
- zintegrowane podejście, które jest najlepszym rozwiązaniem wielorakich problemów.

Monitorowanie konkurencyjności obszarów wiejskich w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii

Jak ważny jest rozwój obszarów wiejskich w FYROM?

- Prawie połowa całkowitego obszaru kraju to tereny rolnicze
- Rolnictwo odpowiada za 12% wytworzonego PKB, a po wliczeniu przetwórstwa spożywczego udział ten wzrasta do 16%
- 36% zatrudnienia jest związane z rolnictwem
- Obszary wiejskie cierpią na niedostatki w rozwoju infrastruktury
- Jedynym źródłem dochodu większości gospodarstw rolnych jest produkcja rolna
- Na obszarach wiejskich, które często nie mają alternatywnych źródeł dochodu, powszechnie występuje niski poziom dochodów.

Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych i przemysłu rolno-spożywczego jest jednym z głównych celów programu IPARD w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii (FYROM). Pierwsza oś priorytetowa programu dotyczy poprawy efektywności rynku i wdrożenia norm wspólnotowych. Wsparcie obejmuje inwestycje w gospodarstwa rolne oraz w przetwórstwo produktów rolnych i wprowadzanie ich do obrotu, co ma na celu dostosowanie ich do norm wspólnotowych. Skupia się ono na sektorach, w których stosowne normy wynikające z dorobku wspólnotowego są szczególnie wymagające. Należy do nich sektor wina, który uznano za jeden z najważniejszych sektorów.

Uprawa winorośli jest ważnym źródłem dochodu i zatrudnienia na obszarach wiejskich w FYROM. Produkcja winogron i wina stanowi łącznie do 20% PKB związanego z rolnictwem. Wino jest głównym napojem eksportowym kraju i drugim po tytoniu najważniejszym eksportowym produktem rolnym.

Unia Europejska od dawna już wspiera ten sektor w FYROM – na wsparcie sektora wina w tym kraju przekazano ze środków unijnych około 1,5 mln euro.

Jednym z realizowanych projektów jest pionierska inicjatywa „System monitorowania winnic i zarządzania nimi”, który pomógł zainteresowanym stronom na obszarach

wiejskich w FYROM poprawić konkurencyjność sektora wina. Projekt pomógł wzmocnić potencjał instytucjonalny i stworzył podstawy skutecznego monitorowania tego sektora, a także pomógł poprawić jakość procesów produkcji.

W ramach zakończonego w październiku 2006 r. pierwszego etapu projektu Unia pomogła: zreformować prawodawstwo, wzmocnić zdolność władz publicznych do monitorowania produkcji winogron i wina oraz do zarządzania tą produkcją oraz wprowadzić pilotażowo rejestr wina produkowanego w tym kraju według winnic.

W ramach drugiego etapu, który trwał od maja 2007 r. do stycznia 2009 r., Unia przeznaczyła 475 tys. euro na pomoc temu krajowi w utworzeniu krajowego systemu monitorowania winnic i zarządzania nimi. Głównym celem tego etapu było rozszerzenie utworzonego pilotażowo katastru winnic na obszar całego kraju. Powstały kataster winnic stanowił podstawę umożliwiającą dokładne monitorowanie systemów produkcji winogron i wina oraz zarządzanie nimi. W celu zapewnienia jakości stosowany jest w nim także system gwarancji pochodzenia.

Projekt ten jest dobrym przykładem inicjatywy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, która poprawiła konkurencyjność ważnego sektora społeczno-gospodarczego i środowiskowego.

Poprzez skupienie się na sektorze wina w FYROM pomoc UE podniosła produkcję butelkowanych win i zwiększyła ich potencjał eksportowy. Te wyniki dobrze wpisują się w cele polityki programu IPARD w Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii.

Sukces projektu wiąże się z jego ukierunkowaniem na dany sektor, ponieważ wino jest jednym z głównych rolniczych towarów eksportowych. Ponadto nacisk projektu na rozwijanie potencjału instytucjonalnego doprowadził do powstania solidnej podstawy przyszłego monitorowania jakości, co będzie miało bezpośredni pozytywny wpływ na zdolność kraju do rywalizacji w sektorze wina UE.

Poprawa konkurencyjności rolnictwa w Chorwacji

Jak ważny jest rozwój obszarów wiejskich w Chorwacji?

- 91,6% całkowitej powierzchni sklasyfikowano jako obszary wiejskie, a tylko 8,4% jako miejskie
- 47,6% ludności żyje na obszarach wiejskich
- 64% ludności wiejskiej to osoby aktywne zawodowo
- Na rozwój obszarów wiejskich przeznaczono 17% środków w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej na lata 2007–2013.

F. LERIN

Jednym z najważniejszych czynników wpływających na poprawę konkurencyjności rolnictwa w Chorwacji jest zintegrowane podejście, które obejmuje budowanie potencjału instytucjonalnego i harmonizację prawodawstwa z dorobkiem prawnym UE. W finansowanym przez Unię projekcie „Budowanie potencjału w dziedzinie zwierząt żywych i produktów żywnościowych” zastosowano to podejście jako część strategii utworzenia nowego systemu bezpieczeństwa żywności i nowych ram instytucjonalnych.

Ten finansowany w ramach programu CARDS 2004 projekt adresowany był głównie do chorwackiego Ministerstwa Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Wodnej. Inne docelowe instytucje objęte projektem to chorwackie Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, Chorwacki Instytut Weterynaryjny i Chorwacka Agencja ds. Żywności. Ogólnym celem było ułatwienie handlu produktami rolnymi i przetworzonymi produktami rolnymi, co miało poprawić obecność i konkurencyjność Chorwacji na rynkach europejskich i światowych.

Aby osiągnąć ten cel, projekt obejmował wspieranie harmonizacji przepisów bezpieczeństwa i jakości żywności oraz środków weterynaryjnych w dziedzinie zdrowia publicznego z dorobkiem prawnym UE. Wprowadzono działania budujące potencjał

w celu poprawy warunków wstępnych dla udanego wdrożenia zharmonizowanego prawodawstwa. Działania te obejmowały program szkolenia dla zainteresowanych stron, który uzupełniono, opracowując wytyczne mające na celu pomoc we wdrożeniu zharmonizowanego prawodawstwa.

Celem takich działań było w szczególności wzmocnienie potencjału instytucjonalnego i administracyjnego poprzez poprawę technicznej wiedzy eksperckiej i rozwój zasobów ludzkich na potrzeby wdrażania norm UE i wykonywania zharmonizowanych przepisów. Wdrożenie zharmonizowanego prawodawstwa obejmowało przyjęcie planu działania dotyczącego wprowadzenia zasad HACCP (ang. Hazard Analysis Critical Control Point – analiza zagrożeń i krytycznych punktów kontroli). Również w tym przypadku budowanie potencjału było najważniejszym elementem tego planu. Plan działania przewidywał szkolenie podmiotów prowadzących przedsiębiorstwa spożywcze oraz inspektorów urzędowych w zakresie stosowania zasad HACCP.

Jedną z cech projektu UE, decydującą o jego powodzeniu, było zastosowanie skutecznej komunikacji jako mechanizmu tworzenia kultury uczestnictwa i odpowiedzialności za nowy system bezpieczeństwa żywności wśród zainteresowanych stron w sektorze. Zorganizowano specjalną kampanię służącą

zwiększaniu wiedzy, aby poprawić komunikację pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w bezpieczeństwo i jakość żywności. W ramach kampanii przekazano zainteresowanym stronom informacje na temat kwestii związanych z higieną żywności oraz nowych ram prawnych jakości żywności.

Unowocześnianie zakładów spożywczych to kolejne niezwykle ważne zagadnienie w procesie harmonizacji norm z tymi obowiązującymi w UE w zakresie bezpieczeństwa żywności. Dlatego też w ramach projektu zapewniono chorwackim organom pomoc we wdrażaniu krajowego planu unowocześniania zakładów spożywczych. Oczekuje się, że wywrze to odczuwalne pozytywne skutki na handel produktami rolnymi i przetworzonymi produktami rolnymi na europejskich i światowych rynkach.

Projekt CARDS jest dobrym przykładem skoordynowanej inicjatywy UE na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, która łączy poprawę prawodawstwa, ulepszenia technologiczne, budowanie potencjału i zwiększanie wiedzy wszystkich podmiotów zaangażowanych w bezpieczeństwo i jakość żywności. Osiągnięcia projektu przyniosą wiele praktycznych korzyści pod względem zaistnienia przewagi konkurencyjnej chorwackich produktów rolnych i przetworzonych produktów rolnych wprowadzanych na europejskie i światowe rynki.

Zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych przez rolnictwo ekologiczne w Turcji

Y. TEKELIOĞLU

Jak ważny jest rozwój obszarów wiejskich w Turcji?

- W 2006 r. udział rolnictwa w wytwarzaniu PKB stanowił 9,2%, a udział rolnictwa w zatrudnieniu wynosił 27,3%
- Około połowy całkowitej powierzchni lądowej Turcji przeznaczone jest na rolnictwo, co stanowi nieco więcej niż średnia UE (42%)
- Turcja jest ważnym światowym producentem i eksporterem w niektórych sektorach (np. owoce i warzywa)
- Charakterystyczne dla struktury gospodarstw są rodzinne gospodarstwa rolne zatrudniające członków rodziny
- Użytki rolne Turcji stanowią 23% ogólnej powierzchni obecnych użytków rolnych w UE-27.

Na całym świecie rośnie zapotrzebowanie na produkty ekologiczne, zaś produkty te pomagają chronić środowisko poprzez mniej intensywne wykorzystywanie gruntów. Turecki rynek ekologicznych produktów rolnych rozpoczął działalność już w 1980 r. i kierował się rosnącym zapotrzebowaniem ze strony UE, będącej głównym partnerem handlowym Turcji. Ogólne tempo wzrostu rolnictwa ekologicznego w Turcji było jednak stosunkowo powolne.

W tym kontekście opracowano unijny projekt „Rozwój rolnictwa ekologicznego i dostosowanie powiązanego prawodawstwa tureckiego do dorobku prawnego UE”. Cele projektu dotyczyły przede wszystkim wzmocnienia zrównoważonego rozwoju tureckiego sektora rolnictwa ekologicznego i jego harmonizacji z prawodawstwem i praktykami UE.

W projekcie przyjęto podejście wielostronne. Obejmuje ono budowanie potencjału instytucjonalnego na poziomie krajowym i regionalnym, promowanie w lokalnych projektach pilotażowych podejścia opartego na uczestnictwie oraz uzupełnienie luk w obecnym prawodawstwie w celu dostosowania go do prawodawstwa UE.

W okresie od października 2004 r. do maja 2007 r. UE przeznaczyła 910 tys. euro na wsparcie głównych działań na rzecz dostosowania prawodawstwa i wzmocnienia instytucjonalnego. Kolejne 350 tys. euro

przeznaczono na wsparcie baz danych i struktury sieci, aby wszystkie zainteresowane podmioty mogły mieć dostęp do danych dotyczących rolnictwa ekologicznego.

Zmiany mające na celu dostosowanie prawodawstwa tureckiego w dziedzinie rolnictwa ekologicznego do unijnych przepisów uzupełniono poprzez określenie instrumentów administracyjnych i ustawodawczych (takich jak zachęty dla rolników), które mogłyby promować w Turcji stosowanie metod ekologicznych w rolnictwie.

Wzmocnienie instytucjonalne

Wzmocnienie instytucjonalne zostało uznane za nieodzowne do zbudowania potencjału odpowiednich instytucji. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich otrzymało wielorakie wsparcie obejmujące reorganizację i szkolenia dotyczące wszystkich technicznych i prawnych zagadnień związanych z rolnictwem ekologicznym.

Z unijnego wsparcia dla projektów w przedmiotowej dziedzinie korzystać mogły także inne instytucje zaangażowane w realizację polityki w dziedzinie rolnictwa ekologicznego, takie jak organy kontrolne i certyfikujące.

Pakiet innych działań skupiał się na decentralizacji i na upowszechnianiu podejścia

opartego na uczestnictwie. W celu wykorzystania i rozwinięcia potencjału rozmaitych organizacji państwowych, zawodowych i pozarządowych zrealizowano pięć projektów pilotażowych w pięciu różnych prowincjach kraju. Inicjatywy te wprowadzono, by zademonstrować potencjał produkcji ekologicznej jako opłacalnej alternatywy różnicowania działalności rolniczej w różnych ekosystemach.

Głównym czynnikiem decydującym o sukcesie projektów pilotażowych było uczestnictwo wszystkich działających lokalnie zainteresowanych stron, w tym organizacji pozarządowych i zainteresowanych instytucji badawczych. Podejście oparte na uczestnictwie rolników i ich zrzeszeń pomaga wspierać utrwalanie nowej wiedzy zarówno w instytucjach (ministerstwach), jak i wśród rolników.

Zbiorcze wyniki projektów obejmują udoskonalenia prawne i zwiększanie potencjału, a także uczestnictwo działających lokalnie zainteresowanych stron w promowaniu rolnictwa ekologicznego. Rezultaty te przyczyniają się do powodzenia projektów pod względem bezpiecznych dla środowiska metod produkcji w sektorze rolnym. Dzięki skoncentrowaniu na regionach w Turcji, w których środowisko naturalne jest bardziej narażone, rolnictwo ekologiczne przyczynia się do zachowania różnorodności biologicznej.

European Commission
European Network for Rural Development

Sitemap | Search | Contact | Legal notice | English (en)

European Commission > Agriculture > Rural Development > ENRD

European Network for Rural Development

ENRD STRUCTURE NATIONAL RURAL NETWORKS LEADER EVALUATION OF THE NETWORK EVENT CALENDAR

WELCOME TO THE European Network for Rural Development (ENRD)

Rural development is of special importance for the EU, and not least for all those living and working in rural areas. One of the key goals of the ENRD – and indeed the EU's rural development strategy – is to help bring rural communities closer together in order to improve the implementation of the Rural Development Policy. This means strengthening the flows of information and communication between the different levels of Europe's rural stakeholders. In turn this will encourage a greater and more efficient level of interaction and exchange of expertise in all areas of ENRD activity. In addition, it will also help to facilitate specific actions such as sharing of experience and evaluation of rural development policy.

Read more...

With this in mind, the new ENRD website incorporates a variety of features and rural development information. It also provides links to other relevant websites, at European, national and local levels.

One of these is the **European Evaluation Network for Rural Development**, which is a distinct network within ENRD dealing specifically with evaluation issues, providing content development, support and guidance, and information and dissemination services to evaluation actors in Member States (administrators, RDP evaluators, academics/researchers) and to the Commission.

In the near future interactive tools will also be available like for example data bases, search tools or an exchange platform.

EVENTS CALENDAR
Check the latest event information.

NETWORK MEETINGS
National Rural Network (NRN) meetings allow for regular contact between networks in order to discuss common issues and challenges. The first of these meetings took place in Brussels on November 27th 2008, the sixth meeting took place in Budapest on September 16th and 17th 2009.

COMMITTEES
The next **LEADER Subcommittee** meeting has been scheduled for the 12th 1/2009 (to be confirmed).
The next **Coordination committee** meeting has been scheduled for the 9th 2/2009 (to be confirmed).

You might also like

CONTACTS Who's Who
NEWSLETTER Rural News
MEDIA Official Links

Strona internetowa Europejskiej Sieci na rzecz Rozwoju
Obszarów Wiejskich

<http://enrd.ec.europa.eu>

